
2023

ХІ МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ В КРАЇНАХ ЄВРАЗІЇ

---

31 грудня 2023 р.

Переяслав

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІ

молодіжна громадська організація
«НЕЗАЛЕЖНА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДІ»

студентське наукове товариство факультету історичної
і соціально-психологічної освіти
«КОМІТЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ»

МАТЕРІАЛИ

XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії»

31 грудня 2023 р.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Переяслав – 2023

Матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії» // Збірник наукових праць. – Переяслав, 2023 р. – 74 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Ю.В. Бобровнік,

кандидат історичних наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;

Г.Л. Токмань – д.п.н., професор;

В.В. Поліщук – к. фіз. вих. і спорту;

В.В. Куйбіда – к.біол.н., доцент;

Т.Г. Кириченко – к.п.н., доцент;

Т.В. Кириченко – к.п.н., доцент;

С.М. Танана – к.п.н., доцент;

В.А. Вінс – к.псих.н.;

Ю.В. Бобровнік – к.і.н.;

Члени оргкомітету інтернет-конференції:

Ю.В. Бобровнік,

А.П. Король,

В.В. Поліщук,

Т.Г. Кириченко,

Т.В. Кириченко,

Танана С.М.,

Ю.С. Табачок.

Упорядники збірника:

Ю.В. Бобровнік,

А.М. Вовкодав.

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Volodymyr Nesterenko, Daniela Kopychak
(Uzhhorod, Ukraine)

ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

Abstract. *Many people want to have their own business, because it is always more profitable to work for themselves than for someone else. In order to start your own business, you need many conditions. When a person has all the necessary conditions for starting a business, he is faced with the question of how to formalize such a business officially. Official registration begins with the choice of legal form. This article will help you with your choice.*

Variety:

There are three main organizational and legal forms of activity:

1. Sole proprietorship
2. Partnership
3. Corporation

It doesn't really matter which shape you choose today, you can change it in the future.

1. Sole proprietorship

Its essence lies in the fact that all the property of the company belongs to one owner, who independently manages the company, makes a profit and is fully personally responsible for all obligations of the company.

1.1 Sole proprietorship has its advantages:

a) Since all profits belong to the entrepreneur, he has a vital interest in efficient work. The concentration of profit in one hand makes it possible to use it directly in the interests of the business. In addition, the profit of an entrepreneur in a market economy is considered as his individual income and is taxed only by individual income tax (and not by income tax, as in other cases).

b) For the owner of the company, the costs of organizing production are small. His managerial decisions are negatively implemented. It is not accountable to co-owners or any heads of bodies. The small size of the company allows the entrepreneur to maintain direct contact with his employees and customers. Complete independence is highly valued by entrepreneurs.

c) Sole proprietorship is characterized by simplicity in the organization of the firm and its liquidation. In both cases, only the decision of the entrepreneur himself is enough.

1.2 However, sole proprietorship also has significant disadvantages, namely:

a) Difficulties in attracting large capitals, since the sole proprietors own financial resources are mostly not enough to develop his business. Due to the low level of solvency, commercial banks are reluctant to provide such entrepreneurs with large loans, demanding a higher fee for their use.

b) Full responsibility for debts. This means that in the event of an unsuccessful business, the sole owner may lose not only his personal savings, but also all his own property, which will be used to pay debts to creditors.

c) Lack of specialized management, which, of course, has a negative impact on the efficiency of business activities. After all, the sole owner himself performs all management functions. However, not all people are capable of this.

d) Uncertainty about the timing of operation. Entrepreneurial activity of this organizational form is legally terminated in the event of bankruptcy, imprisonment for a criminal offense, mental illness or death of the sole owner.

2. Partnership

This form of business organization is a logical continuation of the development of sole proprietorship. Such an organizational and legal form of entrepreneurial activity provides for the pooling of capitals of two or more separate individuals or legal entities under the following conditions: distribution of risk, profit and loss on the basis of equality, joint control of business results, and active participation in its management. The basis of the relationship between the parties entering into a partnership is the contract.

According to the degree of participation of the founders (partners) in the activities of the enterprise, it is customary to distinguish the following partnerships (partnerships):

- full liability companies
- limited liability companies
- additional and limited liability companies

2.1 Advantages of partnership:

a) The financial capabilities of the company increase as a result of the pooling of several capitals. Banks are bolder in giving loans to such firms.

b) The management of the company is improving. There is a specialization in management, that is, the distribution of management functions between partners. In addition, there is the possibility of hiring professional managers.

c) Great freedom and efficiency of economic actions.

d) Like sole proprietorships, partnerships enjoy tax benefits, since the profits of each member are taxed as their individual income.

2.2 Disadvantages of a partnership:

a) The unlimited liability of any partnership can threaten all partners in the same way as the sole proprietor. The collapse of one of the partners can cause the bankruptcy of the company as a whole, since in most cases the participants are jointly and severally liable.

b) Lack of economic experience and incompatibility of partners' interests can provoke ineffective activities, and collective management can provoke inflexible management of the company.

c) The unpredictability of the process and results of the company's activities, as an unstable organizational and legal form of business, significantly increases the economic risk and reduces the confidence in achieving the expected profit.

3. Corporation (joint-stock company)

It is now the dominant form of entrepreneurial activity. Its owners are considered to be shareholders who have limited liability in the amount of their contribution to the share capital of the corporation. All profits of a corporation belong to its shareholders. There are two parts of it. One part is distributed among shareholders in the form of dividends, the second is retained earnings used for the further development of the corporation. Ownership and control functions divided between shareholders (shareholders) and managers.

3.1 Advantages of a corporation:

a) A corporation is the most effective form of business organization in terms of the real possibility of attracting the necessary investments. It is through the securities market (stock exchange) that it can unite the capitals of a large number of individuals and legal entities of various sizes to finance modern directions of scientific, technological and organizational progress, increasing production potential.

b) It is much easier for a powerful corporation to constantly increase its output or services, which makes it possible to make ever-increasing profits.

c) Each shareholder, as a co-owner of a corporation, has only limited liability (for the bankruptcy of the company, he loses only the value of his shares). It is also important to note that an individual can reduce his or her own financial risk by buying shares in several corporations. Creditors can only make claims against the corporation as a legal entity and not against individual shareholders as individuals.

d) A corporation is an organizational and legal entity that can function for a long time (permanently), which creates unlimited opportunities for long-term development.

3.2 Disadvantages of the corporation

a) There are certain differences between the functions of ownership and control, which adversely affect the necessary flexibility in the operational management of the corporation. The separation of ownership and control functions can lead to social contradictions (conflicts) between managers and shareholders of a corporation.

b) A corporation pays higher taxes per unit of profit than other organizational forms of business. After all, the profit received by the corporation is subject to taxation first, and then the dividends of shareholders, that is, in fact, there is a problem of double taxation.

c) In the corporate form of business, there is potential for abuse by officers. For example, the management of corporations may organize the issue of shares to cover losses caused by mismanagement of certain structural units [1].

Conclusion

The choice of the legal form of business is the most important issue for doing business in Ukraine. This issue should be approached especially carefully, since the organization, efficiency and conduct of business in Ukraine depend on the correct choice of the form of business. The article shows the advantages and disadvantages of each form of business. The choice of the shape you need is up to you.

References:

1. Організаційно-правові форми підприємницької діяльності. Основи галузевої економіки і підприємництва. [Електронний ресурс] // Онлайн видання "ON- LINE Технічна освіта." – 2023. - Режим доступу до ресурсу: <https://joiner.org.ua/osnovy-ekonomiky/orhanizatsiino-pravovi-formy-pidpriemnytskoi-diialnosti.html>

Scientific adviser

C

a

n

**Bohdan Pletyani, Kateryna Levchuk
(Kamyanske, Ukraine)**

d

MARKETING COMMUNICATIONS FOR PROMOTING EDUCATIONAL SERVICES

a

t

The constant growth of internet users and the availability of user-friendly and manageable online promotion tools are leading to the expansion of the internet advertising market. Given that the use of internet advertising accompanies any modern business, regardless of its direction or size, researching this topic is relevant. The advantages of internet advertising compared to other advertising channels include: low cost of campaign implementation, high effectiveness and the ability to deliver advertising messages to the target audience through specific types of internet advertising, and the ability to make changes to advertising campaigns promptly.

P

e

d

a

g

All of the above explains the rapid growth in popularity of using network technologies in the functioning of higher education institutions.

Deepening and improving the theoretical basis of advertising is a necessary condition for forming a clear scientific basis that encompasses all components of the advertising process: social and production-economic conditions of commercial activity, as well as advertising itself, advertisers, consumers, advertising objects, advertising means, and channels.

In our time, the number of educational institutions in Ukraine with their own websites is rapidly increasing. Having an online presence is no longer an advantage over competitors but a necessary condition for convenient work in modern conditions. Each direction of an educational institution's activities is to some extent represented on the internet. There are numerous advertising platforms, thematic portals, websites, and social networks that can attract potential students to enroll in educational institutions.

Advertising as a product is a form of impersonal presentation of information about goods of a certain manufacturer in any form to a specific group of people (the target audience). According to the law of Ukraine "On Advertising" from 03.02.2004 No. 1407-IV, advertising is information about a person or product disseminated in any form and by any means intended to create or maintain consumer awareness of such a person or product, as well as their interest in them.

Internet marketing is a complex of measures for attracting and retaining customers using the Internet. The methods of internet marketing are very diverse: display advertising, contextual advertising, search marketing in general and SEO in particular, promotion in social networks (SMM), direct marketing using email, viral marketing, etc.

Special attention deserves promotion in social networks (SMM), the role of which has significantly increased in the modern world among the entire population. A social network is aimed at building communities on the Internet of people with similar interests and activities. Communication is carried out using instant messaging and media content. The development of networks includes the opportunity for self-realization of most people and their participation in the life of the global community, thus satisfying several of the strongest human needs according to Maslow's hierarchy. In recent years, social networks have become an integral characteristic of a modernized society, part of the life of both ordinary users and business communities.

The main tool for positioning any educational institution in the information and communication environment today is an official website. Accordingly, the website should contain information oriented to the informational needs of each target audience that may be interested in educational services.

Considering the presence of many interested parties, the development of the official website of an educational institution should be aimed at solving certain tasks:

Placement of key information about the institution, which defines its purpose, role in the development of society, and internal structure that contributes to the harmonious development of each individual.

Placement of information about the organization of the educational process, educational programs; formation of structured information materials on each discipline of the curriculum; constant highlighting of opportunities for personal development and self-realization for students, career prospects, and employment offers.

Innovations and modern technologies developed by researchers of the educational institution; information about the conducted research, connections with the business environment.

Placement of information about the scientific and pedagogical staff of the educational institution: highlighting their scientific achievements, results of work in the practical sphere, professional activities such as participation in various conferences, including international ones, training, grant projects, internships, etc., citation indices of their developments.

International prospects for students and teachers – academic mobility programs, joint research projects, students exchange programs, participation in international conferences and internships, research and development projects, etc.

At the same time, today the use of a website as the only communication tool with representatives of all target audiences, primarily with potential applicants, is already insufficient.

Traditionally, one of the main tools of communication policy of educational institutions are direct sales, which allow to form information content specifically targeted at each target group - potential applicants, parents, school teachers.

Since in order to increase the number of education seekers it is necessary to work with each individual applicant or person who influences his decision (parents, teachers, relatives, friends, other representatives of reference groups), the priority task of the marketing of an educational institution is to form a database of contacts of applicants.

At the same time, the formed database should contain mainly relevant contacts, i.e., applicants who are truly interested in enrolling in specialties available at a particular educational institution. In addition to direct advertising, an effective tool for building such a database is the conduct of various events for applicants (training sessions, quizzes, creative and scientific competitions, business games, etc.).

In the conditions of an information society and the increasing volumes of distance education, the presence of effective social networks, through which communication with applicants from the established database primarily takes place, becomes of paramount importance. Such communication is significantly more effective compared to traditional "hot" and "cold" calls, as it allows for the placement of necessary information over a prolonged period of time, during which the applicant makes a decision, and the initiator of the contact is the applicant themselves, who

asks questions that are of interest to them at a convenient time.

References:

1. O. S. Bratko *Marketynhova polityka komunikatsii*. Ternopil, Ukraina: Kartblansh, 2006, 275 s.
2. Verkhovna Rada Ukrainy. (2004, Liut. 03). Zakon № 1407-IV, st. 1 «Pro reklamu» [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://www.vdd.com.ua/zakon.htm>
3. Verkhovna Rada Ukrainy. (2017, Veres. 05). Zakon 2145-VIII, st. 380 «Pro osvitu» [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>.
4. S. M. Illiashenko, Yu. S. Shypulina, «Komunikatsiina efektyvnist Webteknolohii u marketynhu naukovy-osvitnikh posluh», *Marketynh i menedzhment innovatsii*, № 1, s. 69-78, 2012.
5. F. Kotler, *Stratehichni marketynh dlia navchalnykh zakladiv*; per. z anhl. F. Karen, A. Foks. Kyiv, Ukraina: UAM, Vyd. Khimdzhest, 2011, 580 s.

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ**Ганна Маркова
(Ізмаїл, Україна)****ІНКЛЮЗІЯ ЯК НАЧАСНА ТЕНДЕНЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ**

Актуальним напрямом освіти в Україні є інклюзивне навчання. Враховуючи різні вікові показники дітей з особливими освітніми потребами, інклюзивний освітній процес реалізують і вчителі історії.

Науковці трактують поняття «інклюзія» (з англ. «inclusion» – включення) «як принцип і як концепцію; модель освіти і форму інтеграції; процес визнання і збільшення участі; приналежність до спільноти, можливість участі; соціокультурну технологію тощо» [6, с. 65]. Ідея освітньої інклюзії отримала розвиток насамперед завдяки масштабним змінам «у розумінні прав людини, її гідності, ідентичності, а також механізмів соціальних та культурних процесів, що визначають статус і впливають на гарантування її прав» [7, с. 26].

А. Колупаєва, О. Таранченко наголошують на важливості розуміння суті означеної дефініції: «концептуальною основою інклюзії є врахування розмаїття усієї учнівської спільноти та визначення особливих потреб, а не порушень розвитку, задоволення особливих освітніх потреб не тільки учнів із психофізичними вадами, а всіх дітей, які мають ті чи інші відмінності, зумовлені культурним середовищем, етнічною приналежністю, мовними, релігійними, соціально-економічними причинами, рівнем навчальних здібностей та іншими чинниками, що впливають на розвиток та навчання дітей» [4, с. 8-9]. Н. Гайдаєнко, С. Рашидов зазначають, що в основу інклюзивної освіти покладений гуманістичний принцип цінності кожної людини [1, с. 86].

Заявлену тезу підтверджують І. Татьянчикова, А. Ширіна, інклюзивна освіта як складник соціальної політики є засобом досягнення соціальної інклюзії: «дитина має право навчатися, її родина може жити повноцінним життям, не перебуваючи в ізоляції; основною стає дія в напрямі: від інтегрування в освітній заклад – до інтегрування в суспільство» [8, с. 117].

Я. Демус додає: ключове значення освітньої інклюзії полягає в тому, що ефективний розвиток системи інклюзивної освіти сприяє становленню інклюзивного суспільства [3, с. 93].

За визначенням І. Татьянчикової, А. Ширіної, до базових принципів інклюзивної освіти належать такі: «кожна людина здатна відчувати і мислити; кожна людина має право на спілкування і на те, щоб бути почутою; різноманітність підсилює всі сторони життя людини; використання переваг, а не недоліків; справжня освіта має здійснюватися лише в контексті реальних взаємин; люди потребують один одного» [8, с. 117].

Відповідно, цінностями інклюзії, а отже і гуманного суспільства, є сприйняття себе частиною суспільства, толерантність, взаємна повага, надання можливостей для розвитку навичок і талантів кожної людини, взаємодопомога, можливість вчитися один у одного, можливість допомогти самим собі і людям у своїй спільноті [2, с. 54].

Методологічно освітня інклюзія ґрунтується на єдності трьох взаємопов'язаних аспектів: створення інклюзивної культури, розробка інклюзивної політики і впровадження інклюзивної практики [5, с. 26]. Саме це на думку науковців складає найважливіші напрями оптимізації інклюзивного навчання.

Розвиток інклюзивних форм навчання дітей з особливими освітніми потребами повинен мати поступальний характер, здійснюватися на основі продуманого планування процесу його реалізації та комплексного підходу до вибору заходів, що забезпечують якісну організацію освітньої діяльності, включаючи «наявність відповідної матеріальної бази, спеціальних освітніх програм, підготовку педагогічних кадрів, проведення роз'яснювальної роботи із суб'єктами освітнього процесу» [1, с. 90].

Г. Шевчук стверджує, що значущою умовою ефективності інклюзивної освіти є забезпечення грамотної системи психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з ООП на всіх етапах навчання. Відповідно до системних заходів відносимо: роботу із соціальним оточенням здобувача освіти; освітній простір, до якого він залучається; адаптацію до закладу освіти тощо [9, с. 156].

І. Садова виокремлює наступні провідні тенденції розвитку освітньої інклюзії: «1) традиційно-ментальна й історично-культурна наступність та соціально-економічна зумовленість освітньої інклюзії; підвищення ролі особистості, забезпечення її прав на здобуття освіти, гідне життя і професійну самореалізацію; 2) системність та модернізація освітньої інклюзії; забезпечення наукової інтергалузевості, комплексного розвитку інклюзивної освіти» [7, с. 27]; 3) осмислення інноваційних підходів під час створення інклюзивного освітнього середовища; переорієнтація на суб'єкт-суб'єктну реалізацію інклюзивного навчання; акумулювання вітчизняного та зарубіжного досвіду; інтеграція в міжнародні проекти і програми освітньої інклюзії» [7, с. 28].

Отже, інклюзія безперечно є однією з головних тенденцій сучасної системи освіти в Україні.

Визначені загально педагогічні тенденції є дієвими й в контексті історичної освіти. Актуалізує отримані висновки залученість саме вчителів історії до формування в учнів громадянської компетентності та національно-патріотичних переконань.

Література:

1. Гайдаєнко Н., Рашидов С. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивної освіти в умовах реформування освітньої галузі України. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць. 2021. № 3 (102). С. 85-94.
2. Головка Н.І. Феномен інклюзивної освіти у вітчизняному освітньому просторі. Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Мукачево, 13-14 травня 2021 р. Мукачево: Видавництво Мукачівського державного університету. 2021. С. 53-54.
3. Демус Я. Інклюзивна спрямованість розвитку системи освіти в Україні. Педагогічні науки. 2021. № 78. С. 91-96.
4. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Ранок. 2019. 304 с.
5. Комар О.А., Пісняк В.С. Інклюзія як інноваційний шлях розвитку освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2021. Вип. 194. С. 24-29.
6. Маляр Л., Шикітка Г. Інклюзія в умовах дошкільної та початкової освіти. Український педагогічний журнал. 2022. № 1. С. 63-69.
7. Садова І.І. Тенденції розвитку інклюзії у закладах загальної середньої освіти України: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Дрогобич. 2020. 40 с.
8. Татьянчикова І.В., Ширіна А.В. Інклюзивна освіта як сучасна парадигма навчання дітей з особливими потребами. Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. 2021. Вип. 36. С. 115-118.
9. Шевчук Г.Й. Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. Академічні студії. Серія: Педагогіка. 2021. Вип. 3. Ч. 2. С. 151-157.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент, Гончарова Наталія Олександрівна.

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО**Тамара Драч
(Львів, Україна)****ВПЛИВ ТВОРЧОСТІ ПІНИ БАУШ НА РОЗВИТОК ТАНЦЮ-МОДЕРН В УКРАЇНІ**

Постановка проблеми: український сучасний танець наразі перебуває в процесі свого пошуку, експерименти котрі роблять хореографи України свідчать про високу обізнаність наших митців у лексиці та хореографії танцю – модерн. Піна Бауш, на жаль, не відвідувала Україну та не мала нагоди представити свої постановки на території нашої держави. Однак хореографи України неодноразово зверталися до її творчих та методологічних пошуків у своїй діяльності. Тому ми, вирішили прослідкувати вплив ідей Піни Бауш на розвиток танцю - модерн в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про Піну Бауш та її творчість написано багато книг та статей, ідей, котрі закладала в своєму театрі Піна Бауш можна знайти в творах Н. Кандинського (2001), Ф. Ніцше (1990), Г. Хольм (1935), про танцтеатр написано в книгах Ройда Клименхага (2021), Габріеле Кляйн (2021), також є ряд публікацій інтернет-статей по цьому питанню.

Виклад основного матеріалу дослідження. Засновницею жанру танцтеатр прийнято вважати Піну Бауш. Вона геніально довела ідею до кульмінації. В 1954 року, коли їй було 14 років, Піна вступила до школи Фолькванг, якою керував Йосс. Головною метою школи було виховання сучасного танцівника з гарним базовим знанням класичного танцю та танцю-модерну, а також підкованого в теорії та практиці музики, що знає історію живопису та костюма, здатного імпровізувати. Піна закінчила школу з відзнакою, у неї були чудові танцювальні дані та внутрішня сприйнятливість, природна цікавість. Як найкраща учениця, вона була нагороджена грантом на стажування в американському коледжі Джулліард у Нью-Йорку. Поїхавши на один сезон, вона була в Америці два роки. Спочатку перебувати в незнайомій країні без знання мови і без знайомих їй було важко. Але це був час великих танцювальних звершень в Америці. І Піна навчалася у знакових персон американського танцю: Пол Тейлор – один із перших танцівників трупи Марти Грем, Хосе Лімон – американський хореограф мексиканського походження, який створив авторську танцювальну техніку, засновану на найскладнішій координації. Лукас Ховінг – один із найкращих танцівників трупи Лимона. До того ж Бауш пощастило у цей період виступати на сцені Метрополітен Опери [8].

Таким чином, Піна, що корінням тримається за німецький експресивний танець, кроною своєї творчості проросла крізь американський танець-модерн. Особливості американського та європейського танцю першої половини ХХ століття повні переплетень та протиріч. Про відмінності хореографічного модерну в Америці та Європі описує у своєму есе Ханя Хольм, одна з чотирьох творців американського танцю модерн (разом з нею – Марта Грем, Доріс Хамфрі та Чарльз Вейдман, так звана Велика Четвірка), а спочатку Хольм – учениця ще однієї представниці німецького експресіонізму, Мері Вігман [8].

Німецький танець суб'єктивний. Він бере початок, навіть, не стільки в індивідуальності, скільки в емоційному стані танцівника, на відміну від американського танцю, заснованого насамперед на дії. Німецький танець починається з відчуття себе у просторі, "розуміння" свого стану. Саме стан народжує рух. У такому процесі існує велика ймовірність втрати виразної танцювальної форми, композиції. Тому педагогічний процес спрямований те що, щоб структурувати суб'єктивні імпровізаційні рухові імпульси». [8]

Крім того, слід уточнити, що і всередині феномена німецького експресіонізму були естетичні розбіжності. Йосс вважав, що в основі сучасного танцю має стояти класичний танець, Вігман же категорично відхрещувалась від злиття з балетом. Вона вважала, що внутрішнє відчуття, що народжує рух, є первинним. Бауш, творчість якої була надзвичайно індивідуалістичною та ретельно зосередженою на зовнішній формі, не лише увібрала естетичні особливості сучасного танцю з різних континентів, але й об'єднала різні інтерпретації її німецьких попередників. Кілька років по тому Бауш запросили зробити постановку в Оперному театрі у Вупперталі. Так з'явилася вистава «Акції для танцюристів». А ще через два роки, в 1973 році, Піну запросили очолити балетне відділення в цьому театрі. Піна прийняла пропозицію маловідомого театру, який до того ж був на творчому спаді. Можливо, на цей крок вплинули її дитячі спогади: Піна часто була у Вупперталі, коли була маленькою, тому що там жила її тітка. Нею було прийнято рішення і в результаті це змінило весь ландшафт сучасної хореографії. Після прийняття пропозиції назву балетної трупи було змінено на «Вупперталер Танцтеатр», а пізніше на «Танцтеатр Вупперталь».

Повернувшись з Америки на прохання Йосса, Піна стала солісткою його трупи в балеті Фолькванг в Ессені, а через деякий час - хореографом і керівником трупи. Вона не планувала брати художнє керівництво, але в театрі постало питання про оновлення репертуару. Крім того, вона мріяла танцювати сама. Її першою роботою були «Фрагменти» в 1968 році.

У перші два роки Піна поставила «Фріц» (1974), «Іфігенію на Тавриді» (1974), «Орфей і Еврідіка» (1975) і «Весну священну» (1975). Це визначає, що в її творчості виділяються два основні напрями. «Іфігенія в Тавриді» і «Орфей і Еврідіка» — це танцювальні опери, жанр, створений безпосередньо Бауш, кількість яких досі обмежується цими двома творами. У танцювальній опері кожен персонаж античного сюжету зображувався двома виконавцями - танцівницею або оперною співачкою. Складні метафоричні декорації завершували багатшаровість композиції творів та їх архетипові нарративну структуру. Трохи пізніше ця змістова лінія знайшла відображення у творі «Синя Борода», «Під час прослуховування запису опери Бели

Бартока», «Замок герцога Синьої Бороди» (1977) та «Він бере її за руку і веде в замок, інші йдуть слідом» (проект «Макбет», 1978). У цих творах Піна має справу з вічним протиставленням між чоловіком і жінкою. Аналіз цього взаємозв'язку виник як кровотолива рана з їх безмежної вразливості та грубості, і це назавжди змінило звичний концептуальний підхід до формального театру танцю [1, с. 15].

Найвидатнішим прикладом цього є «Весна священна» Бауш. Твір на музику Ігоря Стравінського створив основу для подальшого розвитку цієї форми танцювального театру, в якому рух виникає із внутрішнього відчуття, а форма композиції розвивається із взаємодії танцю зі сценографією. Основним зовнішнім пристроєм у «Весні священній» є сцена, повністю покрита шаром землі. Танцівниці одна за одною виходять на сцену в напівпрозорих сукнях кольору шкіри на бретельках і повільними кроками відчують землю босими підшвами. Темп рухів повільно наростає, танцюристи виконують невеликі танцювальні комбінації - об'ємні лейтмотиви, що все більше розвиваються протягом усього твору. Саме в цьому творі найсильніше відчувається вплив американського сучасного танцю на Бауш. Практично вся жіноча хореографія походить від найосновнішої техніки Грем - "контракції" [2, с. 232]. Вона передбачає раптове, майже рефлекторне скорочення у верхній частині тіла (або, альтернативно, в нижній частині живота), в результаті якого своєрідне відлуння цього скорочення можна побачити по всьому тілу – вигин у тулубі, області шиї, тазостегновому суглобі, в руках і долонях, колінах і підшвах ніг. І саме це Бауш вважає основним лейтмотивом жіночого руху - раптовий удар напівзгнутим ліктем у бік, звідки починається скорочення. Крім суто технічного рівня, є ще й смисловий. Згідно з Грем, основним компонентом жіночого руху є скорочення - скорочення, яке буквально відбувається в матці, у точці збору та викиду жіночої енергії. І це стає принципово важливим для жіночого танцю у «Весні священній» Бауш, в якому жіночий розквіт фактично є основою смерті. Не народження, як годиться, а смерть, адже єдиною причиною вибору обраних, які приносять жертви весні, є їхня приналежність до певної статі. І саме тому танцюристи – у страху й передчутті майбутнього – несамовито рубають себе жорстокими поштовхами й ударами, наче хочуть відірватися від своєї природи. В її роботі над «Весною священною» починає проявлятися індивідуальна методика Бауш. Частиною цього методу є вже згадані «ключі». До теми «Весни священної» пізніше зверталися неодноразово хореографи танцю-модерн з усього світу, повторюючи або інтерпретуючи цей балет у власній манері.

Постановку «Весни священної» в Київському Модерн-театрі робив відомий український хореограф молдавського походження Раду Поклітару. Якщо згадати постановку Раду Поклітару, чітко вимальовується ідея Танцтеатру, що поєднує в собі танець, музику, слово, пластику танцю-модерн та добре продуманий сценічний простір. Все це дає змогу порівняти постановки цих двох хореографів, які мистецтвом танцю створюють історії, котрі піднімають насправді філософські та психологічні питання, які так часто турбують освіченого та шукаючого глядача відповіді на важливі питання буття.

Ідеї Піни Бауш можна знайти також у багатьох школах сучасного танцю, таких як «Totem dance group» Христини Шишкарьової чи «Fors» Тетяни Винокурової (м. Київ), в цих школах дітей та дорослих вчать створювати власні рухи, прагнути знайти ту лексику, котра буде відображенням внутрішнього почуття виконавця. Хореограф Антон Сафонов (м. Львів) вчить виконувати не заплановані заздалегідь рухи, він продовжуючи традиції Піни Бауш звертається до танцівника з запитаннями та пропонує самостійно знайти спосіб самовираження через рух. Він часто проводить семінари сучасної хореографії на природі, які дозволяють наблизити людину до більш сконцентрованого розуміння свого внутрішнього стану, дає змогу поринути у світ власних відчуттів та зрозуміти природу своїх рухів.

Пошуками у сфері контактної імпровізації та можливості застосування так званих «ключів» в процесі створення танцю займаються і такі хореографи як Руслан та Марина Баранови. На своїх «джермах» з контактної імпровізації, виконавцям дають різноманітні завдання, які слід виконувати під час імпровізації, таким чином це створює процес невпинного руху виконавців та постійну увагу до виконання рухів.

Після початку військового вторгнення в Україну багато танцівників та хореографів виїхали за кордон, через необхідність рятуватися від загрози життю. Танцтеатр Вупперталь не став осторонь цих подій та поставив на своїй сцені постановку «Вона», до якої залучив шість жінок, котрі знаходилися в Україні та пережили ті події. Як і раніше Танцтеатр поєднав хореографію, слово та музику, вистава стала своєрідним проявом тих емоцій, котрі зазнали дівчата, під час військового вторгнення та їхнім внутрішнім «криком» та сповіддю, яка їм дала полегшення та відновила їхню душевну рівновагу.

До тематики війни також звернувся і Раду Поклітару у своїй постановці «Дискримінація».

У основі постановки – хореографічна фантазія, що складається із кількох новел-притч. Усі вони пов'язані загальною темою цінностей вільного демократичного світу. Також в них відображаються проблеми різних форм дискримінацій. Хореографія постановки підкреслює крихкість людини, що стикається з дискримінацією і жорстокість тих, хто зневажає інших. Музична основа балету – це твори класика Георга Фрідріха Генделя та сучасного композитора Валентина Сильвестрова.

Висновки з даного дослідження: Таким чином, дослідивши літературні, фото та відео джерела, інтернет-ресурси, як українських хореографів танцю-модерн, так і відомого німецького хореографа Піни Бауш, ми дійшли висновку, що методика, котру застосовувала німецька хореограф та її послідовники поширена та часто практикується в українських танцювальних школах, а також при постановках сучасних хореографічних балетів, одним найвідоміших з яких в Україні є Київ Модерн-балет Раду Поклітару. Також вплив творчості Піни Бауш можна знайти у творчих роботах Totem dance group Христини Шишкарьової,

«Fors» Тетяни Винокурової, постановках Антона Сафоновата Мартинюк Олени, творчій діяльності Руслана та Марини Баранових.

Література:

1. Чепалов О. І. Жанрово-стильова модифікація вистав західноєвропейського хореографічного театру ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра мистецтвознавства: спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» / Чепалов Олександр Іванович; Харків. держ. акад. культури. Харків, 2008. 32 с.
2. Шариков Д. І. Естетична теорія сучасного танцю та балету. Актуальні проблеми історії теорії та практики художньої культури. Серія «Мистецтвознавство»: зб. наук. праць; вип. № 30. К.: НАКККіМ. Міленіум, 2013. С. 232–238.
3. Фрідріх Ніцше. Так казав Зараустра / Переклад Анатолія Онишко. Київ: Фоліо, 2022. 352 с.
4. Wassily Kandinsky, M. T. Sadler (Translator), Adrian Glew (Editor). Concerning the Spiritual in Art. (New York: MFA Publications and London: Tate Publishing, 2001). 192pp.
5. N. Holm: The German Dance in the American Scene. Modern dance. New York, published by E. Weyhe, 1935. P. 81.
6. VONA вибирає життя: біль України, втілений у танці на сцені відомого театру Піни Бауш URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vona-khoreorafichna-vystava-teatr-pina-baush/32191795.html> (дата звернення 17.12.2023)
7. Дискримінація URL: <https://kyivmodernballet.com/theater/repertoire/> (Дата звернення: 17.12.2023) 8. TANZTHEATER PINA BAUSCH: ANFÄNGE, ÄSTHETIK, GEFÜHLE URL: <https://www.goethe.de/ins/ru/de/kul/mag/21565140.html> (дата звернення 17.12.2023 р.)

Науковий керівник:

доктор наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Сороколіт Наталія Стефанівна.

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

**Shakhnoza Juraeva
(Namangan, Uzbekistan)**

INNOVATION PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF TEACHING NATURAL GEOGRAPHY

I. INTRODUCTION. Teaching methodology, like all didactics, is undergoing a complex reform period. Educational goals have changed, new curricula are being developed, and new approaches to reflect educational content through integrated educational areas rather than through separate disciplines. New concepts and standards of education are being created, which are based not only on the content, but also on the requirements for educational results, fields of activity.

All these cases create a basis for new theoretical studies in the field of geography learning methodology and require different approaches to the organization of the educational process. There are enough problems in geography methodology that require special research [1].

The modern didactic principle of person-oriented education requires taking into account the psychophysiological characteristics of students, using a systematic, active approach, and special work on organizing the interrelated activities of the teacher and students, which are clearly planned results. provides access to education.

This problem is closely related to the development and introduction of new pedagogical technologies into the educational process. Updating the principles of teaching the younger generation requires the use of non-traditional methods and forms of educational organization. You cannot rely only on explanatory, illustrative and reproductive methods that are common in teaching practice. However, the introduction of educational technologies does not mean that they will replace traditional teaching methods [2].

II. METHODOLOGY

Technologies are not used instead of teaching methods, but together with them, because they are an integral part of science methodology.

Educational technology means methods of improving educational efficiency, designing an educational process with a clearly defined result.

The term "technology" is borrowed from foreign methods, where it is used to describe various organized learning processes. There are two concepts: a) teaching technology, that is, development of optimal teaching methods; b) technology in teaching [3].

Educational technologies mean the use of technical means of teaching (computer programs, including new multimedia geography textbooks, etc.). However, in both cases, it is assumed that the use of technology is aimed at improving the methods of influencing students in solving didactic problems.

Pedagogical technology is defined as an optimally organized interaction between the teacher and students. The peculiarity of the technology is that it designs and implements the educational process that guarantees the achievement of the set goals. At the same time, the activities of the teacher and the activities of the students under his leadership are organized in such a way that all actions included in them are presented in a certain sequence (through activity algorithms) and their implementation leads to expected results that can be developed in advance reach In other words, technology seeks to determine in detail everything that helps to achieve the given goals [4].

The technological chain of interconnected activity of the teacher and students is built in accordance with the goals of the subject (individual course, topic, lesson). At the same time, a mandatory part of any teaching technology is the use of diagnostic procedures and various indicators of educational results. However, as an integral part of the methodology, technology has the right to exist. After all, pedagogical technology is a set of methods, methods, and forms of organizing teaching and learning activities based on the theory of teaching and providing planned results [5].

The main goal of pedagogical technologies is to organize the interrelated activities of teachers and students (that is, teaching methods) aimed at ensuring the planned results. The main features of educational technology are as follows:

- clearly defining educational goals and tasks for students, realizing the importance of the studied material for each of them, motivation for educational activities;
- to create consistent procedures for achieving goals and tasks with the help of specific educational manuals, active methods and forms of organizing educational activities;
- teaching using examples (seminars, textbooks, methodological recommendations);
- following the teacher's instructions (in the form of educational methods, algorithms), organizing students' independent work aimed at solving problematic educational problems;
- extensive use of various forms of test tasks to verify learning outcomes.

There are many types of educational technologies, which are distinguished by different characteristics. There are three main groups of technologies in didactics [6]:

- explanation, the essence of which is to inform, educate students and organize their reproductive activities for the purpose of general education (educational-organizational, educational-intellectual, educational-informational) and special (subject-specific) development, and image teaching technology.) qualifications;

- person-oriented educational technology aimed at identifying and "cultivating" individual subjective experience through coordination with the results of socio-historical experience, i.e. transfer learning to a subjective basis, focusing on personal self-development;
- a developmental educational technology based on a teaching method aimed at introducing the internal mechanisms of personal development.

Each of these groups includes several educational technologies. Therefore, the group of student-oriented educational technologies includes multi-level (differentiated) educational technology, collective mutual learning, comprehensive knowledge acquisition technology, modular teaching technology, etc. [7].

These technologies make it possible to take into account the individual characteristics of students and improve the methods of interaction between teachers and students.

III. RESULTS AND DISCUSSION

The introduction of personally oriented technologies into the work practice of the teacher, the main result of teaching is to change the individual picture of the world in its interaction with scientific and geographical; special attention to self-development and self-education of students [8].

In the process of introducing personalized educational technologies, it is recommended to observe the following conditions:

- dividing the educational material into semantic blocks and assigning (sometimes problematic) cognitive educational tasks for each of them, creating a cognitive need in students;
- creating special educational and cognitive motives, because the real meaning of learning for students is determined not only by goals, but also by motives, their attitude to the subject;
- according to its content, defining cognitive educational tasks aimed at programming the orientation of students' activities to educational discoveries, defining and mastering a new method of activity;
- creating a problem situation, performing an educational task by creating conditions of intellectual difficulty.

Modern pedagogical technologies are classified according to the following indicators [9]:

– By level of application: general pedagogical, special subject, network, local, modular, narrow methodological.

– According to the leading factor of mental development: biogenic, sociogenic, idealistic, psychogenic.

– According to the orientation of the personal structure: informational, operative, self-development, heuristic.

– According to the nature of the content and structure, education, educational, secular, religious general education, specialized, humanistic, technocratic, monotecnological, polytecnological, penetrating.

Extensive experience in the use of teaching technologies in geography methodology has been accumulated. Below are examples of the most popular technologies used in teaching geography.

"Technology of formation of educational work methods" defined in the form of rules, samples, algorithms, plans for describing geographical objects. This technology is widely reflected in the methodological apparatus of a number of geography textbooks, educational manuals, and is well mastered in the practice of many geography teachers [10].

"Technology of formation of educational activities of students" has been fully developed. The essence of this technology is that educational activity is considered as a special form of educational activity of students.

Aims to acquire knowledge by solving educational problems. If the traditional methodology describes what the teacher should do, then the technology of formation of educational activities determines how the student should solve the educational problem.

The technology of forming educational activities is the teacher's ability to create a system of educational tasks for any course, department or topic, to organize his own activities and student activities related to them. involves the development of projects and the preparation of test assignments [11].

In geography teaching methodology, "Differentiated teaching technology" is well known. When using it, groups of students are divided into conditional groups taking into account typological characteristics. When forming groups, students' personal attitude to learning, level of knowledge, interest in learning the subject, personality of the teacher are taken into account. Multi-level programs and didactic materials are created, which differ in terms of content, size, complexity, methods and methods of completing tasks, as well as diagnosing learning outcomes.

"Educational and game activity technology" is widely used in the geography teacher's work practice. However, its implementation is often episodic and is not included in a clear system of organizing cognitive activity. If the educational game is seriously prepared as a pedagogical technology, it will give a positive result only when both the students and the teacher are active. A well-designed game scenario is of particular importance, in which the educational tasks and each position of the game are clearly defined, the possible methodical ways of getting out of a difficult situation are indicated, and the methods of evaluating the results are planned [11].

"Technology of communicative-dialogue activities" requires the teacher to have a creative approach to the organization of the educational process, to acquire heuristic conversation methods, to conduct a discussion with the class, and to create conditions for discussion among students. "Modular technology" is also used in teaching geography. A module is a special functional unit that combines the content of the teacher's educational material and the technology of its acquisition by students. The teacher develops special instructions for the independent work of students, which clearly indicates the purpose of mastering a particular educational material, gives clear instructions on the use of information sources and how to use this information. It is explained that it is necessary to master. In the same instruction, examples of test tasks (usually in the form of tests) are presented [12].

"Technology of project activity" is the creation of a creative situation where the student has the opportunity

to discover illogical, insignificant and surprising things. In this regard, the science of geography is unique. It allows you to integrate with other academic subjects, connect scientific information from different fields of knowledge for a more complete understanding and explanation, build logical chains and find cause-and-effect relationships [14]. The meaning of this technology is often the organization of research activities based on local history work. The purpose of such work is to form adequate ideas about the essence of natural, social and economic phenomena, while simultaneously developing environmental and economic culture in students.

"New computer technologies" - the use of computers in teaching allows to create an information environment that stimulates the student. The computer is an intermediary between the teacher and the student, and allows organizing the educational process according to an individual program [13].

"Technology for the development of critical thinking" is one of the main goals of critical thinking technology, which teaches oneself to think independently, understand, organize and transmit information so that others can discover new things for themselves. can learn about.

IV. CONCLUSION

In the teacher's professional activity, there are always opportunities for research, pedagogical creativity, not at the level of traditional methodology, but at the next stage - at the technological level. The development of technology as an integral part of science methodology implies obtaining a guaranteed pedagogical result of the teacher's activity. And students discover this result during the assessment of the quality of preparation in science. A modern school needs a completely new educational system based on the best traditions, taking into account the individual characteristics of students.

ACKNOWLEDGMENTS

We thank the Namangan Department of Pre-School and School Education for assistance with data collection and suggestions for archival research analysis.

References:

1. Мирзиёев Ш. Билимли авлод – буюк келажакнинг, тадбиркор халқфаровон ҳаётнинг, дўстона ҳамкорлик эса тараққиётнинг кафолатидир Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 26 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маъруза. 2018 йил 7 декабрь. – Т.: "Ўзбекистон" НМИУ, 2018. – 64 б.
2. Абсалямова И.Р. Формирование основ профессиональной компетентности будущего дизайнера в условиях технического колледжа: дис.канд.пед.наук. – М.: 2007. – 166 с.
3. Karimjonovich X. B. Soviet Propaganda in Uzbekistan is a History of Agitation //Electronic Research Journal of Social Sciences and Humanities. – 2019. – Т. 1. – С. 138-140.
4. Боймирзаев, Х. (2023). ИННОВАЦИОН ТАЪЛИМ МУҲИТИДА ТАРИХ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ВА УНИНГ АМАЛИЙ МОҲИЯТИ. *UNIVERSAL JOURNAL OF LAW, FINANCE AND APPLIED SCIENCES*, 1(4), 15-20.
5. Xurshidjon, B. (2023). TA'LIMDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TA'LIM SIFATINI OSHIRISHGA XIZMAT QILADI. *UNIVERSAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH*, 1(4), 24-31.
6. Xurshidjon B. O 'QITUVCHILARINING KASBIY O 'SISHIGA YO 'NALTIRILGAN PEDAGOGIK TEXNOLOGIYA VA KREATIVLIKNING ENG MUHIM JIHATLARI //UNIVERSAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 131-138.
7. Khurshidjon B. INNOVATIONS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT, HISTORY TEACHING, IMPROVED PEDAGOGICAL PROBLEMS //Engineering problems and innovations. – 2023.
8. Khurshidjon, Boymirzaev. "INNOVATIONS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT, HISTORY TEACHING, IMPROVED PEDAGOGICAL PROBLEMS." *Engineering problems and innovations* (2023).
9. Boymirzayev, Xurshidjon Karimjanovich. "O 'ZBEKISTONDA MADANIY MEROS OBYEKTLARINI SAQLASH, TA'MIRLASH VA QAYTA TIKLASH ISHLARI TARIXIDAN." *INTERNATIONAL CONFERENCES*. Vol. 1. No. 9. 2022.
10. Mirzakhmedov I. K. Use And Protection Of Natural Resources Of Kokand Oasis //Nature and Science. – 2020. – Т. 12. – №. 18. – С. 49.
11. Mirzakhmedovich B. K. Geocological Problems and their Prevention in Kokand Oasis Landscapes //Electronic Research Journal of Social Sciences and Humanities. – 2020. – Т. 1. – С. 134-137.
12. Mirzakhmedovich B. K. Geocological Problems and their Prevention in Kokand Oasis Landscapes //Electronic Research Journal of Social Sciences and Humanities. – 2020. – Т. 1. – С. 134-137.
13. Boymirzaev K. M., Mirzakhmedov I. K. THE ECOLOGICAL STATE OF THE SOILS OF THE NORTHERN FERGHANA AND ITS ANALYSIS //Теоретические и прикладные проблемы ландшафтной географии. VII Мильковские чтения. – 2023. – С. 258-260.
14. Boymirzaev K. M., Tojiboeva M. A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar vositasida geografik kompetentlik sifatlarini rivojlantirish //NamDU. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 58-62.

Evhen Hadytsky, Myroslava Babynets
(Uzhhorod, Ukraine)

PROFESSIONAL TRAINING SPECIALISTS IN FUTURE PROFESSION OF ACCOUNTANT

Abstract. *This article delves into one of the most important professions in the whole world, that being the accountant. The article explores the history of the profession, what the profession is all about and what it entails while also emphasizing its necessity in any kind of business: big, small, public or private. Drawing from renowned economical studies, the article provides an insight into the characteristics of the profession, which decides on who would be the best suited to work as Accountant, listing its advantages and disadvantages among other details.*

1. Introduction

An accountant is a specialist, without which no self-respecting business can function without. That is why it is safe to say that the accountant profession is still in high demand in the modern day. This section brings up the importance of an accountant's presence in any business, which is the result of why it is still in such high demand.

2. The History and Work of Accountant

This section explores the history and workflow in the accountant job. It delves when the name of it originated, what it was called prior, among other accounting history. It also goes deeper into the demands for accountants are and what tasks professional accountants perform.

2.1 The History of the profession This profession has one of the oldest roots. The very first accountants worked during the times of Ancient India. These specialists dealt with accounting in agricultural production. Subsequently, books on accounting were created in the 14th and 15th centuries. The "Treatise on Accounts and Records" deserves special attention among the existing printed editions. The book was authored by the great Italian mathematician Luca Pacioli [1].

Accountants were also known as bookkeepers. This can be explained by the fact that in the past, income and expenditure transactions were recorded in a book specifically designed for this purpose.

2.2 What Does an Accountant Do Not a single enterprise, both commercial and state (even public organizations) can work without accountants. Employers make quite serious demands on accountants. This can be explained by the fact that the company's performance depends on the work of these specialists [2].

It is professional accountants who carry out accounting, tax and management accounting using automated data processing information systems, prepare reports in accordance with international standards, calculate wages for employees, ensure the transfer of taxes and fees provided for by law, supervise cash transactions, rational and efficient use of materials, labor and financial resources, improve systems of information support for business management with the aim of increasing its market value. Any (including the smallest) movement of money, property, and rights must be properly reflected in the accounts from the very first day of the enterprise's activity, and, if necessary, also declared and taxed.

If the company stops keeping records, the activity of the business will be paralyzed very quickly. There will be no information on the debts of buyers or suppliers, the owners will not know whether the business brings income or loss. Therefore, the work of accountants is associated with great responsibility.

3. Advantages, Disadvantages and What It Takes to Be an Accountant.

This section delves into the many advantages and disadvantages that being an accountant has and provides my belief if I can become one or not. But most importantly it explains what kind of person would find the profession best suitable for them from a psychological and characteristic standpoint.

3.1 The Main Advantages The advantages of the accountant profession is not only high demand.

- Most often, accountants work in offices, but nothing prevents them from working remotely - keeping records at home and independently influencing the size of their salary.
- Career growth prospects: starting from the simplest position - assistant accountant - you can grow to the chief accountant of a large enterprise or financial director.
- Experience is the most valuable thing in this profession, not your age, so there is no danger of being unemployed after reaching retirement age.
- The need for personnel is always high, so it is not difficult to find a job not only in a big city. Accountants are also needed in small settlements.
- It is necessary to develop and evolve, as changes in legislation occur constantly.
- Opportunity to switch to a family profession if desired: auditor, economist, financier, tax service specialist.
- A good salary that grows with experience and the acquisition of additional skills (for example, knowledge of a foreign language).
- Opportunities for additional earnings (part-time reporting for small firms).

Accountant is a profession that, having received it, you can not worry that there will not be enough cash for daily life necessities. Each year of work will only add value to you as a specialist. A highly qualified accountant will satisfy his own needs and the needs of his family.

3.2 Who Will Enjoy this Profession Being an Accountant is a profession that will not be fit for everyone. If you want the work to not only bring money, but also pleasure, you need to choose a specialty that suits your character. Work as an accountant requires perseverance, patience and attention to detail, the ability to work with a large amount of information and to be able to analyze and summarize it. Accuracy and thoroughness, the ability to

stay focused on one task for a long time are important. Since most of the time will have to be spent at the computer with documents, working with formulas, numbers and tables, this profession is more suitable for introverts. Extroverts will start to miss socializing with people.

3.3 What it Takes to Be an Accountant To be a good accountant, you need to be curious and be eager to learn new things. Legislation is updated very often, and in order to be aware of important changes, you need to read a lot of professional literature and attend training seminars. On the other hand, it is important to be able to defend the interests of the company, to be fair and stress-resistant. An accountant is a profession that involves communication with representatives of the tax inspectorate and extrabudgetary funds. This requires firmness of character and emotional stability.

3.4 The Main Disadvantages The downsides of being an Accountant, starting with the responsibility. The more serious of the position is the higher level of responsibility. Mistakes in the accountant's work can lead to financial losses for the company. Inaccuracy in accounting leads to incorrectly calculated taxes and fees, and this is threatened with fines.

The monotony of the work can also be a downside. Accountants are forced to do the same old procedures, solve standard tasks according to the established model, and follow regulations and instructions. This profession is characterized by an uneven distribution of the workload [3, p. 5]. During the reporting period, accountants have a lot of work. This time is characterized by stress, which can lead to chronic fatigue, neurosis or depression. Also, during the reporting period, the working day becomes irregular. Due to the large amount of time spent at the computer and documents, vision suffers, as the load on it is increased. A bad sitting position leads to occupational diseases of the back and neck.

Despite this, I believe I am suited for the job. The chosen profession has caught my interest with its universality.

4. The Importance of Accountants

Professional Accountants are necessary in any part of the economy, which includes: industry, construction, transport, financial sector, trade, hotel and restaurant business, the field of information and telecommunications, agribusiness, pharmacy, the field of health care, education, art, entertainment and recreation, the field of housing and communal services and wages.

Currently, our country has found itself in the difficult circumstances of war. We, the young generation, will need to prepare for the restoration of our state.

A modern accountant is an agent of change that ensures integration into the international space for the development of international cooperation, the creation of new enterprises in Ukraine with the attraction of foreign investments, as well as the entry of Ukrainian enterprises into international markets.

The profession of an accountant will not lose its relevance over time. Anyone who decides to link their activity with accounting can be sure of this.

Conclusion The article concludes by bringing awareness to the horrible circumstances of war that Ukraine has found itself in, mentioning how the young generation will need to prepare for the restoration of the state. And as a result, brings up how accountants can grant a faster recovery, allowing Ukraine to integrate into the international space of international cooperation and the entry of Ukrainian enterprises into the international markets. In conclusion the profession of accountant relevance will not fade away.

References:

1. Професія бухгалтер. Сайт про бізнес і заробіток. [Електронний ресурс] // Онлайн видання "Бізнес UA." – 2023. - Режим доступу до ресурсу: <https://biznesua.com.ua/profesiya-buhgalter>.
2. Як стати бухгалтером. З чого почати? [Електронний ресурс] // Онлайн видання "Бухгалтерський світ." – 2023. - Режим доступу до ресурсу: <https://buhsvit.com.ua/yak-stati-bukhgalterom-z-chogo-pochati/>
3. Професія бухгалтер, в чому полягає робота, зарплата, професійні якості, посади бухгалтера які бувають, які предмети здавати, плюси і мінуси професії. [Електронний ресурс] // Онлайн видання "# ТЕГ." – 2023. - Режим доступу до ресурсу: <http://teg.com.ua/profesiya-buhgalter-v-chomu-polyagaye-robota-zarplata-profesijni-yakosti-posadi-buhgaltera-yaki-buvayut-yaki-predmeti-zdavati-plyusi-i-minusi-profesiyi/>

Scientific adviser

Candidate of Pedagogic Sciences, teacher of English, Myroslava Babynets.

**Тетяна Шевченко
(Суми, Україна)**

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕСІ

Інформаційно-цифрові технології та їх використання актуальні для закладів освіти. Основною особливістю сучасного інформаційно-цифрового процесу є те, що розвиток інформаційних технологій випереджає створення стандартів. Виникає ситуація неможливості одноразового створення засобів та програмових продуктів необхідних для здійснення освітнього процесу.

На сучасному етапі розвитку інформаційно-цифрових технологій в системі освітнього навчального закладу та створення системи електронного документообігу є аналіз законодавчих обмежень та вимог [1-6].

Вивчення законодавчих документів надає можливість запровадження електронного документообігу або деякої його частини. Намагання комп'ютеризувати паперову систему документообігу не можуть розв'язати питання паперового варіанту, що ускладнює певний процес.

Послідовність введення електронної частини, або всього документообігу:

- моніторинг існуючих документівідносин та взаємногодокументопотоку;
- аналіз документів,що подаються з точки зору необхідності для прийняття рішень;
- аналіз правової складової документообігу з точки зору можливостіта доцільності перенесення частини документів виключно у електронний формат;
- підготовка електронних форматів даних, які дозволяють виконати умови Закону «Про електронний документообіг».

Попередні дії надають можливість створення системи документообігу.

У законодавчому полі існують проблеми, які ускладнюють вказаний алгоритм, а також роблять зусилля з його впровадження мало ефективними. Необхідністю для реалізації цього процесу є систематичне створення сучасної комп'ютерної бази.

В освітніх закладах постає питання, що з ІЦТ засобів створювати самостійно, а що необхідно придбати. На цьому шляху є два підходи роботи із сучасними цифровими технологіями

- створювати все самостійно – це проблематично вирішення проблеми;
- замовляти послуги–потрібні ресурси, але важливим є те,що для цього необхідно мати компетенцію, або необмежені ресурси.

Другий шлях вимагає розуміння до якого навчання ми прагнемо. Сьогодні неможливий підхід здобувати елементарні навички (набору на клавіатурі, вивчати певний засіб роботи із текстовими або табличними редакторами), необхідно мати уяву про сервіси, що надаються, а це, внаслідок їх швидкого змінення можливо лише при систематичному використанні сучасних інформаційно - цифрових технологій.

Актуальною є проблема підготовки педагогічних кадрів та кадрів комп'ютерної підтримки. Профільна освіта викладачів створює ситуацію обмеження працездатності талановитих людей, які за якоюсь причиною своєчасно не здобули відповідної освіти.

Дані критерії надають можливість створювати освітні ресурси та бути впевненим стосовно кваліфікованої служби підтримки. Постає питання використання зовнішнього серверу та проблем у визначення ресурсу, який є необхідним для навчального закладу. Викладач може навчити лише тоді, коли він вчить власному досвіду, а не переказує підручник. Сьогодні вже накопичення інформації набуває вигляд глобального процесу і немає сенсу накопичувати освітній ресурс, який дуже швидко застаріває і за змістом, і за форматом даних, і, взагалі, зникає можливість зацікавити учня до навчання. На передній план виходить не створення та накопичення різних даних, а впровадження систем пошуку та вивчення основних принципів роботи з ними.

Визначення вимог до користувачів та учнів: що вивчати та як навчати, змінювати навички, які треба мати, щоб працювати із сучасними інформаційними ресурсами, користуватися хмарними сервісами.

Інформаційні технології неможливі без концепцій навчання програмуванню та нових підходів до створення програмових продуктів. Домінуючою тенденцією програмування є об'єктно-орієнтований підхід, після встановлення такої тенденції, як стандарту у програмуванні почалося справжнє програмування, коли стало можливим створення об'єктів та встановлення зв'язків між ними. Така концепція значно розширила можливості програмування та дала можливість вести справжню командну розробку великих проектів просто об'єднуючи елементи коду, що написані різними програмістами.

Функціональні мови програмування, концепції фреймворків та особливі навички командної роботи з проектами. Вимоги до сучасної співпраці учасників навчального процесу також змінюються при запровадженні використання хмарних обчислень.

Також важливим є змінення концепції роботи із комп'ютерною технікою, типів ліцензування програмового забезпечення й засобів та вимог безпеки.

У зв'язку із переходом виробників та бізнесу на модель надання послуг замість продажів програмового забезпечення змінюється взаємодія між виробниками програмового забезпечення та користувачами. Зміна концепції надання програмного забезпечення викликана розширенням сфери використання комп'ютерів, фінансової складової електронного документообігу та впливу інтернету на роботу користувача. На перший план виходить нове програмове забезпечення побудоване за концепцією магазинів – сертифікованих фірм виробниками операційних систем. Така модель дозволяє здійснювати спрощене придбання програмних продуктів, яке сьогодні доступне за допомоги сучасних засобів платежів та забезпечує більшу безпеку від зловмисного коду.

Треба зауважити про зміни парадигми програмування: використання фреймворків для безпечної та легкої взаємодії із операційною системою впровадження заготовлених, розроблених сервісів для опанування користувачами. Все більшої популярності набуває концепція відокремленого безпечного місця функціонування програми. Зміни концепції використання комп'ютерного забезпечення – це впровадження на основі принципів екологізації.

В статті викладені основи на яких треба будувати інформаційне поле освітнього закладу та планування майбутнього освітнього середовища.

Література:

1. Закон України «Про інформацію». Із змінами на 21.05.2015. [Електронний ресурс]: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. – Текст з екрана Закон України «Про електронні документи та електронний обробкою персональних даних». Ратифікація від 06.07.2010. [Електронний ресурс]: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_326. – Текст з екрану
2. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти [Електронний ресурс] / Биков Валерій Юхимович. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. №1(15). – 18 с. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/25/13>
3. Глазунова О. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі. – [Електронний ресурс]. – URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/ITZN/em6/content/08mrvsh1.htm
4. Шевченко Т.О. Актуальні питання професійної підготовки сучасного педагога. Збірник наукових статей / Шевченко Т.О./ – Суми, ВВП «Мрія». – 2022/ – 388-391 с.
5. Шевченко Т.О. Здійснення формульованого оцінювання за допомогою освітніх інтернет – платформ: Збірник наукових статей XLVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція/ Шевченко Т.О./ – Переяслав-Хмельницький. – 2021
6. Павленко І.М., Шевченко Т.О. Використання сервісів закладок як засіб створення персонального освітнього середовища: Збірник наукових статей/ Павленко І.М., Шевченко Т.О./ – Суми, ВВП «Мрія». – 2020 – Том 2 – 172-176 с.
7. Павленко І.М. Формування цифрової компетентності педагога / І.М. Павленко // Інформаційно – цифрова компетентність педагога: теорія і практика: збірник наукових праць; випуск 2-й; за заг. редакцією Л.Г. Петрової. Суми: ВВП «Мрія», 2019. С. 44-46

СЕКЦІЯ: ПРАВО**С.І. Буракова
(Харків, Україна)****ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА**

На сьогоднішній день Україна проголосила стратегічний курс на формування інтелектуально орієнтованої економіки, зокрема це збільшення високотехнологічних послуг. Цей аспект посилює роль авторського права як галузі, що юридично захищає результати творчої діяльності. Це пов'язано з кількома причинами. По-перше, тим, що ринкова економіка надає широкі можливості для розвитку правовідносин у сфері творчої діяльності. По-друге, тим, що сьогодні відзначаються різні форми порушення авторських прав. І з огляду на те, що технологічні інновації є важливою частиною життя людини, новітні технології є практично прибутковими продуктами.

Окремі аспекти охорони та захисту авторського права були предметом розгляду низки авторсько-правових справ, зокрема В. А. Дозорцевої, О. А. Підпригори, Ю. О. Підпригори, В. О. Підпригори, Ю. В. Пономарьова та ін. Однак сьогодні існує нагальна потреба у розробці комплексного підходу до правової охорони авторського права. Адже у ході сучасних технологічних інновацій та розвитку інформаційного суспільства охорона авторського права та захист за авторським правом мають розгляд питань, що стосуються окремих аспектів та співвідношень охорони та захисту авторського права, є охорона та захист авторського права на національному та міжнародному рівнях. Такий захист можливий лише за наявності відповідної нормативно-правової бази, яка адекватно відображає існуючі реалії як в економічному, так і в соціальному житті держави. Конституція України [1] закріплює та гарантує основні права і свободи людини і громадянина у сфері інтелектуальної власності. Найпоширенішими порушеннями авторського права є дії, що порушують особисті немайнові та майнові права авторів.

Це, зокрема, імпорту без дозволу українського правовласника.

Незважаючи на законодавчі зусилля Верховної Ради та законодавчу ініціативу Президента України, в регулюванні та правовому забезпеченні захисту авторських прав залишається багато невирішених питань.

За даними Міжнародної федерації прав інтелектуальної власності, Україна очолює список з 58 країн, з найнижчим рівнем захисту прав інтелектуальної власності. Це підтверджують і висновки Міжнародного альянсу із захисту інтелектуальної власності. Це також підтверджується висновками Міжнародного альянсу із захисту інтелектуальної власності щодо розповсюдження піратської продукції.

До засобів захисту прав інтелектуальної власності цивільним законодавством належать:

Законодавство про відповідні права, Законодавство про певні види господарської діяльності, МКУПІВ України. До них відносяться приєднання України до відповідних міжнародних угод. Україна підписала понад 15 універсальних міжнародних конвенцій з питань прав інтелектуальної власності. Міжнародна спільнота висуває високі вимоги до правової охорони авторського права. До найважливіших договорів належать:

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886).

Україна приєдналася до неї 31 травня 1995 року;

Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право (1952 р.), яка набула чинності для України 23 грудня 1993 р.;

Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення (1961 р.);

Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм (1971 р.);

Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (1996 р.);

Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми (1996 р.);

Угода з торгових аспектів прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS) (1994 р.).

Проте слід зазначити, що міжнародна система охорони авторського права представляє собою дуже складний механізм, основу якого складає Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, у її численних редакціях [2].

Становлення системи правової охорони права інтелектуальної власності в об'єктивному значенні, в Україні ще не завершилося. Чинна система постійно удосконалюється, про що свідчить прийняття 16 січня 2003 року Цивільного кодексу України, у якому визначені основні концептуальні засади системи правової охорони інтелектуальної власності. Проте на даний момент однією з проблем є тлумачення та співвідношення термінології, наведеної у Цивільному кодексі [3] та Законі України "Про авторське право і суміжні права" [4] (наприклад чітке розмежування понять "опублікування" та "розповсюдження"). Необхідно зазначити, що у спеціальній юридичній літературі пропонувалось також розповсюдження авторсько-правової охорони на нові об'єкти, які не є результатами творчої діяльності (нетворчі бази даних, технічні засоби захисту авторського права, тощо).

Чинне законодавство України передбачає дві форми захисту авторських прав: юрисдикційну та неюрисдикційну. Перша форма захисту забезпечується державними органами і реалізується в рамках кримінального та цивільного судочинства, а також у справах про адміністративні правопорушення. Розглядаючи особливості цієї форми захисту, слід зазначити, що експерти відзначають низку недоліків у

матеріальному та процесуальному механізмих реалізації захисту авторських прав. Друга форма являє собою дії громадян та організацій по захисту авторських прав, які вони здійснюють самостійно, без доведення до державних або інших компетентних органів.

Впровадження в дію Закону України "Про захист авторських прав і суміжних прав". Існує нагальна потреба у розробці рекомендацій щодо вдосконалення кримінально-правового захисту авторського права, наприклад, уточнення складу об'єктів авторського права у Цивільному кодексі України. Друга форма громадянина захист авторського права, це дії громадян та організацій, спрямовані на захист авторського права.

В данному випадку ми маємо на увазі лише роз'яснення складу об'єктів авторського права за українським законодавством про авторське право. Наприклад, повідомлення порушника про наявність порушення авторського права та пропозиція способу усунення порушення авторського права. Ми пропонуємо повідомити порушника про наявність порушення авторських прав та вирішити спір шляхом переговорів.

Для отримання авторського права не потрібно виконувати жодних формальностей. Це пов'язано з тим, що об'єктом авторського права є торговельна марка або винахід, де реєстрація є обов'язковою умовою для здійснення та захисту права. Реєстрація є необхідною умовою для здійснення та захисту прав.

Добровільна реєстрація авторських прав надає наступні переваги:

Використання твору, захищеного авторським правом, це включає в себе встановлення дати створення твору і підтвердження права власності на твір. Крім того, це свідоцтво необхідне для комерціалізації твору різними способами.

Слід зазначити, що у спорах щодо авторських прав найскладнішим аспектом є необхідність підтвердити, що ви є автором твору для використання твору, який є автором твору. Захист авторських прав залежить від законності їх набуття. Захист авторського права залежить від законності набуття права та меж здійснення права.

Загалом, захист авторського права і суміжних прав агентами не є поширеним в Україні, на сьогодні існує відносно невелика кількість подібних установ. Ці установи можна поділити на дві групи:

Загальні, що регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності (Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності, Всеукраїнський союз інтелектуальної власності),

Спеціалізовані організації, що регулюють відносини у сфері авторського права і суміжних прав (громадські організації "Авторське право і суспільство"). Громадське об'єднання "Авторське право і суспільство", Громадське об'єднання "Антипіратська коаліція України" та ін..

З огляду на вище зазначене, існує нагальна потреба у ґрунтовному та концептуальному дослідженні практичних аспектів питання охорони та захисту авторських прав. Належне та сучасне вдосконалення механізмів реалізації охорони та захисту авторського права на національному та міжнародному рівнях.

Література:

1. Конституція України: (з офіційним тлумаченням Конституційного Суду України). К.: Ліра – К, 2006. 26 с
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 13. Ст. 181.
4. Ващинець І. І. Поняття технічних засобів захисту авторського права та їх правовий статус за чинним законодавством України. Підприємство, господарство і право. 2005. № 3. С. 95-101.
5. Фучеджі В. Д., Ганеліна К. І. Правові аспекти охорони і захисту авторських прав. URL: <http://saransk.ruc.su/upload/medialibrary/eca/korolev.pdf>.

Л.В. Леонтєва, Д.О. Буравльов
(Харків, Україна)

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Постановка проблеми: в сучасних умовах управління компанією покладає основні вимоги на корпоративне управління, зокрема на прозорість та відповідальність [1]. Ці вимоги формують концепцію корпоративної соціальної відповідальності, яку розглядають у контексті вирішення соціальних питань, пов'язаних з підприємством, як у його внутрішній сфері, так і на різних рівнях - муніципальному, регіональному, національному та глобальному [2]. Для залізничного транспорту, що є основою транспортної системи країни та забезпечує працю до 375 тис. осіб [3], важливе значення має розробка ефективної політики соціальної відповідальності. Особливо з урахуванням стратегічного плану розвитку залізничного транспорту до 2024 року, який передбачає впровадження соціально відповідальних підходів до системи управління [4]. Існує значний вплив факторів соціальної відповідальності на розвиток підприємства, і незважаючи на розгорнуте обговорення цих питань у працях вчених, таких як А.М. Колота, О.Ф. Новікової, Е.М. Кравцової, В.В. Компанієць, Ф.І. Хміль, О.М. Полякової, М.М. Шигуна та інших [2, 5, 6, 7, 8, 9, 10], дослідження впровадження принципів соціальної відповідальності на вітчизняних підприємствах, зокрема в

залізничній галузі, вимагає подальшої уваги. Це особливо актуально в умовах постійного розвитку ринкової економіки, який ставить нові вимоги до підприємств, включаючи їхню відповідальність перед суспільством.

Мета дослідження - аналіз особливостей розвитку залізничного транспорту під впливом факторів соціальної відповідальності.

Основний матеріал дослідження – складається з принципів ефективної реалізації корпоративної соціальної відповідальності, таких як рівень оплати праці, умови праці, техніка безпеки та екологічність виробничих процесів, духовно-моральний клімат, корпоративна культура та соціальна відповідальність [11]. Важливо враховувати, що соціальна відповідальність є показником ефективності та перспектив розвитку підприємства, його бажання займати позиції на ринку та залишатися конкурентоспроможним. Підходи до управління трудовими ресурсами в сучасних умовах господарювання, зокрема в залізничній галузі, визначаються створенням належного рівня трудового життя для найманих працівників. Це включає в себе виплату справедливої заробітної плати, надання матеріальних та нематеріальних пільг, систему преміювання, мотивацію, захист інтересів працівників, дотримання законодавства, створення умов для творчого розвитку та інше [12]. Наразі, в складі залізничного транспорту функціонує Департамент корпоративної та соціальної відповідальності, чие головне завдання - створення та зміцнення іміджу вітчизняної залізничної сфери серед міжнародних та національних клієнтів і партнерів [4]. Основні завдання цього Департаменту включають в себе дотримання стратегічного плану розвитку українських залізниць, розробку ефективної схеми корпоративної соціальної відповідальності, аналіз та оцінювання ризиків, взаємодію з клієнтами та органами влади, співпрацю з міжнародними партнерами [4]. У регіональних філіях залізниць корпоративна соціальна відповідальність проявляється через участь у соціально-економічному розвитку відповідних регіонів, забезпечення територіального соціально-економічного розвитку, ефективну кадрову політику, створення умов для гідної праці, охорону навколишнього середовища та культурно-масову роботу [12]. Слід відзначити, що соціальна відповідальність є важливим показником ефективності та перспектив розвитку підприємства в майбутньому, підтримуючи його прагнення до завоювання стійкої позиції на ринку та збереження конкурентоспроможності. Узагальнено, соціальна відповідальність розглядається як комплекс обов'язків підприємства перед суспільством, включаючи економічні, правові, морально-етичні аспекти [13]. Філантропічні дії, спрямовані на надання користі суспільству, представляють собою важливий аспект соціальної відповідальності. Важливо відзначити, що впровадження соціальної відповідальності в корпоративну культуру має численні переваги для як підприємства, так і його працівників [13]:

Для підприємства: Досягнення стратегічних цілей розвитку через ефективне використання професійних навичок та практичних здібностей працівників. Використання практичних навичок працівників в інтересах підприємства. Створення умов для розвитку кадрового потенціалу та трудової віддачі працівників. Забезпечення стабільності складу колективу. Створення умов для постійного розвитку та вдосконалення компетентностей працівників.

Для працівника: Можливість кар'єрного зростання на основі власних професійних здібностей. Поліпшення якості життя та професійного зростання. Забезпечення соціальної захищеності. Отримання гідної оплати праці. Можливість виконання роботи, що відповідає власним можливостям. Можливість навчання та підвищення кваліфікації за рахунок підприємства.

Зазначено, що вітчизняні підприємства відзначаються слабким рівнем впровадження принципів соціальної відповідальності. Це проявляється головним чином у наданні певних пільг працівникам та відповіді на соціальні стандарти, такі як відпустка, оплачений лікарняний, нормований робочий день тощо. Держава також не виконує своїх соціальних гарантій, особливо в бюджетній сфері, де працівники отримують найнижчі заробітні плати та мають обмежений соціальний пакет. Зазначається, що підприємства з іноземним капіталом або ті, які прагнуть залучити іноземні інвестиції, часто виявляються більш соціально відповідальними, але їхній внесок у соціальний розвиток суспільства залишається невеликим. Відзначається, що навіть відсутність будь-якої соціальної відповідальності вважається позитивно в контексті вітчизняного ринку.

В першу чергу держава повинна виступати гарантом соціальної відповідальності підприємств. Це не повинно обмежуватися лише контролем за дотриманням соціальних стандартів на рівні законодавства, оскільки держава також несе відповідальність перед підприємствами, особливо приватними, через підтримку їхніх соціальних ініціатив та створення умов для зміцнення конкурентоспроможності тощо. Особливо це актуально, якщо державні органи не здійснюють необхідних заходів для створення та збереження сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності та не впроваджують ефективні механізми захисту прав власників і громадян. У такому разі підприємці отримують підставу уникати повного виконання своїх зобов'язань перед державою, що, на жаль, відбувається у нашій країні [8].

Отже, для впровадження соціальної відповідальності на вітчизняних підприємствах необхідно вирішити ряд завдань [14].

На макроекономічному рівні: Започаткувати формування інституційної бази для вирішення проблем корпоративної соціальної відповідальності підприємств. Підтримувати розвиток соціальної відповідальності бізнесу в регіонах та на міжнародному рівні. Допомогати підприємствам та організаціям, які активно впроваджують принципи соціальної відповідальності. На мікроекономічному рівні: Утворити систему корпоративної відповідальності. Застосовувати соціально-корпоративні технології в управлінській діяльності. На нанорівні: Реалізувати зміни в менталітеті через усвідомлення соціальної та економічної

захищеності та можливості змінити оточуюче середовище, суспільство, навколишній світ тощо. Щодо залізничного транспорту, В.В. Компанієць підкреслює, що соціальна відповідальність галузі досить слабка і це негативно впливає на якість праці та, відповідно, на якість наданих транспортних послуг [7]. Ще одним способом забезпечення соціальної відповідальності в галузі залізничного транспорту є встановлення приватно-державного партнерства. За словами Л.В. Шкуліпи, така форма партнерства сприяє розвитку конкурентоспроможності галузі через взаємодію з національними та міжнародними підприємствами, сприяє реалізації великих капіталоемних проектів і розвитку персоналу [16]. Крім того, в рамках приватно-державного партнерства "Укрзалізниця" закликає підприємства різних форм власності приєднатися до створення Всеукраїнської ініціативи щодо підвищення корпоративної відповідальності [17]. Це може допомогти великим підприємствам і організаціям стати більш відкритими та відповідальними перед суспільством, особливо з урахуванням їхнього значущого впливу на якість життя населення.

Підсумки проведеного дослідження: підкреслюють, що ефективність впровадження корпоративного управління з урахуванням соціальної відповідальності є складним процесом, особливо коли компаніям необхідно швидко адаптуватися до нової форми управління. Також важливо відзначити, що для досягнення стратегічних цілей та орієнтирів розвитку залізничної галузі важливо враховувати роль персоналу як ключового фактору ефективного функціонування. Умови праці та соціальний клімат на підприємствах залізничного транспорту, їх ідеологічні переконання, наявність духовної системи цінностей і стандартів у поведінці, а також норм та правил, які сприймаються працівниками та мають прямий вплив на їхню поведінку, - всі ці аспекти формують культуру організації. Це призводить до необхідності впровадження принципів соціальної відповідальності в корпоративному управлінні з метою забезпечення економічної безпеки, зменшення викидів в атмосферу, покращення швидкості та якості доставки вантажів і пасажирів, виходу на міжнародні ринки, розвитку транзитного потенціалу та підвищення рівня конкурентоспроможності.

Література:

1. Стандарт ІСО – Соціальна відповідальність. URL: <http://www.iso.org/iso/ru/home/standards/iso26000.htm>.
2. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: монографія / А.М. Колот, О.А. Гріш нова та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. К.: КНЕУ, 2012. 501 с.
3. Довідник основних показників роботи регіональних філій ПАТ «Українська залізниця» (2006-2016 рр.). Київ, 2017. 41 с.
4. Основні аспекти стратегії розвитку ПАТ «Укрзалізниця». URL: http://www.uz.gov.ua/files/file/Strategy_Presentation_fin1.pdf.
5. Діагностика стану та перспективи розвитку соціальної відповідальності в Україні (експерт оцінки): монографія / О.Ф. Новікова, М.Є. Дейч, О.В. Панькова, В.В. Компанієць та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-ті. Донецьк, 2013. 296 с.
6. Кравцова Е.М., Матвеева В.Ю. Моделі соціальної відповідальності бізнесу в світовій економіці. Економіка, підприємництво і право. 2016. № 6(1). С. 81-98.
7. Компанієць В.В. Соціальна відповідальність на залізничному транспорті України: щодо оцінки наслідків реформування та механізму забезпечення. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2016. № 55. С. 151-161.
8. Хміль Ф.І. Соціальна відповідальність підприємництва в Україні. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2004. № 1. С. 24-30.
9. Полякова О.М., Руських А.О. Соціальна відповідальність на залізничному транспорті України. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. № 61. С. 219-229.
10. Шигун М.М., Давидюк Т.В. Корпоративна соціальна звітність як перспектива інформування про людський капітал вітчизняних компаній. Вісник Запорізького національного університету. 2011. № 1(9). С. 173-178.
11. Соціальна відповідальність у трудових відносинах: теорія, практика, регулювання ризиків: монографія / О.А. Грішнова, Г.Ю. Міщук, О.О. Олійник. Рівне: НУВГП, 2014. 216 с.
12. Дейч М.Є. Соціальна відповідальність бізнесу в системі соціально-трудових відносин. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2012. № 2(4). С. 52-60.
13. Корпоративна культура / Г.М. Захарчин, Н.П. Любомудрова, Р.О. Винничук, Н.В. Смолінська; за ред. Г.М. Захарчин. Львів, 2011. 317 с.
14. Етичні основи бізнесу: навч. посіб. / В.Л. Дикань, В.В. Компанієць, О.М. Полякова. Харків: УкрДАЗТ, 2012. 316 с.
15. Калічева Н.Є. Підходи до управління конкурентними перевагами підприємств залізничного транспорту. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 21. С. 86-91.
16. Шкуліпа Л.В. Приватно-державне партнерство – крок залізничної галузі до соціальної відповідальності. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2015. № 51. С. 113-120.
17. Укрзалізниця вимагає від державних компаній підвищити корпоративну відповідальність, від критичності та підзвітності. URL: http://uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/461664/.

Л.В. Леонтєва, А.А. Кайдалова
(Харків, Україна)

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: СТАН СПРАВ ТА ВИКЛИКИ

Вступ. Введення воєнного стану на всій території України є непередбаченим заходом за весь період незалежності країни, що породжує значні правові виклики у гарантуванні захисту прав людини. Цей захід підкреслює важливість та актуальність питань захисту прав громадян України.

Права людини - це ті права, які є невід'ємними від кожної людини, незалежно від її раси, статі, релігії, національності чи інших ознак. Вони є фундаментальними, тобто не можуть бути обмежені навіть у надзвичайних ситуаціях.

У той же час, забезпечення захисту цих прав вважається однією з найбільш актуальних проблем, що супроводжує людство на протязі всього його існування.

Конституція України частиною п'ятою статті 55 закріпила кожному гарантію захисту своїх прав, свобод та інтересів від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами [1].

Одним із основоположних джерел міжнародного права, на якому базуються більшість конституційних положень не лише України, а й інших держав світу, є Загальна декларація прав людини, ухвалена та проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 р. Вона ухвалена у формі резолюції, тому не має обов'язкового характеру, а лише рекомендаційний [2].

Захист прав людини є невід'ємним для кожного, незалежно від раси, статі, віросповідання, місця проживання чи інших ознак. Держава зобов'язана створювати умови для реалізації цих прав.

Реалізація захисту прав людини означає, що держава повинна забезпечити доступ громадян до механізмів захисту своїх прав у разі їх порушення. Ці механізми включають в себе:

- Суди всіх інстанцій, які розглядають справи про порушення прав людини;
- Прокуратуру, яка здійснює нагляд за дотриманням прав людини;
- Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який є незалежним органом, що здійснює захист прав людини в Україні.

Кожен громадянин має право вільно обирати спосіб захисту своїх порушених прав. Держава гарантує рівну можливість скористатися таким захистом незалежно від будь-яких ознак особи.

Якщо громадянин не отримав належної допомоги від органів державної влади в захисті своїх прав, він може скористатися міжнародними правовими механізмами, такими як Європейський суд з прав людини.

Порушення прав людини взагалі фіксуються не тільки в джерелах міжнародного гуманітарного права, але й у європейському праві прав людини, яке базується на принципах, визначених у Конвенції про захист прав людини й основних свобод. Для захисту цих прав і свобод заснований Європейський Суд з прав людини. Його юрисдикція охоплює всі справи, а прийняті рішення є обов'язковими для всіх держав-учасниць Конвенції.

Саме у практиці європейського права прав людини визначено аспекти переслідування осіб, винних у найтяжчих порушеннях прав людини. Цей аспект правовідносин сформульовано у практиці ЄСПЛ як так зване «процедурне зобов'язання» відповідно до ст. 2 та 3 Конвенції [3]

У ситуації війни в Україні з'явилися нові випадки найтяжчих порушень прав: збройні формування Російської Федерації систематично порушують права людини, здійснюючи вбивства, катування та незаконні арешти.

Проблеми, пов'язані з воєнним станом. В умовах війни права людини особливо піддаються загрозам. Це стосується, зокрема, права на життя, право на свободу та особисту недоторканність, право на справедливий суд, право на освіту, право на медичну допомогу тощо.

До конкретних проблем захисту прав людини в Україні можна віднести такі:

- Проблеми з доступом до освіти та медичної допомоги: В Україні існують проблеми з доступом до освіти та медичної допомоги для окремих категорій громадян, зокрема для осіб з інвалідністю, для осіб з малозабезпечених сімей, для осіб, які проживають у сільській місцевості.

- Недостатній рівень захисту прав дітей: В Україні досі не впроваджено ряд важливих заходів, спрямованих на захист прав дітей. Зокрема, це стосується реформи системи захисту прав дітей, удосконалення законодавства щодо захисту прав дітей тощо.

- Зловживання повноваженнями правоохоронними органами: Правоохоронні органи часто зловживають своїми повноваженнями, що призводить до порушення прав людини. Це стосується незаконних затримань, незаконних обшуків, незаконного застосування сили.

- Неєфективність судової системи. Судова система в Україні не є ефективною, що ускладнює захист прав людини. Зокрема, це стосується тривалості судових процесів, складності доступу до правосуддя, корупції в судовій системі.

- Проблеми з захистом прав жінок. В Україні досі існують проблеми з захистом прав жінок. Зокрема, це стосується насильства проти жінок, дискримінації жінок на ринку праці тощо.

Для вирішення актуальних проблем захисту прав людини в Україні необхідно вжити комплексу заходів, зокрема:

- Забезпечити належну реалізацію реформ, спрямованих на захист прав людини.
- Зміцнити незалежність правоохоронних органів та судової системи.

- Удосконалити законодавство щодо захисту прав людини.
- Покращити механізми захисту прав людини.
- Просвітити населення щодо прав людини.

Важливо також зазначити, що захист прав людини є невід'ємною частиною європейської інтеграції України. Тому для вирішення актуальних проблем захисту прав людини в Україні необхідно також враховувати вимоги європейського права.

Захист прав людини є основою справедливого та гуманного суспільства. Він підкреслює цінність людини, гарантуючи їй гідне життя, навіть у складних обставинах. У часи війни обмеження впливу громадян на стратегію і тактику вирішення конфлікту є необхідним для прийняття ефективних рішень, які не будуть суб'єктивними чи неефективними.

Права людини є фундаментальними, тобто вони існують незалежно від волі держави та не можуть бути ані відібрані, ані передані. Держава може обмежувати права людини лише в строго визначених випадках, передбачених Конституцією України та міжнародним правом. Такі обмеження можуть бути встановлені лише для захисту таких важливих цінностей, як державна і громадська безпека, основи конституційного ладу, здоров'я населення, права і законні інтереси інших осіб.

Висновок. Взаємодія держави та громадян є складним процесом, який може змінюватися під впливом різних факторів, таких як глобальні тенденції, зовнішні умови та внутрішні процеси. Військовий стан, зокрема, є одним із таких факторів, який може призвести до обмеження прав людини. Однак навіть у таких умовах важливо забезпечити дотримання прав людини, оскільки вони є основою справедливого та гуманного суспільства.

Джерела:

1. Конституція України: зі змінами та доповненнями: (прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.). Відомості Верховної Ради України. 1996. No 30. Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини (рос/укр): міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text(дата звернення 03.12.2023)
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 р. No 475/97. Дата оновлення:01.08.2021URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 03.12.2023).

Л.В. Леонтєва, О.Г. Ключко
(Харків, Україна)

КІБЕРБЕЗПЕКА В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Вступ. У сучасному світі, де технології швидко розвиваються, кібербезпека стає надзвичайно важливою сферою для будь-якої країни. Україна, яка активно впроваджує інформаційні технології в різні сфери життя, не є винятком.

За даними глобального огляду, проведеного об'єднанням ISACA, тільки 38% респондентів вважають, що вони підготовлені до кібернападів, решта, 83%, відносять кібернапади до однієї з найнебезпечніших загроз для організації. За наявності великого обсягу персональної та конфіденційної інформації, яку пересилають за допомогою електронних засобів, несанкціонований доступ до неї може спричинити серйозні наслідки [1].

Кібербезпека є важливою темою для суспільства, оскільки вона стосується всіх, хто використовує інформаційні технології. У зв'язку зі зростанням кіберзагроз, кожна держава повинна мати свій власний підхід до забезпечення кібербезпеки.

Кібербезпека також є важливим аспектом міжнародних відносин. Розвиток інформаційної боротьби та перехід гонки озброєнь у кіберпростір вимагають від держав узгодження своїх підходів до кібербезпеки.

Згідно з думкою фахівців збройних сил США, повна адекватна система кіберзахисту повинна включати в себе такі підсистеми:

- Підсистема захисту, яка забезпечує захист від несанкціонованого доступу, поширення шкідливого програмного забезпечення та інших кіберзагроз.
- Підсистема виявлення, яка виявляє кібератаки на ранній стадії.
- Підсистема реагування, яка дозволяє відновити роботу систем після кібератаки.

Ці підсистеми повинні взаємодіяти між собою, щоб забезпечити ефективний захист від кіберзагроз.

Деякі автори вважають, що система кіберзахисту, яка відповідає вищезазначеним вимогам, не забезпечує повного захисту об'єктів інформатизації, особливо органів державної влади та оборони. Вони пропонують створювати єдину інтелектуальну систему кібербезпеки, яка є частиною системи інформаційної безпеки.

Така система повинна мати здатність адаптуватися до змін зовнішніх і внутрішніх кіберзагроз (кібератак) і технологій, які застосовуються для протидії їм. Це означає, що вона повинна постійно оновлюватися і вдосконалюватися.

Створення такої системи можливе лише за умови комплексного державного регулювання, яке включає в себе законодавче регулювання, ефективне правозастосування та ризик-менеджмент.

До прийняття Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» правову основу кібербезпеки України становили Конституція України, закони України «Про основи національної безпеки», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та інші закони, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність [2], інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Доктрина інформаційної безпеки України, а також інші нормативно-правові акти.

Забезпечення кібербезпеки в Україні є важливим питанням національної безпеки. Воно ґрунтується на таких принципах:

- Верховенство права означає, що кібербезпека повинна забезпечуватися в рамках закону, з повагою до прав людини та основоположних свобод.

- Забезпечення національних інтересів означає, що кібербезпека повинна сприяти захисту національних інтересів України, включаючи її суверенітет, незалежність та територіальну цілісність.

- Відкритість, доступність, стабільність та захищеність кіберпростору означає, що кіберпростір повинен бути відкритим для законного використання, доступним для всіх громадян, стабільним і захищеним від кібератак.

- Розвиток мережі Інтернет та відповідальних дій у кіберпросторі означає, що мережа Інтернет повинна розвиватися та використовуватися відповідально, з урахуванням інтересів суспільства та держави.

- Державно-приватна взаємодія, широка співпраця з громадянським суспільством означає, що забезпечення кібербезпеки є завданням не лише держави, а й приватного сектору та громадянського суспільства.

- Пропорційність та адекватність заходів кіберзахисту реальним та потенційним ризикам означає, що заходи кіберзахисту повинні бути співмірними з реальними та потенційними кіберзагрозами.

- Реалізація невід'ємного права держави на самозахист відповідно до норм міжнародного права в разі вчинення агресивних дій у кіберпросторі означає, що Україна має право захищатися від кібератак, які становлять загрозу її національній безпеці.

- Пріоритетність запобіжних заходів означає, що необхідно надавати перевагу заходам, які запобігають кібератакам, а не реагують на них.

- Невідворотність покарання за вчинення кіберзлочинів означає, що особи, які вчиняють кіберзлочини, повинні бути притягнуті до відповідальності.

- Пріоритетний розвиток та підтримка вітчизняного наукового, науково-технічного та виробничого потенціалу означає, що необхідно розвивати вітчизняні кібербезпекові технології та створювати умови для їх ефективного використання.

- Забезпечення демократичного цивільного контролю за утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями та правоохоронними органами, що провадять діяльність у сфері кібербезпеки означає, що діяльність органів, відповідальних за кібербезпеку, повинна підлягати демократичному цивільному контролю.

Національна система кібербезпеки є складною системою взаємодії між різними важливими структурами в Україні. Ці структури включають Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації, Національну поліцію, Службу безпеки, Міністерство оборони та Генеральний штаб Збройних Сил. Також взаємодіють розвідувальні органи, Національний банк, агентства, спрямовані на забезпечення кібербезпеки та пов'язаних заходів у різних сферах. Ці заходи охоплюють політичні, науково-технічні, інформаційні, освітні, організаційні, правові, оперативно-розшукові, розвідувальні, контррозвідувальні, оборонні та інженерно-технічні аспекти. Крім того, система включає заходи криптографічного та технічного захисту національних інформаційних ресурсів та кіберзахист об'єктів критичної інформаційної інфраструктури.

Висновок. Слід відзначити, що кібербезпека є актуальним і складним завданням для сучасних держав, і Україна не залишається осторонь цього важливого питання. Забезпечення ефективної кібербезпеки вимагає не лише технічних заходів, але й комплексного підходу, який охоплює політичні, правові, соціальні та економічні аспекти.

Важливим елементом є міжнародне співробітництво в галузі кібербезпеки, оскільки кіберзагрози не мають кордонів. Держави повинні узгоджувати свої підходи та спільно реагувати на виклики, що виникають у кіберпросторі. Запровадження сучасних систем кіберзахисту, виявлення та реагування на кібератаки є критично важливими аспектами для забезпечення стійкості та безпеки інформаційних систем.

Національна система кібербезпеки в Україні враховує принципи верховенства права, захисту національних інтересів, відкритості та демократичного контролю. Законодавча база та механізми правозахисту, уведені Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», створюють фундамент для ефективної роботи в цьому напрямку.

Забезпечення кібербезпеки – це невід'ємний елемент національної безпеки, і його успішна реалізація передбачає постійне вдосконалення та адаптацію до змін в кіберзагрозах та технологіях. Співпраця міждержавними і приватними секторами, а також залучення громадянського суспільства, є ключовими елементами успішної стратегії кібербезпеки для будь-якої країни.

Література:

1. Стандарти ISO/IEC захистять від кіберзагроз. 31.08.2016. URL: <http://csm.kiev.ua>. (дата звернення: 05.12.2023).
2. "Про кіберзлочинність. Конвенція Ради Європи від 21.11.2001. *Офіційний вісник України* від 10.09.2007 р. No 65. С. 107. Ст. 2535, код акту 40846/2007.

Л.В. Леонтєва, Е.В. Міннієва
(Харків, Україна)

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЕРЕВІЗНИКА ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖУ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ

Вступ. Перевезення вантажу здійснюється за договором між автотранспортним підприємством та замовником. Договором перевезення вантажу регулюється переміщення товарів від замовника до пункту призначення. Метою дослідження є визначення цивільно-правової відповідальності сторін за порушення умов договору перевезення. Об'єктом дослідження є соціальні відносини, які з'являються при порушенні перевізником умов договору перевезення вантажу автомобільним транспортом. Предметом дослідження є відповідальність перевізника за порушення умов договору перевезення вантажу автомобільним транспортом.

Перевезення – є одним із видів підприємницької діяльності України, яка не супроводжується утворенням яких-небудь товарів (предметів) матеріального світу. Основним економічним ефектом, є одержання сторонами у результаті транспортної діяльності – переміщення вантажів, пасажирів, пошти та різновиди багажу. Важливим фактором для отримання прибутку від економічної діяльності та гарантій безпечного бізнесу є те, що договір перевезення має укладатися у письмовій формі, сторонами якого є перевізник, вантажовідправник та одержувач. В ролі перевізника може виступати юридична особа чи підприємець, а відправником і одержувачем – юридичні особи, підприємці та громадяни.

Автомобільним перевізником, що здійснює перевезення вантажів на договірних умовах, є суб'єкт господарювання, який відповідно до законодавства надає послугу згідно з договором про перевезення вантажу транспортним засобом, що використовується на законних підставах.

Виходячи з нормативно-правових актів про відповідальність за порушення зобов'язання за договорами перевезення, цивільно-правовою відповідальністю є покладення на правопорушника відповідно до закону правових наслідків, які виявляються у позбавленні його певних прав або в заміні невиконаного обов'язку новим, або у приєднанні до невиконаного обов'язку нового додаткового [5, с. 711-712]. У ст. 13 Закону України «Про транспорт», в якій йдеться про відповідальність транспортних підприємств, вказано, що «за невиконання (неналежне виконання) зобов'язань щодо перевезення пасажирів і багажу відповідальність підприємств транспорту визначається кодексами (статутами) окремих видів транспорту та іншими законодавчими актами» [1].

У договорі перевезення сторонам надається можливість самостійно визначити в договорі межі відповідальності за порушення зобов'язань, якщо це не суперечить чинному законодавству. Таке право закріплено у ст. 920 Цивільного кодексу України, де вказано, що «в разі порушення зобов'язань, передбачених договором перевезення, сторони несуть відповідальність, визначену у договорі, якщо інше не встановлено Цивільним кодексом України, іншими законами або транспортними кодексами» [2].

Самими типовими видами підстав порушення умов договору зі сторони перевізника є порушення строку перевезення, ненадання транспортного засобу для перевезення та пошкодження вантажу.

Проаналізуємо першу підставу порушення умов договору зі сторони перевізника – строки перевезення. Строк доставки вантажу починає діяти з моменту того як вантаж, прийнятий перевізником та спливає до ставлення за пунктом призначення. Т.В. Гриняк на основі монографічних досліджень виокремлює елементи строку доставки вантажу в даному договорі: а) час на вчинення дій, необхідних для відправки вантажу; б) час транспортування, тобто перебування вантажу в дорозі; в) час на видачу вантажу, враховуючи строк на оповіщення одержувача про прибуття вантажу [6, с. 34]. Порушення даного строку призводить до прострочення доставки вантажу і відповідальності перевізника. У такому випадку прописується штраф (неустойка) та відшкодування всіх завданих збитків (стаття 923 ЦК України) «У разі прострочення доставки вантажу перевізник зобов'язаний відшкодувати другій стороні збитки, завдані порушенням строку перевезення, якщо інші форми відповідальності не встановлені договором, транспортними кодексами (статутами)» [2]. Проаналізувавши дані законодавчі норми можна дійти висновку, що за це порушення перевізник має нести відповідальність у виді сплати штрафу, а також за наявності підстав – відшкодувати завдані внаслідок прострочення виконання зобов'язання збитки відповідно до ст. 923 ЦК України.

В випадку коли втрачається вантаж за ЦК України Стаття 919 Строк доставки вантажу, пасажирів, багажу, пошти: «Вантаж, не виданий одержувачеві на його вимогу протягом тридцяти днів після спливу строку його доставки, якщо більш тривалий строк не встановлений договором, транспортними кодексами (статутами), вважається втраченим.» [2]. Відповідальністю перевізника буде повернення суми, за втрату вантажу, якщо інше не встановлено договором, транспортними кодексами (статутами). В єдиному випадку

коли перевізник позбавляється відповідальності за Господарським кодексом України Стаття 313. «Перевізник звільняється від відповідальності за прострочення в доставці вантажу, якщо прострочення сталося не з його вини.» Розмір штрафів, що стягуються з перевізників за прострочення доставки вантажу, визначається відповідно до закону [3].

Розглянемо другий вид порушень умов договору перевізника - ненадання транспортного засобу. Відповідно до ст. 917 ЦК України «перевізник зобов'язаний надати вантажовідправнику транспортний засіб під завантаження у строк, встановлений договором, та зустрічний обов'язок відправника щодо пред'явлення в належній тарі та (або) упаковці вантажу, який підлягає перевезенню» [2]. Крім цього виконати даний обов'язок необхідно належно, шляхом надання для перевезення вантажу транспортного засобу, який є придатним для досягнення мети договору. Відповідно до вимог ст. 44 Статуту автомобільного транспорту УРСР «перевізник є зобов'язаним своєчасно подати транспорт для завантаження та відвантаження, згідно із строками встановленими договором перевезення» [4].

Стаття 921 ЦК передбачає конкретні випадки відповідальності сторін за договором перевезення. Перевізник за ненадання транспортних засобів для перевезення вантажу, а відправник за ненадання вантажу або невикористання поданих транспортних засобів з інших причин несуть відповідальність, передбачену угодою сторін, якщо інше не передбачено транспортними статутами або кодексами. Частина 1 статті 921 ЦК передбачає можливість визначення сторонами відповідальності в договорі у разі неподання і невикористання транспортних засобів відповідно перевізником чи відправником. Діючі транспортні статuti і кодекси передбачають відповідальність перевізника і відправника вантажу за неподання і невикористання транспортних засобів у вигляді сплати штрафів, що носять характер виняткової неустойки. Перевізник і відправник вантажу звільняються від відповідальності, якщо неподання транспортних засобів або невикористання поданих транспортних засобів сталися внаслідок непереборної сили, інших явищ стихійного характеру, воєнних дій, припинення або обмеження перевезення вантажів у певних напрямках, встановленої у випадках і порядку, що передбачені транспортними статутами та кодексами.

Наступним видом порушень умов договору перевізника є пошкодження вантажу. Перевізник несе відповідальність, якщо не доведе, що втрата, псування й ушкодження вантажу відбулися внаслідок обставин, яким він не міг запобігти чи усунення яких від нього не залежало, зокрема внаслідок вини вантажоперевізника чи відправника вантажу; особливих природних властивостей перевезеного вантажу; недоліків тари й пакування, яких не можна було встановити шляхом зовнішнього огляду при прийманні вантажу до перевезення й інших обставин, передбачених законом.

Втрата вантажу – це фактична фізична зміна форми та втрата первопочаткового зовнішнього виду (маси, якості), яка не півпадає під класифікацію товару в заявленій формі отримувача, що унеможливорює доставку (видачу) згідно транспортного законодавства строків та номенклатури згідно фактичної наявності товару; псування вантажу – це погіршення якостей та фізичних властивостей товару (біологічних, хімічних); «Якщо внаслідок пошкодження вантажу його якість змінилася настільки, що він не може бути використаний за прямим призначенням, одержувач вантажу має право від нього відмовитися і вимагати відшкодування за його втрату» [4, ст. 314] ушкодження вантажу – це зміна його фізичних властивостей (механічні поломки, дефекти, бій); нестача вантажу – доставка вантажу одержувачу в меншій кількості, ніж оголошено до перевезення.

Стаття 924 ЦК зберігає раніше прийняті в цивільному праві України принципи майнової відповідальності перевізника: він відповідає при наявності його вини (ч. 1 ст. 924 ЦК) і в межах вартості перевезеного вантажу і багажу (ч. 2 ст. 924 ЦК). Понад вартість вантажу і багажу перевізник повертає клієнту відповідну провізну плату.

Стаття 924 ЦК не передбачає меж відповідальності перевізника, встановлених транспортними статутами і кодексами в разі втрати багажу у випадках, коли його цінність не була оголошена пасажиром. У ст. 924 ЦК немає також і правил стосовно відповідальності перевізника за ручну поклажу, що наявна в пасажирів. При визначенні відповідальності перевізника за ручну поклажу слід керуватися нормами відповідних транспортних статутів і кодексів, а також нормами, які містяться у спеціальних правилах.

Перевізник відповідає за шкоду, нанесену під час транспортування в таких випадках: у разі втрати або нестачі вантажу – в розмірі вартості вантажу, який втрачено або якого не вистачає; у разі пошкодження вантажу – в розмірі суми, на яку зменшилася його вартість; у разі втрати вантажу, зданого до перевезення з оголошенням його цінності, – у розмірі оголошеної цінності, якщо не буде доведено, що вона є нижчою від дійсної вартості вантажу. «Якщо внаслідок пошкодження вантажу його якість змінилася настільки, що він не може бути використаний за прямим призначенням, одержувач вантажу має право від нього відмовитися і вимагати відшкодування за його втрату» Виключення «У транспортних кодексах чи статутах можуть бути передбачені випадки, коли доведення вини перевізника у втраті, нестачі або пошкодженні вантажу покладається на одержувача або відправника.» [3, ст. 314].

Висновки. Отже, відповідно до законодавства зі сторони, яка порушила зобов'язання, можуть бути стягнуті збитки, спричинені невиконанням або неналежним виконанням договору. Це може бути упущена вигода або ж відшкодування вартості товару, який зіпсувався або був пошкоджений внаслідок неналежних дій винної сторони. Що потребує в свою чергу обґрунтування розміру збитків необхідними документами. Сторони мають право прописати в договорі відповідальність перевізника і замовника і за інші порушення. При цьому вони можуть зазначити конкретні види і розміри штрафних санкцій (штраф, пеня) і окремо – порядок відшкодування збитків. Щодо відповідальності зобов'язань сторони визначають домовленістю у

договорі перевезення. Отже, сторонам надано можливість самостійно визначати в договорі відповідальність якщо інше не встановлено Цивільним кодексом України, транспортними кодексами або іншими законами за невиконання зобов'язань, якщо це не суперечить законодавству

Література:

1. Про транспорт: Закон України 232/94-ВР, від 28.04.2023, 2997-ІХвід № 51, ст.446 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України Документ 435-IV, — Редакція від 05.10.2023, підстава - 3265-IX <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Господарський кодекс України 436-IV, Редакція від 08.10.2023, 2614-ІХ, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Статут автомобільного транспорту УРСР: Постанова Ради Міністрів УРСР від 27.06.1969 р., № 7. Відомості Верховної Ради України від 1981, № 351 ст. 88: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-69>.
5. Цивільне право України: підручник: у 2 кн. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. Київ: ЮрінкомІнтер, 2004. Кн. 1. 736 с.
6. Гриняк Т. В. Цивільно-правова відповідальність перевізника за договором перевезення вантажу автомобільним транспортом: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. - 20 с.

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Леонтєва Л.В.

Л.В. Леонтєва, В.А. Ннадозіс
(Харків, Україна)

ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ПРИ ФІНАНСОВОМУ КОНТРОЛЮ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У період воєнного стану важливо забезпечити фінансовим органам додаткові повноваження для ефективного контролю за використанням державних коштів. Розглядаються аспекти інспекцій, аудиту та перевірок у всіх сферах господарювання, що можуть використовувати державні кошти під час воєнного стану.

Для оптимізації управління фінансовими ресурсами під час воєнного стану розглядається можливість введення спеціальних фінансових механізмів. Аналізується створення фондів, призначених виключно для потреб оборони та забезпечення військових операцій.

Особливу увагу приділяється змінам у фіскальній політиці під час воєнного стану. Досліджується можливість підвищення податків, введення нових податків чи розширення обсягу оподаткування для забезпечення додаткових фінансових ресурсів для потреб оборони.

Детально аналізується важливість контролю за фінансовими трансакціями під час воєнного стану. Розглядаються заходи для запобігання незаконному фінансуванню тероризму та інших загроз безпеці, такі як моніторинг банківських операцій та обмеження виведення коштів за кордон.

Стаття обговорює важливість заходів для запобігання корупції та маніпуляціям у сфері фінансів під час воєнного стану. Висвітлюються антикорупційні механізми та жорсткі санкції для тих, хто порушує фінансові норми в умовах війни.

З метою ефективного управління фінансовими ресурсами під час воєнного стану держава може вводити спеціальні фінансові механізми. Це може включати створення фондів, які будуть використовуватися виключно для потреб оборони та військових операцій.

Під час воєнного стану можуть бути внесені зміни у фіскальну політику з метою забезпечення додаткових фінансових ресурсів для потреб оборони. Це може включати підвищення податків, введення нових податків чи розширення обсягу оподаткування для покриття додаткових витрат, пов'язаних з воєнним станом.

Для запобігання незаконному фінансуванню тероризму та інших загроз безпеці під час воєнного стану, держава може впроваджувати додаткові заходи контролю за фінансовими трансакціями. Це може включати моніторинг банківських операцій, обмеження виведення коштів за кордон та інші заходи для забезпечення фінансової безпеки.

Підвищення ризику корупції та маніпуляцій в умовах воєнного стану вимагає особливої уваги до антикорупційних заходів. Важливим елементом є зміцнення системи контролю та впровадження жорстких санкцій для тих, хто порушує фінансові норми під час воєнного стану.

В сучасному військовому конфлікті технології грають ключову роль у всіх сферах, включаючи фінансовий контроль. Детально розглядається можливість використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для автоматизації фінансових процесів, що дозволяє швидше та ефективніше реагувати на потреби військових операцій.

У контексті сучасних глобальних конфліктів важливо розглядати ініціативи співпраці та обміну інформацією між країнами. Аналізуються можливості покращення міжнародного співробітництва в галузі фінансового контролю для ефективного виявлення та протидії фінансуванню тероризму та воєнних загроз.

Підкреслюється важливість етичних аспектів у фінансовому управлінні під час воєнного стану. Обговорюються етичні норми та стандарти для фінансових служб, що дозволяють уникнути зловживань та забезпечити справедливий розподіл фінансових ресурсів.

Для забезпечення високого рівня професіоналізму в галузі фінансового контролю під час воєнного стану, важливим є розвиток освітніх програм у військових навчальних закладах. Розглядаються можливості впровадження спеціалізованих курсів та тренінгів для фахівців у галузі фінансів у воєнних умовах.

Висвітлюється необхідність постійного вдосконалення законодавства та фінансових стратегій для адаптації до нових викликів у військовій сфері. Аналізуються можливості швидкого реагування на зміни в сучасному геополітичному середовищі та шляхи покращення фінансового контролю у воєнний період.

У сучасних умовах важливо розглядати фінансовий контроль під час воєнного стану як складну та динамічну сферу. Зміни в законодавстві, використання технологій, міжнародна співпраця та вдосконалення освіти стають ключовими чинниками для успішного фінансового управління та забезпечення безпеки країни під час воєнного конфлікту.

Забезпечення ефективного фінансового контролю під час воєнного стану визначається комплексом законодавчих та організаційних заходів. Зміни у фінансовому законодавстві, створення спеціальних фінансових механізмів та підвищення рівня контролю сприяють ефективному використанню фінансових ресурсів та забезпеченню безпеки держави під час воєнного конфлікту. Законодавчі зміни у сфері фінансового контролю під час воєнного стану мають стратегічне значення для забезпечення фінансової стабільності та успішного ведення військових операцій. Посилення повноважень фінансових органів, введення спеціальних фінансових механізмів та контроль за фінансовими транзакціями є кроками до підвищення ефективності управління фінансами в умовах воєнного конфлікту.

Література:

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015. № 889-VIII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (Дата останнього звернення 14.11.2022).
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010. №2456- VI. Дата оновлення: 20.09.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>(Дата останнього звернення 14.11.2022).
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (Дата останнього звернення 14.11.2022).

Л.В. Леонтьєва, С.С. Петрик
(Харків, Україна)

ПРАВОВА ТА СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА ТРАНСПОРТНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Постановка проблеми та її актуальність. Серед питань, які безпосередньо стосуються громадської безпеки, особливо актуальною є безпека руху. Експлуатаційна безпека транспорту є частиною національної безпеки, а її розвиток відображає рівень цивілізованості суспільства, що дозволяє формувати національну політику щодо забезпечення процесів, пов'язаних із збільшенням використання небезпечних джерел – транспортних засобів, захисту життя та здоров'я людей, і безпека експлуатації транспорту.

Забезпечення належного рівня безпеки транспортної діяльності є одним із головних завдань сучасної держави. Увага, яку розвинені країни світу сьогодні приділяють питанням безпеки, підтверджує це особливо транспорт, тому що транспорт має надзвичайно важливе значення для будь-якої сучасної країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема забезпечення функціональної безпеки (тобто руху та експлуатації транспорту) є досить складним явищем, яке потребує взаємодії багатьох галузей знань. У різні роки М.С. Алексєєв, М.Г. Богатирьов, В.І. Борисов, В.І. Василенко, О.М. Джужа, В.І. Жулев, В.Є. Квасіс, М.Й. Коржанський, І.В. Каретников, А.П. Копеченко, О.І. Коробєєв, І.Г. Маландін, В.А. Меслевий, Г.М. Нагорний, В.І. Осаге, М.С. Романов та ін. проводили дослідження з питань кримінального права, кримінології та інших аспектів транспортних злочинів.

Метою даної статті є з'ясування правової та соціальної природи транспортних злочинів через дослідження змісту громадсько-охоронних суспільних відносин, що становлять загальний об'єкт транспортних злочинів, а також визначення транспортних злочинів як однієї з важливих ознак цієї групи злочинна поведінка.

Виклад основного матеріалу. З розвитком транспорту продовжує зростати потужність і швидкість руху транспортних засобів, що дуже важливо для розвитку суспільства. Однак це породило й негативні явища, коли дорожньо-транспортні пригоди стають більш серйозними з точки зору загибелі людей, шкоди матеріальним цінностям та довкіллю.

Чи в кримінології, чи в теорії кримінального права поняття «дорожнього злочину» не має чіткого визначення. Більшість авторів зосереджують свою увагу на аналізі окремих видів транспортних злочинів. Тому термінологія здебільшого зводиться до таких понять, як «порушення правил безпеки дорожнього руху,

експлуатації транспорту, злочини в міському електротранспорті», «автотранспорт», «дорожній злочин», «водний транспорт», «повітряний транспорт» [1; 2].

Вихідним пунктом визначення поняття транспортних злочинів повинні бути суспільні відносини, в яких ці злочини порушують сферу функцій безпеки транспортного засобу (руху та експлуатації). Безпека роботи транспорту охоплює широкий спектр суспільних відносин, пов'язаних не тільки з безаварійною роботою транспортних засобів, а й із захистом життя і здоров'я людей, матеріальних цінностей і навколишнього середовища.

Термін «безпека на транспорті» цілком адекватно може передати всі деталі суспільних відносин, що складають зміст цього поняття. Безпека перевезень - це такий стан транспортної діяльності, при якому не завдається шкоди життю і здоров'ю людей, транспортних засобів, матеріалів, навколишнього природного середовища і забезпечується економічними, технічними, організаційними, соціальними й правовими заходами.

В основі всіх правопорушень повинні бути певні спільні ознаки, які з урахуванням кількісних і якісних характеристик цих явищ допомагають виділити їх на види. Загальновідомо, що загальною ознакою всіх кримінальних правопорушень є їх суспільна небезпека. Злочин відрізняється від інших правопорушень розміром і характером суспільної небезпеки.

Соціальна небезпека діяння має складний характер. Оскільки заподіяння шкоди або загроза заподіяння шкоди деяким (але не будь-яким) об'єктам є суспільно небезпечним, суспільна небезпека діяння є зовнішньою по відношенню до нього самого. Оскільки шкода або загроза заподіяння шкоди об'єкту заподіюється лише якимось (а не будь-яким) діянням, то суспільна небезпека цього діяння міститься в (у цьому діянні).

У зв'язку з цією ситуацією в діянні можна виділити його фактичний склад і суспільний характер, тобто дія чи бездіяльність і порушення існуючого правопорядку. Злочин завжди являє собою єдність фактів і їх кримінально-правової оцінки.

Можна зробити висновок, що критерієм віднесення злочинів проти безпеки функціонування транспорту до того чи іншого виду слугують ступінь (кількість) і характер (якість) суспільної небезпеки. Вони виражаються в характері злочинів проти відповідних правил безпеки, обсязі заподіяної шкоди, місці, часі, способі здійснення намірів злочинця, суб'єкті, предметі та учаснику.

У результаті, на відміну від інших видів людської поведінки, злочин вважається посяганням на соціальну природу відносин, ці відносини є найважливішими проблемами, і тому захищаються кримінальним законом.

Кримінальна відповідальність, за порушення правил, безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту регулюється розділом XI Особливої частини Кримінального кодексу України (статті 276-290).

Кримінальний кодекс України передбачає 18 норм, структурованих відповідно до тяжкості злочину та виду транспорту, пов'язаного з злочиним. Отже, до першої групи належать злочини, вчинені на водному, залізничному чи повітряному транспорті (ст.ст. 276-285 КК України), а до другої групи — злочини, вчинені на автомобільному та міському електротранспорті (ст. 286 КК України.) -ст.290), до третьої - порушення чинного законодавства про правила транспорту та пошкодження магістральних трубопроводів (ст.ст. 291, 292 КК України).

Подібність і деякі спільні типові ознаки злочинів, що розглядаються, можна знайти в кожному з елементів його складу. Вирішальне значення для кваліфікації злочинів у сфері безпечної експлуатації транспортного засобу (руху, експлуатації) має об'єкт злочину. Основне значення злочинного об'єкта визначається його роллю в структурі злочину та наявними у визначенні злочину матеріальними характеристиками: поведінкова загроза, яка не створює або становить загрозу, яка завдає шкоди об'єкту, що охороняється, кримінальне право не може бути злочиним. Отже, немає злочину без об'єкта посягання. Встановлення та аналіз змісту об'єкта дозволяє відповісти на питання, пов'язані з природою об'єкта, що охороняється, і уточнити межі кримінального права. Об'єкт злочину — це ознака, яка вирізняє склад злочину. Крім того, встановлення значної шкоди, заподіяної об'єкту кримінально-правової охорони, дає змогу відмежувати злочини від інших злочинів і аморальних вчинків.

Слід зазначити, що автор наполягає на ідентифікації об'єкта злочину як охоронюваного кримінальним законом суспільного відношення, порушення якого спричиняє суспільну небезпеку та шкоду. Особливості злочинів проти безпеки діяльності транспорту (руху та експлуатації) Справа в тому, що шкода особам (чи майну, чи навколишньому середовищу) завдається в першу чергу порушенням правил, які посилюють використання джерел безпеки.

Злочини, що посягають на безпеку функціонування транспортного засобу (руху та експлуатації), характеризуються заподіянням шкоди особам (або майну чи довкіллю) переважно з порушенням правил користування джерелами підвищеної безпеки.

Громадська безпека передбачає певні суспільні відносини, пов'язані зі спільними джерелами безпеки для забезпечення захисту людей і матеріальних цінностей [3, с. 103]. Отже, суспільна небезпека визначається не лише загальним об'єктом – громадською безпекою, – а й тим, що суб'єкт та/або засіб по суті є потенційно смертельними джерелами, які можуть бути використані як засоби знищення та заподіяння шкоди.

Технічні та правові норми визначають порядок поведінки з транспортним засобом. У сучасних умовах громадська безпека вже не є метою, а сприятливою діяльністю, яка використовує певні засоби та

дає певні результати. Особлива обережність при експлуатації транспортного засобу при не дотриманні правил виникає небезпека для життя і здоров'я [4, с. 51].

В цілому термін «безпека» означає, що небезпеки немає і є держава, яка захищає життєво важливі інтереси окремих осіб, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Онтологічний аспект цього аналізу відноситься до «безпеки» як постійної якості людського існування, що визначає мету та наслідки людської діяльності щодо захисту від загрозливих факторів, подій та явищ [5, с. 10].

Варто підкреслити, що громадська безпека органічно пов'язана з особистою безпекою громадян, яка являє собою комплекс суспільних інтересів, спрямованих на захист конституційних прав і свобод людини і громадянина. Іншими словами, громадська безпека полягає в захисті життєво важливих інтересів окремих громадян, соціальних груп і суспільства в цілому, а також системи суспільних цінностей від внутрішніх і зовнішніх загроз політичного, економічного, соціального, екологічного та іншого характеру. Водночас головним суспільним інтересом є забезпечення безпеки кожної людини, забезпечення добробуту, забезпечення стабільності інститутів, що гарантують демократію, безпеку та сталий розвиток суспільства.

Таким чином, громадська безпека як загальна мета дорожньо-транспортних злочинів - це система зв'язків з громадськістю, яка забезпечує безпеку життя, запобігає загрозам природному існуванню людей і позбавляє їх життя і здоров'я.

В даному контексті під безпекою функцій транспорту (пересування та експлуатація) зазвичай розуміються такі дії учасників руху транспортних засобів або підготовки транспортних засобів або іншої участі в русі транспорту, які унеможливають заподіяння шкоди життю або здоров'ю людини або майнової шкоди в результаті належного дотримання діючих правил перевезення.

Отже, В.О. Навроцький розуміє «безпеку пересування та експлуатації як відсутність небезпеки, тобто стан, при якому шкода життю і здоров'ю людей, майну та іншим соціальним цінностям незаподіяна і не може бути заподіяна в результаті переміщення або експлуатації джерела підвищеної небезпеки відповідного типу транспортного засобу, а також функціонування життєво важливої інфраструктури транспортних засобів» [6, с. 769].

Слід погодитися з В.І.Борисовим, «розглядаючи механізми заподіяння шкоди відносинам з безпеки виробництва, визнає, що шкода додатковим об'єктам, таким як життя, здоров'я та майно, заподіюється опосередковано через основний об'єкт» [7, с. 27]. На додаток до основних прямих з аналізованих злочинів, додатковими об'єктами є особистість і майно.

Зокрема, у разі взаємодії з транспортним засобом людина зобов'язана дотримуватися правил техніки безпеки, згідно з якими повинні дотримуватися спеціальні правила безпеки пересування та експлуатації транспортного засобу. Порушуючи ці зобов'язання, людина порушує суспільні відносини у сфері зв'язків з громадськістю, порушує управління транспортом, призводить до зниження транспортної безпеки і створює або збільшує ймовірність заподіяння шкоди додатковим об'єктам.

Коли ми визнаємо громадську безпеку більш широким поняттям, ніж безпека функцій транспорту (пересування і експлуатація), ми визнаємо останню як безпосередній об'єкт визнаємо громадську безпеку як загальну.

Таким чином, громадська безпека як загальна мета злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту – це система суспільних відносин, що виникають з приводу забезпечення стану безпеки життя, запобігання загроз природному існуванню людей, забезпечення безпеки функціонуючого транспорту серед суспільства в цілому і серед громадян, забезпечення відсутності будь-якої загрози заподіяння шкоди. Не ясне коло осіб переслідує конкретну мету вчинення цих злочинів.

Правильне розуміння деталей транспортних злочинів передбачає точне визначення транспортного засобу як однієї з ключових ознак цієї злочинної групи. Складність цього питання зумовлена відсутністю єдиного поняття «транспортний засіб» у технічній та юридичній літературі. Це також пов'язано з встановленням відповідальності за порушення правил безпеки при використанні механічних, а також, в окремих випадках, немеханічних транспортних засобів.

У спеціальній літературі поняття «транспорт» (від лат. Transporto – перевозу, переміщую) визначається як: а) виробничо-технологічний транспортний комплекс, що включає підприємства установи виробничого, соціального та громадського призначення; б) транспортні засоби, призначені для перевезення людей та (або) вантажів.

У кримінальному праві термін «транспорт» вживається у другому значенні як синонім терміну «засіб». У найзагальнішому розумінні до транспортних засобів належать різні види залізничного, повітряного, морського та річкового транспорту, автомобілі всіх видів, трактори та інші самохідні машини, трамваї, тролейбуси, мотоцикли та інші механічні транспортні засоби. Аналіз кожного нормативно - правового акта дозволяє більш детально описати кожен вид транспорту.

Таким чином, єдиний загальний об'єкт аналізованих злочинів, а також низка спільних ознак і характеристик дають підстави для класифікації цих злочинів у відносно самостійні групи та подальшого підвищення ефективності кримінального права як засобу протидії злочинності, тобто чинного кримінального законодавства, практики його застосування а також комплексне дослідження цих злочинів з метою вдосконалення методів і напрямів діяльності щодо забезпечення боротьби з транспортною злочинністю.

Висновки. Виходячи з вище викладених міркувань, можна зробити висновок, що безпека транспортних операцій є невід'ємною частиною відносин в області громадської безпеки. Ці відносини є спільною метою злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. В результаті

транспортні злочини можуть бути визначені як суспільно небезпечні діяння (дії або бездіяльність), передбачені Кримінальним кодексом. Тобто невиконання або неналежне виконання діючих правил на транспорті, що порушують суспільні відносини в області безпечного функціонування (пересування та експлуатації) транспортного засобу, що спричинило шкідливі наслідки або створило загрозу їх настання.

Крім того, суспільно небезпечний характер дорожньо-транспортних злочинів визначається не тільки їх спільною метою - громадською безпекою, а й тим фактом, що їх предмет і/або засоби використовуються як засіб знищення і потенційно смертельні в природних джерелах, які можуть заподіяти шкоду.

Література

1. Мисливий В.А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту: монографія / В.А. Мисливий. – Дніпропетровськ: Юрид. акад. Мін-ва внутр.справ, 2004. 360 с.
2. Осадчий В.І. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту: монографія / В.І. Осадчий. Київ, 2011. 150 с.
3. Тихий В. П. Кримінально-правова охорона громадської безпеки/В.П. Тихий. Харків: Основа, 1981. 234 с.
4. Федчун Н.О. Кримінологічна безпека мореплавства та кримінально-правові засоби її забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Н.О. Федчун. Одеса:НУ ОЮА, 2014. 241 с.
5. Горбулін В.П. Національна безпека: український вимір / В.П. Горбулін, О.В. Литвиненко; Інститут проблем національної безпеки Ради національної безпеки і оборони України. Київ: Інтертехнологія, 2008. 104 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 6-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ: Юридична думка, 2009. 1184 с.
7. Борисов В.І. Основні проблеми охорони безпеки провадження у кримінальному законодавстві України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1993. 34 с.

Л.В. Леонтєва, К.Ю. Пивовар
(Харків, Україна)

ТОРГОВЕЛЬНІ ЗНАКИ В УКРАЇНІ, ЇХ ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ТА ВИДИ

Використання знаків для позначення товарів-явище не старе і не нове. Погляд на історію концепції товарних знаків показує, що знаки згадувалися з давніх часів (греками, римлянами та єгиптянами). Вони використовували спеціальні знаки для розрізнення продуктів, кераміки, картин і т.д. саме в цей час зародилося поняття товарів і послуг, і необхідно було розрізнити ці товари. Сьогодні поняття ознак товарів і послуг стрімко розвивається в науковій літературі і отримало безліч визначень і пояснень. В даний час питання про товарні знаки розглядається в 170 країнах на законодавчому рівні. Закон покликаний дозволити власникам і виробникам захищати свої права, бренди або логотипи.

Теоретичною основою дослідження є вивчення законодавчих і нормативно-правових актів, що визначають напрям і особливості реєстрації та правової охорони, тобто вивчення питань охорони товарних знаків, найменувань і послуг.

Як методи дослідження використовувалися структурна логіка, порівняльний аналіз, узагальнення, формальна логіка та інші загальнонаукові та спеціальні когнітивні методи.

Товарні знаки та їх правова охорона в Україні стають все більш актуальними, з одного боку, у зв'язку із залученням великої кількості інвесторів в Україну і, отже, необхідністю їх захисту, а з іншого - у зв'язку з тим, що концепція товарних знаків відрізняється від інших видів інтелектуальної власності. Правова охорона, що надається українським товарним знакам, має ряд специфічних підстав, умов і обмежень. Необхідно знати, що означає визначення товарного знака, які функції залежать від цього інтелектуального продукту, які його основні види.

1. Однією з проблем сучасної системи інтелектуальної власності є те, що держава встановлює особливі вимоги до прав правовласника: визнання і юридична реєстрація товарних знаків, а також диференціація і розмежування функцій ринку товарів і послуг. Багаторічну практику дуже складно юридично застосувати і відрізнити, якій конкретній особі належить право на результати інтелектуальної діяльності у сфері виробництва.

Виникає питання: Який товарний знак охоплює позначення товарів, а який має можливість обслуговування. Основна проблема точного визначення того, що таке торгова марка, виникає через те, що торгова марка повинна відрізнити один товар від іншого, а знак обслуговування повинен відрізнити одну послугу від іншої. Саме тому часто виникає питання про те, що невідомий (новий) товарний знак використовує назву, яка вже знайома покупцеві на ринку.

Необхідно розглядати типи товарних знаків з точки зору економічних факторів. Стаття 418 Цивільного кодексу України, зокрема Цивільного кодексу України, стосується не одного виду діяльності, а трьох, а саме: результат інтелектуальної діяльності, результат творчої діяльності та український товарний знак не повинні вводити споживачів в оману, а повинні служити гарантією усунення неправдивої реклами та недобросовісних дій. конкуренція.

Беручи до уваги тип торгової марки, позначення повинно включати слово або фразу, зображення або комбінацію всього вищезазначеного. Власник повинен використовувати індивідуальні знаки, які можна відрізнити від інших продуктів тієї ж галузі.

Дуже важлива концепція індивідуалізації своїх пропозицій на ринку товарів і послуг, тобто чесної конкуренції всередині галузі цих товарів і послуг. Враховуючи типи товарних знаків на ринку послуг і товарів на сайтах зі значною кількістю товарних знаків, зовнішні дуже схожі за назвою, написанням, повідомленням і екрану, що вказує на одні й ті ж товари, які фігурують в рекламі продукту, але належать різним юридичним особам. Тому необхідно розрізняти та індивідуалізувати товари та послуги різних організацій.

Закон визначає такі види товарних знаків: усні товарні знаки (товарні знаки, засновані на комбінованих буквах, словах або фразах), Графічні товарні знаки (товарні знаки, засновані на графічних композиціях будь-якої форми на плоскій поверхні), Тривимірні товарні знаки. Товарні знаки (товарні знаки, засновані на тривимірній графіці або композиціях будь-якої форми довжини, ширини або висоти), складові товарні знаки (товарні знаки, що поєднують деякі з перерахованих вище назв), колективні товарні знаки (товарні знаки довжини, ширини або висоти), колективні товарні знаки (товарні знаки, спільно створені юридичними особами).

Українське законодавство не містить вичерпного переліку товарних знаків, які можуть бути зареєстровані в Україні.

Щоб розібратися в деталях правової охорони товарного знака, необхідно детально вивчити функції, які виконує товарний знак, і розглянути його зміст.

Основна функція товарного знака полягає в тому, щоб відрізнити товари і послуги від інших аналогічних, вказувати на походження товарів і послуг, вказувати на специфічну якість товарів і послуг, просувати ці товари і послуги.

Вибір особливих характеристик товарного знака змінює порушує індивідуальність товарного знака або самого знака. Що стосується функцій, що виконуються товарним знаком, вчені стверджують, що необхідні системи та функції повинні знаходитись у важливій ієрархії. Сам товарний знак повинен бути гарантією викоринення помилкової реклами і недобросовісної конкуренції.

Серед основних функцій законодавець виділяє наступну: ідентифікаційна (характерна) функція ідентифікації товару дає користувачеві можливість розпізнати цей знак і продукт серед аналогічних товарів різних виробників. Ідентифікаційна функція (допомагає власнику продати товар і допомагає споживачеві звернути увагу серед аналогічних товарів); гарантійна функція (забезпечує враження і якість, до яких звикли споживачі при виборі товарів відомої якості) та інформаційна (тісний взаємозв'язок між товаром і знаком надає інформацію про продукт).

1. Характерні функції можуть бути визначені як одна з основних функцій і відображені більш детально. Функція ідентифікації забезпечує ідентифікацію товарів і послуг, їх відмітність і індивідуальність. Відмітна ознака необхідна для того, щоб торгова марка або торгова марка відрізнялися від інших торгових марок, щоб конкретна компанія могла відрізнити послуги та товари на ринку від конкурентів послуг та товарів, які можна легко впізнати.

Українське та міжнародне законодавство забороняє використання позначень, які позбавляють товарний знак його відмітного характеру. Це позбавляє товарний знак функції конкретної ідентифікації. Передбачено, що будь-якій особі, яка пред'являє права в якості власника товарного знака, може бути відмовлено в реєстрації. Це необхідно, якщо товарний знак не містить відмінних ознак, якщо він складається із загальної назви або якщо він описує його чисто.

1. Однією з основних функцій товарних знаків і назв є функція ідентифікації (розпізнавання іншими). По-перше, це допомагає власнику (юридичній особі) продавати товар, а по-друге, надає і допомагає споживачеві зробити правильний вибір серед аналогічних товарів і послуг. Ця функція призначена для того, щоб споживачі не були збентежені або неправильно зрозуміли продукт і отримали бажану послугу.

Функція гарантії гарантує, що споживачі, які користуються продукцією знайомих їм брендів, правильно виберуть продукти або товари тієї якості, яку вони знають з досвіду. У майбутньому ми пропонуємо ретарга цьому бренду, беручи до уваги, що якість буде такою ж, як і раніше. Отже, метою власника є підтримка якості продукту. Власник повинен усунути конкуренцію і забезпечити споживачам нормальну якість продукції, зберігаючи при цьому попит на продукт. Якщо товарний знак стає гарантією якості, виконує гарантійну функцію і виступає гарантом споживача, то це працює з двох сторін. Забезпечується правовий захист товарних знаків і юридичних осіб, що гарантує права споживачів і набувачів на якісні товари і послуги.

Рекламна функція торгової марки є "двигуном" і основним продавцем продукту. Ця функція робить якість продукту більш помітним і просуває торгову марку або бренд. Реклама повинна залучати нових споживачів, стежити за новими продуктами та рекомендувати їх друзям та родині.

Після визначення основних функцій, які повинен виконувати товарний знак-ідентифікація, розпізнавальний знак, реклама і гарантія, - він повинен захищати суб'єкт, одночасно захищаючи товар від конкуренції на ринку товарів і послуг. На сьогоднішній день основною проблемою є схожість товарних знаків і товарних позначень торгових марок. Інша проблема полягає в тому, що товарні знаки, що складаються з трьох або більше компонентів, як при реєстрації, так і при подальшому використанні, можуть призвести до спотворення і розділення елементів або знаків, використання близьких знаків або розпізнавальних знаків в рекламі товарів або їх назв вводить споживачів цих послуг в оману.

Відзначаючи необхідність вдосконалення та розширення понять "товарні знаки", "знаки товарів і послуг" та "надання послуг", беручи до уваги питання законодавчого регулювання національних та міжнародних товарних знаків, зазначається, що питання про те, чи ідентичні ці поняття, дозволяє розрізнити різні типи товарних знаків та їх функції. Слід також розуміти, що сама назва містить функції, покладені на цей інтелектуальний продукт. Обов'язковою умовою впровадження нових технологій є дотримання державою міжнародно-правових норм, приведення внутрішнього законодавства у відповідність з міжнародно-правовими актами, залучення державою внутрішніх та іноземних інвестицій. Держава повинна сприяти подальшому розвитку оригінальних і творчих талантів і досягнень через спеціальні інститути і давати інвесторам впевненість в тому, що їх особисті і матеріальні права будуть захищені на національному рівні. Необхідно створювати спеціальні програми розвитку в області інтелектуальної діяльності та залучення інвестицій.

Враховуючи питання правового забезпечення прав на товарний знак як об'єкт інтелектуальної власності, можна згадати основні принципи сучасної демократії та верховенства закону. Органи державної влади повинні допомагати приватним особам у здійсненні їх прав і законних інтересів, захищати їх у разі порушень. Розглядаючи питання правової охорони і охоронюваних прав на товарні знаки, можна відзначити, що в цьому процесі необхідно привести внутрішнє законодавство у відповідність з нормами міжнародного права і цивілізованим прогресом.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 12.02.2023р.).
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436 Дата оновлення: 19.08.2022 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 1.03.2023р.).

Л.В. Леонтєва, Н.І. Соловійова
(Харків, Україна)

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ В УКРАЇНІ

Вступ. Українська економіка є важливою частиною світової економіки, і військова агресія Російської Федерації на нашій території серйозно вплинула на міжнародні економічні відносини.

Транспортний сектор з'єднує різні міста, міські та сільські райони, ринки, місця виробництва. Це локомотив економіки та її розвитку у виробництві, споживанні та торгівлі. На регіональному та міжнародному рівнях він з'єднує країну з рештою світу, включаючи зовнішні фінансові ринки, торгівлю, інвестиційні потоки, ланцюги поставок і потік ідей.

Сучасні засоби транспорту та зв'язку. Для відновлення транспортної інфраструктури в короткостроковій перспективі необхідно розробити критерії пріоритетності фінансування та реалізації відновлення інжиніринга (будівництво, реконструкція, ремонт).

Оскільки на першому етапі виникли проблеми із загальною інфраструктурою відновлення, фінансування елементів відновлення має бути пріоритетним, безпосередньо впливає на мобільність і безпеку. Війна в Україні торкнулася близько 25% світу. Торгівля зерном спричиняє зростання світових цін, продовольча інфляція та обмежений доступ до їжі.

Продукти харчування з країн-імпортерів, таких як Україна та Росія. Перспективи відновлення та переорієнтації транспортної галузі. Маршрути та види транспорту є важливою темою дослідження, оскільки структурні зміни та частка розвантажень на магістралях та митних постах є важливою частиною зростання експорту для українських виробників.

Транспорт - одна з найважливіших галузей суспільного виробництва, його призначення - задоволення транспортних потреб населення і суспільного виробництва. Розвиток і вдосконалення транспортної галузі здійснюються відповідно до загальнодержавних планів, що базуються на досягненнях національного науково-технічного прогресу, у поєднанні з основними державними завданнями.

Міжнародні перевезення або міжнародний зв'язок. "Це стосується перевезення товарів або пасажирів між кількома країнами, яке характеризується вимушеним перетином кордонів принаймні двох сусідніх країн" [1]. Міжнародні відправлення вважаються відправленнями між двома або більше станів. Хоча в міжнародному праві визначення міжнародного транспорту обговорюється в літературі протягом тривалого часу. "Все це зводиться до того, що під міжнародним транспортом слід розуміти переміщення будь-якого виду транспорту вантажів або пасажирів, якщо таке переміщення носить міжнародний характер." [2].

"У 2021 році частка видів транспорту в загальному перевезенні вантажів розподіляється так: залізничний – 51%, автомобільний – 32%, водний транспорт – 1%, трубопровідний – 16%, авіаційний – 0,10%" [3].

Частка ринку різко змінюється, оскільки кожен вид транспорту зазвичай обслуговує свій власний сектор економіки. Може свідчити про формування екстремальних факторів. Це не сприяє розвитку

національної економіки. У свою чергу, недостатня пропускна здатність залізниці може мати негативний вплив на транспортний сектор. Основні моменти транспортної та дорожньої інфраструктури.

Розширення ринку автомобільних перевезень “Українські вантажні перевезення були досить успішними протягом останнього десятиліття, але його стан, конкуренти слабшають війна докорінно змінила міжнародний ландшафт транспорту, за даними консалтингової компанії McKinsey” [3], вторгнення Росії в Україну призведе до глобальної 12 зміни в усьому світі.

Однією з головних змін є трансформація логістичного сектору та розподіл ланцюга поставок. Залізниця не справляється зі збільшенням перевезень українського зерна. Пропускна здатність занадто низька, а довгострокові інвестиції ризиковані.

Для неприпустимо великих черг на кордоні часто є вагомі причини:

По-перше, після початку повномасштабного вторгнення Росії та блокади морських портів вантажі з України перестали потрапляти через морський шлях через перетікання на інші види транспорту. Залізниця протрималася протягом певного часу, але її пропускна здатність спочатку вичерпалася. Зараз черги для транзиту залізницею розраховуються щомісячно.

По-друге, Україна робить спроби анулювати ліцензії на автомобільні перевезення, спочатку узгоджуючи це з кожним з сусідів окремо, а потім підтверджуючи згоду на рівні ЄС.

Третя, причина полягає в спрощенні вимог для отримання ліцензій на перевезення в Україні. Зараз практично будь-хто, хто хоче займатися перевезеннями і має водійське посвідчення відповідної категорії, може легко отримати необхідні документи, що призвело до значного зростання кількості перевізників в Україні.

Україна є одним із найбільших експортерів зерна у світі. “Однак основний логістичний шлях для цього продукту через Чорне море був перекритий через агресію Росії.” [4] Експерти та міжнародні організації вважають, що неможливість доставки українських продуктів може загострити продовольчу кризу в десятках країн, особливо в Африці та Азії.

Ця проблема стала не лише локальним логістичним викликом, але й прецедентом для світового ринку, оскільки наразі відсутні альтернативи морським перевезенням.

Українські залізниці ширші за європейські, що ускладнює залізничні перевезення, “а пункти на кордоні між Україною та ЄС називають вузькими через обмежену швидкість та обсяг зерна” [5], яке можна провезти через них. Щоб вирішити ці проблеми, деякі європейські країни, такі як Румунія, Польща та країни Балтії, погодилися використовувати свої порти для перевезення зерна морем.

Висновки. Наслідки економічної рецесії, спричиненої військовими подіями в Україні, виявились критичними, і втрата контролю над морськими портами вимагала швидкої переорієнтації на інші види транспорту. Показало, що найбільш незбалансованим елементом системи перевезень є залізничне сполучення, яке не вдалося адаптуватися до європейських стандартів, що призвело до довгих черг і неефективного використання ресурсів.

Значний тиск виник на автомобільному вантажоперевезенні та митних пропускних пунктах. Заходи влади щодо трансформації інфраструктури вже починають приносити результати.

Можливі напрямки майбутніх досліджень можуть включати аналіз проблем, пов'язаних із перепрофілюванням транспортних перевезень та впровадженням нормативних документів для полегшення перевезень.

Література:

1. Таран С., Яворський П., Павицька Ю., Омельченко І., Бучко М. Аналіз торгівлі послугами Україною. Перевезення вантажів 2021. Центр аналітики міжнародної торгівлі URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/11/Final-DCFTA-services-2021-11-11.pdf>
2. “Європейський зелений курс” та залізниця: як зробити ринок вантажних перевезень України більш “зеленим” – Офіс ефективного регулювання. Офіс ефективного регулювання. URL: <https://brdo.com.ua/analytics/21368/> (дата звернення: 17.09.2022).
3. Логістика війни. Як змінились вантажні перевезення в Україні. Новини бізнесу, економіки, фінансів, ринків і компаній – НВ Бізнес. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/perevezennya-v-ukrajini-pid-chas-viyni-gumanitarni-vantazhiobmezhennya-na-perevezennya-50231625.html> (дата звернення: 18.09.2022).
4. Довідка щодо виконання заявок на перевезення зернових вантажів (перевезення в зерновозах інвентарного парку ПАТ “Укрзалізниця” та ЦТЛ). URL: https://www.uz.gov.ua/cargo_transportation/zayavki/zerno_zayavka/ (дата звернення: 18.09.2022).
5. Кісіль Р. Як війна в Україні змінює світову логістику. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/24/688538/> (дата звернення: 17.09.2022).

Л.В. Леонтьєва, І.А. Сенька
(Харків, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ

У сфері перевезення вантажів, що становлять небезпеку, державне управління здійснюють Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, центральний орган виконавчої влади, який формує державну політику у сфері транспорту, а також місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та інші центральні органи виконавчої влади, що формують та реалізують державну політику у сфері транспорту, відповідно до їх повноважень.

Україна, з метою виконання міжнародних зобов'язань за угодою з ЄС та для імплементації відповідних директив, 19 січня 2017 року приєдналась до міжнародних стандартів перевезення вантажів, що становлять небезпеку. Незважаючи на те, що процес гармонізації національних та міжнародних правових норм триває досить довго, вже існує потреба відповідності процедури перевезення небезпечних вантажів європейським стандартам.

Щоб зрозуміти, які вимоги пред'являються до власників та перевізників таких вантажів, спочатку варто розглянути національні та міжнародні нормативно-правові акти, серед яких [1]:

- Європейська угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (далі – ДОПНВ), ратифікована законом №1511-III (№1511-14) від 02.03.2000 р.;
- Конвенція Організації об'єднаних націй про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (КДПВ) від 19.05.1956 р.;
- Конвенція Організації об'єднаних націй про цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну при перевезенні небезпечних вантажів автомобільним, залізничним та внутрішнім водним транспортом від 10.10.1989 р.;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів автомобільним транспортом, міжнародних перевезень пасажирів та вантажів автомобільним транспортом» №1001 від 02.12.2015 р.;

- Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 822 «Про затвердження Правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів» від 26.07.2004 р.

За ст. 1 Закону України «Про перевезення небезпечних вантажів» небезпечний вантаж – це речовини, матеріали, вироби, відходи виробничої та іншої діяльності, а також тара, в якій вони знаходяться, які можуть викликати вибух, пожежу, пошкодження технічних засобів, пристроїв, споруд та інших об'єктів, заподіяти матеріальні збитки й шкоду довкіллю, призвести до загибелі, травмування, отруєння людей, тварин, у залежності від обставин під час перевезення через свої властивості, а також які за міжнародними договорами віднесені до одного з класів небезпечних речовин.

Потенційні ризики враховуються за допомогою класів.

Основні класи небезпечних речовин [2]:

- Клас 1 – вибухові речовини та вироби;
- Клас 2 – гази;
- Клас 3 – легкозаймисті рідини;
- Клас 4.1 – легкозаймисті тверді речовини;
- Клас 4.2 – речовини, схильні до самозаймання;
- Клас 4.3 – речовини, що виділяють легкозаймисті гази під час контакту з водою;
- Клас 5.1 – речовини, що окислюють;
- Клас 5.2 – органічні пероксиди;
- Клас 6.1 – токсичні речовини;
- Клас 6.2 – інфекційні речовини;
- Клас 7 – радіоактивні матеріали;
- Клас 8 – корозійні речовини;
- Клас 9 – інші небезпечні речовини та вироби.

Речовина або товар, що належить до певного класу, підлягає особливим вимогам під час його перевезення, залежно від небезпечних властивостей такого вантажу. Вантажовідправник несе відповідальність за правильну класифікацію, маркування та придатність тари для перевезення небезпечного вантажу, а також за маркування самого вантажу.

Клас, до якого належить речовина або виріб, вказується в нормативному документі або паспорті безпеки речовини. Залежно від конкретних найменувань та властивостей речовин або виробів, крім класу, встановлюється номер ООН, вид додаткової небезпеки та група пакування або група сумісності.

Згідно ч. 2 ст. 22 КДПВ, перевізник може вивантажити, знищити чи знешкодити небезпечний вантаж, про який не був обізнаний, в будь-який час і місці без компенсації. Відправник несе відповідальність за всі витрати, шкоду і збитки, що виникли через передачу чи перевезення цих вантажів. Це означає, що перевізник має право утилізувати вантаж, якщо не має повних даних про його властивості. Також уповноважені органи

держав, де здійснюється перевезення, мають право конфіскувати і утилізувати вантаж і штрафувати перевізника. Всі ці витрати покладаються на вантажовідправника, який не надав відповідну інформацію. Якщо водій транспортного засобу, що перевозить небезпечні вантажі, у разі дорожньо-транспортної пригоди або вимушеної зупинки, у результаті яких небезпечні вантажі проникли або можуть проникнути назовні, повинен негайно сповістити про це підрозділ поліції та вжити відповідних заходів, зазначених у Правилах дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306 (далі – ПДР), та письмових інструкціях, передбачених ДОПНВ, наведених у додатку 3 до цих Правил [3].

Перевізник небезпечних вантажів повинен мати такі документи:

• Ліцензію за п. 24 ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII від 02.03.2015 р.;

- Штатного або залученого уповноваженого з питань безпеки перевезень небезпечних вантажів;
- Свідоцтво про допуск транспортного засобу до перевезення визначених небезпечних вантажів, що відповідає класу вантажу та міжнародним технічним вимогам (для міжнародних перевезень);
- Свідоцтво про проходження спеціального курсу підготовки з перевезення небезпечних вантажів, що залежить від виду транспортного засобу та категорії вантажів;
- Погодження дорожнього перевезення з Державтоінспекцією МВС, яке діє три місяці, але припиняється, якщо спливає строк дозвільних документів;

• Страхування перевезення.

Невиконання цих вимог може призвести до:

- Позбавлення прав водія;
- Штрафу (на водія, перевізника та вантажовідправника);
- Конфіскації та знищення вантажу.

Для позначення транспортної одиниці, що перевозить вантажі, які становлять небезпеку, використовують таблички оранжевого кольору за ДОПНВ. Також на транспортній одиниці має бути таке обладнання:

• Противідкатний упір, попереджувальні знаки (пристрої), сигнальні жилети, захисні рукавички, переносні ліхтарі, засоби захисту очей для кожного члена екіпажу, незалежно від номерів зразків знаків безпеки;

• Рідина для промивання очей, крім вантажів з номерами зразків знаків безпеки 1, 1.4, 1.5, 1.6, 2.1, 2.2 або 2.3;

• Засоби захисту органів дихання для аварійного залишення транспортного засобу, для вантажів з номерами зразків знаків безпеки 2.3 або 6.1;

• Лопата, покриття для каналізаційних колекторів, ємність для залишків небезпечних вантажів, для рідких та твердих речовин з номерами зразків знаків безпеки 3, 4.1, 4.3, 8 або 9.»

Отже, перевезення небезпечних вантажів є складним і відповідальним процесом, який потребує дотримання ряду вимог і правил, що регулюються національним і міжнародним законодавством. Перевезення вимагає наявності спеціальних дозвільних документів, обладнання, погодження маршруту, страхування та інших заходів. Перевезення потребує відповідальності та кваліфікації від усіх суб'єктів перевезення. Перевезення має бути здійснене з урахуванням класифікації, маркування, пакування, ідентифікації та інших характеристик небезпечних вантажів, що визначають їх ступінь безпеки та вплив на довкілля та людину.

Література:

1. Правове регулювання перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом. Дата оновлення: [nebezpechnih-vantazhiv-avtomobilnim-transportom-731-731/](#) (Дата останнього звернення: 05.12.23).

2. Правове регулювання перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом. Автор: Ігор

Л

3. П

рц

и

ш

и

н

д

а

т

а

о

и

р

в

л

я

н

н

с

Л.В. Леонтєва, Анастасія Смірнова
(Харків, Україна)

РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВТРАТУ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ВАНТАЖІВ

Вступ: У світі постійного росту міжнародної торгівлі та розвитку транспортної інфраструктури, регулювання перевезення вантажів стає ключовим елементом для забезпечення безпеки, ефективності та стабільності в логістичних ланцюгах. Ця тема охоплює широкий спектр аспектів, від створення нормативів безпеки та встановлення тарифів до узгодження міжнародних стандартів та вирішення юридичних питань.

Тема відповідальності за втрату чи пошкодження вантажів в сучасному світі транспортування виявляється дуже актуальною та складною. З розвитком глобальної торгівлі та розмаїття видів транспорту наростає потреба в чітких правилах та умовах, що регулюють відповідальність сторін у випадку втрати чи пошкодження вантажів під час перевезення. В даному контексті важливо розглянути ключові аспекти цієї теми, такі як правові аспекти, встановлення стандартів, страхування та вплив міжнародних конвенцій на визначення відповідальності за вантажні перевезення.

Регулювання перевезення вантажів - це система правил, нормативів та законодавчих актів, спрямованих на забезпечення безпеки, ефективності та правомірності перевезення вантажів різними видами транспорту [1]. Це важлива галузь, оскільки вантажні перевезення впливають на економіку, торгівлю та загальний рух товарів.

Однією з ключових аспектів регулювання є забезпечення безпеки. Це включає в себе встановлення стандартів для транспортних засобів, обладнання та умов перевезення [2]. Наприклад, існують обмеження на вагу вантажу, дозволи на перевезення небезпечних матеріалів, а також вимоги до упаковки для запобігання аваріям та забезпечення безпеки для персоналу та навколишнього середовища [3].

Також, регулювання визначає економічні та торговельні аспекти перевезень. Встановлення тарифів, правил конкуренції, а також розподіл дозвільної системи мають велике значення для ефективного функціонування ринку перевезень вантажів.

Також регулювання визначає відповідальність сторін у процесі перевезення. Це може включати страхування вантажів, відповідальність за збереження товару та визначення прав та обов'язків перевізників та замовників [4].

Враховуючи широкий спектр аспектів, регулювання перевезень вантажів відіграє важливу роль у створенні стабільного та безпечного середовища для галузі транспорту та сприяє розвитку економіки в цілому.

Регулювання перевезення вантажів є комплексною системою, охоплюючою різні аспекти, що визначають умови та параметри вантажних перевезень. Основні складові цієї системи включають:

1. Безпека та Технічні Стандарти:

- Встановлення безпечних стандартів для транспортних засобів та обладнання.
- Регламентація вантажів, які вважаються небезпечними, з метою їх безпечного перевезення.
- Контроль за вагою, розмірами та іншими характеристиками вантажу.

2. Економічні Аспекти:

- Встановлення тарифів та цін на перевезення вантажів.
- Регулювання конкуренції між перевізниками та забезпечення справедливих умов ринку.
- Контроль за дотаціями та пільгами для галузі транспорту.

3. Юридична Відповідальність:

- Визначення прав та обов'язків перевізників та власників вантажів.
- Встановлення страхових вимог для забезпечення відповідальності у випадку аварій чи втрати вантажу.

- Регулювання відшкодування та компенсацій у випадку порушення умов перевезення.

4. Екологічні Аспекти:

- Визначення стандартів екологічної безпеки для зменшення впливу перевезень на довкілля.
- Стимулювання використання екологічно чистих технологій та палив.

5. Міжнародне Регулювання:

- Вироблення міжнародних стандартів для спрощення та уніфікації перевезень між країнами.
- Узгодження правил прикордонного контролю та використання міжнародних транспортних документів.

Ця система регулювання призначена забезпечити ефективність, безпеку та справедливість у сфері вантажних перевезень, сприяючи розвитку транспортної галузі та забезпечуючи потреби економіки та суспільства в цілому.

Відповідальність за втрату чи пошкодження вантажів є важливим аспектом у контексті перевезень, і вона часто регулюється різними правовими нормами та умовами договорів [5]. Давайте розглянемо це більш докладно:

1. Основна Відповідальність Перевізника:

- Зазвичай, перевізник несе основну відповідальність за вантаж під час перевезення.

- Відповідальність може бути обмеженою чи винятковою в залежності від різних факторів, таких як вид транспорту, домовленості між сторонами, міжнародні конвенції та національне законодавство.

2. Страхування Вантажу:

- Замовники перевезень часто укладають страхові поліси для захисту вантажу від ризиків втрати чи пошкодження.

- Страхові умови можуть визначати розмір відшкодування та умови виплати компенсації.

3. Винятки та Обмеження:

- Правила можуть містити винятки, коли перевізник не несе відповідальність за втрату чи пошкодження (наприклад, непереборні обставини або виняткові події).

- Також можуть існувати обмеження відповідальності за конкретними видами вантажів чи певними ситуаціями.

4. Документація та Угоди:

- Умови відповідальності часто визначаються у договорах, квитанціях, транспортних накладних та інших документах, пов'язаних із перевезенням.

- Дотримання правил та умов зазначених у документах є ключовим для визначення відповідальності.

5. Міжнародне Регулювання:

- У випадках міжнародних перевезень, конвенції, такі як Монреальська конвенція чи Цивільна авіаційна конвенція [6], можуть визначати правила відповідальності.

Враховуючи ці аспекти, ефективне управління відповідальністю за вантаж допомагає забезпечити надійні та справедливі умови для всіх сторін у процесі перевезення.

Висновок:

Регулювання перевезення вантажів є необхідним елементом для забезпечення безпеки, ефективності та порядку у галузі транспорту. У контексті постійного розвитку торгівлі та транспортної логістики, регуляторні механізми стають ключовим інструментом у встановленні стандартів, що регламентують умови перевезень.

Високі стандарти безпеки, встановлені регулюванням, забезпечують захист вантажів та здоров'я персоналу. Регулювання також сприяє економічній стабільності, визначаючи тарифи, умови конкуренції та інші економічні параметри.

Міжнародне регулювання грає важливу роль у забезпеченні узгоджених стандартів на світовому рівні, сприяючи зручним та ефективним перевезенням вантажів між країнами.

В цілому, регулювання перевезення вантажів створює необхідні умови для розвитку галузі транспорту та сприяє збалансованому функціонуванню глобальної логістичної системи.

Відповідальності за втрату чи пошкодження вантажів вказує на складний характер цього питання, яке залежить від різноманітних чинників. Основні аспекти включають вид транспорту, умови договору, страхування та міжнародні конвенції.

Стандарти відповідальності встановлюються через документи та угоди між сторонами, враховуючи специфіку перевезення. Також важливо розглядати страхові аспекти як засіб захисту від ризиків.

Міжнародні конвенції грають значущу роль у визначенні правил відповідальності на різних етапах вантажних перевезень.

Загалом, ефективне керівництво відповідальністю за вантаж передбачає уважне дотримання умов та правил, визначених відповідальними сторонами, і укладення страхових угод для забезпечення надійного захисту вантажу в умовах різноманітних ризиків та ситуацій.

Джерела:

1. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (Дата останнього звернення 13.12.2023).
2. Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, затверджені наказом Міністерства транспорту України від 14 жовтня 1997 року № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0128-98#Text> (Дата останнього звернення 13.12.2023).
3. Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-14#Text> (Дата останнього звернення 13.12.2023).
4. Закон України «Про автомобільний транспорт». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text> (Дата останнього звернення 13.12.2023).
5. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Дата останнього звернення 13.12.2023).
6. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_038#Text (Дата останнього звернення 13.12.2023).

Л.В. Леонтєва, О.В. Степаненко
(Харків, Україна)

ПРАВА ПАСАЖИРІВ У ГРОМАДСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ: ГАРАНТІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЕРЕВІЗНИКІВ В УКРАЇНІ

Вступ. Громадський транспорт — це не лише зручний спосіб переміщення, але й арена зіткнення прав та відповідальності між пасажиром та перевізниками. У всьому світі громадський транспорт використовується мільйонами людей щодня для повсякденних справ. Проте разом з цим виникають питання щодо прав, безпеки та гарантій, які перевізники повинні забезпечити. У статті розглянуто права пасажирів громадського транспорту та гарантії, які повинні надавати перевізники, щоб зробити подорож безпечною та комфортною.

Законодавством України визначено, що транспортні засоби, які використовуються для перевезення пасажирів, повинні відповідати вимогам безпеки, комфорту, доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, охорони праці та екології, були в належному технічному та санітарному стані та були укомплектовані відповідно до законодавства. На практиці, на жаль, це не зовсім відповідає встановленим вимогам. Проте, навіть в таких не зовсім ідеальних реаліях, пасажир має знати, які він має права під час поїздки у громадському транспорті [2].

Пасажир має право: безоплатно перевозити дітей до шести років без надання їм окремого місця для сидіння; на гарантований безпечний, своєчасний та якісний проїзд до пункту призначення; безкоштовно перевозити ручну поклажу, лижі, візки, санки, велосипеди у розібраному вигляді, малий садовий інвентар у відповідній упаковці, дрібних тварин у кошиках або сумках із суцільним дном, собак у намордниках (з паводком та документами) при умові, що вони не забруднюють салон і речі інших пасажирів та розташовані на підлозі; отримувати доступну, достовірну та своєчасну інформацію про умови та порядок руху та послуг, а також компенсацію завданої шкоди; мати можливість вирішувати спірні питання про надання транспортних послуг у судовому порядку [1, 3].

Добре знати свої права, проте важливо також пам'ятати про обов'язки. Тож, пасажир громадського транспорту повинен: мати при собі квиток на проїзд, квиток (квитанцію) на перевезення багажу, за наявності права пільгового проїзду – відповідне посвідчення чи довідку, на підставі якої надається пільга, а в разі запровадження автоматизованої системи обліку оплати проїзду – зареєструвати електронний квиток; займати зазначене у квитку місце, зберігати квиток до кінця поїздки і пред'являти в розгорнутому вигляді на вимогу осіб, що мають право здійснювати контроль; здійснювати посадку (висадку) лише після повної зупинки автобуса.

У разі проїзду без оплати необхідно сплатити штраф у порядку та спосіб, передбачений законодавством України [1, 2].

Перевізники громадського транспорту несуть значну відповідальність перед своїми пасажиром, і одним із головних обов'язків є забезпечення безпеки пасажирів. Для цього перевізники повинні регулярно обслуговувати свій автопарк і забезпечувати справність транспортних засобів. Крім того, перевізники повинні надавати інформацію про свої послуги пасажиром, у тому числі про умови та порядок руху, а також надання транспортних послуг [1, 3]. Надана інформація має бути доступною, надійною та своєчасною, щоб допомогти пасажиром ефективно спланувати свою подорож. Крім того, перевізники повинні надавати інформацію пасажиром на автобусних зупинках і гарантувати, що вони дотримуються процедур контролю тарифів, щоб запобігти будь-якій шахрайській діяльності [4]. Крім того, перевізники громадського транспорту зобов'язані пред'явити на вимогу пасажиром службову картку та надати пасажиром інформацію про місце роботи, номер телефону та місцезнаходження. Перевізники громадського транспорту також несуть відповідальність за дотримання правил і норм у салонах своїх транспортних засобів. Наприклад, перевізник може не допустити до поїздки пасажирів, які перебувають у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або перевозять легкозаймисті, вибухові чи небезпечні речовини [2]. Перевізники також повинні перевіряти наявність у пасажирів проїзного документа або посвідчення встановленого зразка перед допуском до посадки. Якщо пасажир не має необхідних документів і його спіймає контролер, він повинен сплатити штраф згідно з українським законодавством [4]. Підсумовуючи, перевізники громадського транспорту несуть значну відповідальність перед своїми пасажиром, включаючи забезпечення їх безпеки, надання інформації про свої послуги, дотримання правил і норм і перевірку проїзних документів пасажирів.

Права та обов'язки, пов'язані з послугами громадського транспорту, регулюються законом. Для забезпечення дотримання цих законів державний контроль покладено на спеціальні організації, такі як Державна служба України з безпеки на транспорті, Національна поліція України, Держпродспоживслужба [1]. Контролер має право розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати штрафи за адміністративні правопорушення відповідно до статті 309 Кодексу України про адміністративні правопорушення [5]. Окрім контролю за оплатою проїзду, диспетчери несуть відповідальність за контроль перевезення багажу та забезпечення дотримання пасажиром правил і норм. Вчинення правопорушень, що посягають на послуги перевізника, гідність уповноважених осіб або завдають шкоди майну, заборонено законом. Також правопорушенням вважається перешкоджання діям контролерів під час контролю за оплатою проїзду. Права споживачів в Україні також захищені законом. Закон України «Про захист прав споживачів» регулює права та обов'язки споживачів, а споживачі мають право на захист

своїх прав у суді відповідно до ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» [6]. Спірні питання щодо надання транспортних послуг можуть бути вирішені в судовому порядку, а також може бути присуджено відшкодування збитків, завданих під час надання транспортних послуг.

Висновки. Громадський транспорт відіграє важливу роль у житті мільйонів людей і сприяє формуванню потреби в безпечному та комфортному пересуванні. Регулювання прав та обов'язків у цій сфері має вирішальне значення для забезпечення безпеки, зручності та захисту інтересів кожного пасажирів. Взаємодія між пасажирами та перевізниками, встановлення стандартів та відповідальності перевізників сприяють якості послуг і підвищують довіру до громадського транспорту. Гарантії та відповідальність перевізників забезпечують безпечне та зручне перевезення, що сприяє покращенню якості життя громадян та сталому розвитку міської інфраструктури. Реалізація цих прав та обов'язків вимагає ефективного контролю та підтримує розвиток сучасної та безпечної транспортної системи для задоволення потреб кожного користувача.

Література:

1. Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту: постанова Каб. Міністрів України від від 18 лютого 1997 р. № 176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-97-%D0%BF#Text> (Дата останнього звернення 04.12.2023)
2. Що треба знати про поїздки у громадському транспорті: консультація міністерства юстиції. URL: <https://minjust.gov.ua/m/scho-treba-znati-pro-poizdki-u-gromadskomu-transporti> (Дата останнього звернення 04.12.2023)
3. Правила проїзду у громадському транспорті. Відповідальність за безквитковий проїзд. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%97%D0%B7%D0%B4%D1%83_%D1%83_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83_%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%96_%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%B7%D0%B0_%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BA%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%97%D0%B7%D0%B4 (Дата останнього звернення 04.12.2023)
4. Які права і обов'язки пасажирів у громадському транспорті – важливо знати. URL: <https://nikopolnews.net/ukraina/janina-ia-ki-prava-i-obov-iazky-pasazhyriv-u-hromadskomu-transporti-vazhlyvo-znaty/> (Дата останнього звернення 04.12.2023)
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213 - 330): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (Дата останнього звернення 04.12.2023)
6. Про захист прав споживачів: Закон України: від 12.05.1991 № 1023-XII Дата оновлення: 19.11.2022 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#doc_info (Дата останнього звернення 04.12.2023)

Л.В. Леонтєва, Богдан Чернявський
(Харків, Україна)

ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ПРИ ФІНАНСОВОМУ КОНТРОЛЮ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Військовий стан є особливим періодом у житті кожної держави, коли виникають надзвичайні особливості, що вимагають ефективного функціонування та контролю з боку владних структур, зокрема, органів фінансового контролю та логістики. Забезпечення фінансової стійкості, прозорості та вільного пересування країною в умовах воєнного стану виявляється з ключових завдань для держави. З цією метою застосовуються законодавчі зміни, спрямовані на оптимізацію фінансового та логістичного контролю під час війни.

Військовий стан часто погіршується до ряду фінансових проблем, які важко вирішувати через зростання витрат на оборону, збільшення потреб у гуманітарній допомозі та реконструкції. Деякі з основних фінансових проблем під час війни включають статус збільшення витрат на оборону. Умови військового конфлікту призводять до значного збільшення витрат на амуніцію, в тому числі нового військового обладнання, зброї, закупівлі та забезпечення військових частин. Військові конфлікти можуть призвести до припинення інвестицій та розвитку економіки, оскільки державні ресурси спрямовуються на потреби оборони та вирішення невідкладних проблем. Військові дії призводять до серйозних руйнувань інфраструктури, що потребує великих фінансових ресурсів для відновлення.

До того ж, під час воєнного стану збільшується потреба у громадських витратах на медичну допомогу, соціальне забезпечення та інші гуманітарні програми. Держави, що перебувають у війні, можуть брати позики або великі кредити для фінансування своїх оборонних потреб, що може призвести до зростання зовнішнього боргу. Негативні економічні наслідки війни можуть спричинити падіння національної валюти, що ускладнює ведення міжнародної торгівлі та інфляційний тиск. Великі витрати ще можуть використовуватися на гуманітарні заходи, такі як надання медичної допомоги, житлового забезпечення, харчування та інші

програми для постраждалих. В цих умовах може збільшитися ризик корупції та зловживання фінансовими ресурсами через невідповідність та нечіткість в управлінні фінансами.

Отже, розв'язання фінансових проблем під час воєнного стану вимагає комплексного підходу, ефективного управління ресурсами та прозорої фінансової політики з виплатою відновлення економіки та соціального благополуччя.

Тому за цих причин відповідно до Закону України Верховна Рада України прийняла Закон «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» [1], яким відтермінувала строк подання фізичними особами документів, подання яких вимагається відповідно до нормативного законодавства в документальній та/або електронній формі, на строк до трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період обов'язку подати документи.

Ураховуючи положення Закону, Національне агентство підготувало роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» [2] стосовно заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, проведення перевірок).

У Роз'ясненнях Національне агентство звертає увагу на те, що щорічну декларацію за 2021 рік суб'єкт декларування має подати протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни. Аналогічне правило застосовується і до інших видів декларацій, передбачених антикорупційним законодавством, якщо обов'язок з їх подання виник у декларанта у період дії воєнного стану. Також переносяться строки подання повідомлень про суттєві зміни в майновому стані та відкриття валютного рахунку в банку-нерезиденті, якщо обов'язок з їх подання виник під час дії воєнного стану. Їх так само потрібно буде подати протягом 3 місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни. Якщо у суб'єкта декларування через наслідки війни не буде фізичної можливості подати документи вчасно, то він звільняється від адміністративної або кримінальної відповідальності через неподання чи несвоєчасне подання декларації відповідно до Закону України "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни" [3]. Такий суб'єкт декларування повинен подати документи протягом одного місяця з дня закінчення наслідків, які унеможливили їх подання. Водночас Національне агентство надає суб'єктам декларування можливість подавати декларації навіть під час війни.

Також однією з основних проблем під час воєнного стану є саме логістика. Виклики для логістичної галузі стали очевидними за кілька років до початку російсько-української війни. Через пандемію ринки почали прискорювати локалізацію та переміщувати ланцюги поставок ближче до країн-виробників та країн-продавців. Однак у 2022 році компаніям довелося приймати рішення як найшвидше.

В умовах військового стану налагоджені ланцюги поставок перестали функціонувати. Закриті порти, відсутність авіасполучення, ризики, пов'язані з автомобільним транспортом – компанії з добре налагодженою логістикою змушені були змінювати позицію протягом кількох днів. Проблематикою оптимізації логістичних процесів в ланцюгах поставок займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені як Н.М. Гаврилюк, Є.В. Крикавський, Г.Л. Матвієнко-Біляєва, М.А. Окландер, Н.І. Чухрай, Р. Патора, Г. Пфол, М. Крістофер та інші. Однак, усвоїв працях вони не могли передбачити ризики порушення логістичних ланцюгів, викликаних військовою агресією Росії. З'явилася проблема в наступному, ускладнення логістичних операцій. Блокпости, огляди, комендантська година — все це ускладнює перевезення вантажів. Крім того, необхідно заздалегідь планувати запасні маршрути, оскільки є ризик нових атак. Відмова від накопичення. Чим більше товарів знаходиться на складах, тим вищий обсяг заморожених фінансів. До того ж довго тримати товари на складах небезпечно — у разі атаки їх можна втратити. Зміна складських умов. Найбільший хаб знаходився у Київській області. З початком бойових дій компанії змушені були перевезти товари на захід України, де в принципі не було складських площ такої величини. Складнощі з закупівлею товарів. Проблеми пов'язані насамперед з обмеженістю асортименту й постачальників, блокуванням портів та навантаженням на залізничну інфраструктуру.

Незважаючи на ці проблеми, значна кількість підприємств продовжує працювати. Підприємці купують переважно європейські та американські товари закордоном і продають їх в Україні. Західні виробники вражають своїм асортиментом, якістю та доступністю, тому імпортувати їхню продукцію вигідно навіть з урахуванням логістичних витрат.

Висновки. Дослідження законодавчих змін, пов'язаних із фінансовим контролем органів держави під час воєнного стану, виявило значущий вплив на функціонування фінансової системи в умовах надзвичайних обставин. Зміни в законодавстві спрямовані на забезпечення ефективності використання фінансових ресурсів, попередження корупції та забезпечення сталої фінансової бази для подолання викликів воєнного періоду.

Однією з ключових тенденцій є розширення повноважень фінансових органів, спрямованих на моніторинг та контроль за розподілом коштів в умовах воєнного стану. Зміни в законодавстві передбачають більш жорсткі механізми відповідальності за недопущення недостатнього використання або використання фінансових ресурсів у період воєнних дій.

Прагматичний підхід виникає в удосконаленні системи звітності та аудиту, щоб забезпечити прозорість та відкритість у використанні фінансових коштів. Це важливий крок у підвищенні довіри громадськості та міжнародної спільноти до фінансової політики в період воєнного стану.

Однак важливо врахувати, що впровадження нових законодавчих норм вимагає не тільки правильного їх формулювання, але й ефективної системи навчання та інформування всіх відповідних сторінок. Також необхідно забезпечити механізми швидкого адаптивного реагування на зміни у військовому середовищі.

Загалом, результати дослідження свідчать про наявність постійного вдосконалення правового регулювання фінансового контролю під час воєнного стану. Це вимагає спільних зусиль з боку законодавчої, виконавчої та громадянської влади для забезпечення ефективного та прозорого управління фінансовими ресурсами в умовах цих військових конфліктів.

Література:

1. Закон України. Щодо звільнення від відповідальності за порушення строків оприлюднення фінансової звітності у період дії воєнного стану або стану війни від 03. 03. 2022. (№ 2436-IX) URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222436?an=1> (Дата останнього звернення 19.07.2022.)
2. Роз'яснення №4.Щодо застосування окремих положень Закону України від 07.03.2022. (№ 2115-IX) URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/roz-yasnennya-4> (Дата останнього звернення 31.12.2021.)
3. Закон України. Щодо звільнення від відповідальності за порушення строків оприлюднення фінансової звітності у період дії воєнного стану або стану війни від 03. 03. 2022. (№ 2436-IX) URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222436?an=1> (Дата останнього звернення 19.07.2022.)

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

**Костянтин Калниболотчук, Тетяна Кириченко
(Переяслав, Україна)**

**ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ**

Прийняття рішень у психології розглядається як центральний етап переробки інформації на всіх рівнях психічної регуляції у системі цілеспрямованої діяльності людини й найбільш узагальнено визначається як формування дій та операцій, що знижують вихідну невизначеність проблемної ситуації [1, 3, 4, 7, 8].

Прийняти рішення – означає обрати певну мету й спосіб дії, надати їм перевагу перед іншими [1].

Стратегічні життєві рішення – найбільш відповідальні та значущі у житті молодшої людини, що впливають на її подальшу долю, зокрема, на визначення життєвої позиції особистості, професійне самовизначення, вибір шлюбного партнера. Прийняте та втілене в життя доленосне рішення становить вузловий момент життєвого шляху особистості, якісно змінює її життєву ситуацію [3, 4].

Поняття «рішення» розглядається у двох смислових контекстах: як результат певних процесів (висновок, зроблений вибір) і як сам процес, який призводить до певного результату (прийняття рішення, здійснення задумів) [12].

Вивчення проблеми прийняття життєво значущих рішень розглядається вченими у контексті життєвого шляху особистості.

Життєвий шлях – найбільш широке загальнонаукове поняття, яке описує прогрес індивідуального розвитку людини від народження до смерті і розглядається вченими у контексті понять «часу життя», «життєвого циклу», «стратегії життя», «життєвої перспективи» та ін. [8, 9].

Життєвий шлях особистості – це шлях її становлення і розвитку, у якому серед іншого формується та набуває особливості значущості її ставлення до себе, до власного життя. Тобто формується та опредметнюється життєва стратегія особистості [1, 6].

Прийняття стратегічних життєвих рішень у контексті концепції життєтворчості активно досліджувалося сучасними науковцями [1, 2, 5, 8, 11].

В основу концепції життєтворчості покладено уявлення про життя людини як творчий процес, у якому повинна весь час приймати рішення. Особистість розглядається як суб'єкт життя, в основі існування якого життєтворчість – духовно-практична діяльність людини, спрямована на творче проектування і здійснення її життєвого проекту. Розробляючи, коригуючи і здійснюючи свій життєвий сценарій, особистість оволодіває мистецтвом жити – особливим умінням, яке базується на глибокому знанні життя, розвитку самосвідомості та володінні системою засобів, методів і технологій життєтворчості. Життєтворчість виступає способом вирішення повсякденних, середньотермінових і перспективних (стратегічних) життєвих завдань [5, 11].

Як вказують В.Г. Панок, Г.В. Рудь, одне з вирішальних умінь особистості на життєвому шляху – вміння приймати рішення упродовж свого життєтворення. Вчені визначають життєвий шлях як сукупність подій та обставин індивідуального розвитку, які вирішально впливають на формування особистості та зумовлюють її структуру й основну життєву проблематику. При цьому особистість та умови її життєдіяльності розглядаються як єдина цілісна система життєвої ситуації особистості, що забезпечує перехід людини від минулого до майбутнього через розв'язання конкретної життєвої проблематики і механізми прийняття рішень та побудови життєвих планів [5, с. 16].

Розкриваючи стратегії і техніки життєтворчості особистості, вчені зазначають, що переживання життя людиною може бути як усвідомленим, так і неусвідомленим і «вибір між ними може відбуватися весь час у міру вирішення проблем, що стосуються життєвих подій і вчинків. Цей вибір створює постійні взаємопереходи від одного стилю до іншого» [5, с. 217].

Отже, тільки свідомо, активна життєва позиція особистості може бути умовою прийняття свідомих життєвих рішень, за які людина здатна нести відповідальність перед собою та суспільством.

Значний внесок у теоретичне та експериментальне дослідження процесу прийняття рішень зробив В.М. Чернобровкін [11]. У працях вченого прийняття рішень у педагогічній діяльності розглядається на трьох рівнях: причинної детермінації, поведінковому та діяльнісному. На основі аналізу різних форм детермінації активності педагога (причинної, цільової та ціннісної) дослідник обґрунтував положення про ієрархічну будову психологічних механізмів, на основі яких здійснюється процес прийняття рішень у проблемних ситуаціях педагогічної діяльності. На думку В.М. Чернобровкіна, прийняття педагогічного рішення є процесом самоорганізації й саморегуляції діяльності суб'єктом у проблемних педагогічних ситуаціях. На рівні діяльнісної активності вчителя процес прийняття рішення забезпечується «специфічно функціонуючою системою мотивації, в основі якої лежать смислотвірні внутрішні мотиви, що виконують функції спрямування та енергетизації дій педагога в напрямку до мети діяльності» [11, с. 103].

Прийняття рішення – це компонент (етап) у розв'язанні певної задачі, у здійсненні певної дії. Прийняття рішення як детермінанта дії має спонукальну функцію, яка знаходить відображення як в ініціації дії, так і в підтримці її перебігу аж до досягнення потрібного результату. Усвідомлювані цілі, які мають спонукальну функцію, описуються як наміри.

Отже це перша особливість дії у прийнятті рішення, що стосується її детермінації. Друга особливість стосується способу дії, тобто процедури її здійснення. Спосіб дії може відбуватися за наступними послідовними операціями: «запуск», «орієнтування» (пізнавальна та спонукальна фази), «завершення» та «реалізація». «Запуск» – це подія, яка слугує причиною початку дії. У випадку прийняття стратегічних життєвих рішень це може детермінуватися усвідомленням людиною потреби у визначенні життєвої позиції, професійному самовизначенні чи виборі шлюбного партнера [1].

Проблему прийняття життєво значущих рішень у контексті часу життя і психологічного віку людини розглядала Т.М. Титаренко [8, 9].

На думку дослідниці, кожна особистість є творцем власної історії, «головним режисером» тієї величній та унікальній вистави, якою є життя. Людина залежить від власного минулого, що безпосередньо впливає на сьогодення; вона залежить і від ставлення до майбутнього, від сподівань, бажань, мрій, очікувань. Уявлення про минуле, теперішнє і майбутнє переживаються одночасно і визначають поведінку людини.

Провідну роль в організації планування майбутнього прийнято відводити життєвим цілям [6]. Т.М. Титаренко зазначає, що життєві цілі є однією з форм самопрогнозування ідеального образу майбутнього; вони надають можливість планувати можливі результати власної активності та актуалізувати особистісні смисли [8]. Засобом здійснення життєвих цілей слугує життєвий план, який конкретизує їх в хронологічному та змістовому аспектах [9]. В життєвих планах встановлюються конкретні завдання, які необхідно виконати та засоби їх вирішення, тоді як у життєвих цілях створюється загальний образ майбутнього [8]. Варто наголосити на тому, що саме несуперечлива система ціннісних орієнтацій є важливою умовою для змістовного узгодження життєвих цілей та планів.

Таким чином, прийняття стратегічного життєвого рішення з визначення життєвої позиції відбувається як свідомий акт самопізнання та самоконститування на основі ціннісної орієнтації особистості у навколишньому світі, у тому числі й ціннісного ставлення до себе та до інших людей, результат засвоєння соціальних норм та під впливом культурного середовища [8, 9].

Життєва перспектива як образ бажаного й усвідомлюваного як можливого майбутнього є складним психічним утворенням, що регулює розгортання життєвого шляху особистості. У структурі перспективи – складової життєвого світу особистості – визначено два виміри: часовий та смисловий. Часовий – життєві цілі, плани, програми, критеріями оцінювання якого є визначеність, диференційованість, довготривалість, реалістичність. Смисловий – особистісні смисли, детерміновані смисловими утвореннями особистості (особистісні цінності, смислові конструкції, смислові диспозиції), які визначають здатність особистості до здійснення життєвого вибору. Гармонійний взаємозв'язок часового та смислового вимірів забезпечує становлення узгодженої життєвої перспективи як образу усвідомлюваного майбутнього особистості, актуального для неї в теперішньому та зумовленого набутиим життєвим досвідом [6].

Майбутнє – це своєрідне психологічне утворення, результат внутрішньої роботи особистості, спрямованої на створення неперервної особистої історії, цілісності «Я», перспективи життєвого шляху. У психологічній літературі можна зустріти велику кількість термінів, які описують уявлення особистості про майбутнє [2, 3, 5, 6, 8, 10].

Насамперед, це поняття «життєва перспектива». У психології склалася певна парадигма, в межах якої життєва перспектива розглядається переважно як суб'єктивний образ майбутнього.

З точки зору дослідників, образ власного майбутнього є особистісним надбанням, результатом внутрішньої діяльності людини і залежить від неї самої. Тому цілком правомірно стверджувати, що потреба впливати на майбутнє виступає одним із провідних механізмів індивідуальної активності, який визначає напрям і характер її дій. Людина сама творить своє майбутнє, що є для неї «полем», знання, яке конструюється й моделюється нею самостійно, справляючи вагомий вплив на те, що вона думає і робить сьогодні (мета, яка стосується майбутнього, визначає теперішню поведінку людини) [2, 3, 6, 8, 9].

Образ майбутнього – це складне інтегральне утворення, яке включає у себе ціннісні орієнтації, життєві плани, засвоєні стереотипи і настановлення, елементи рефлексії і самооцінки, емоційне ставлення до майбутнього [1].

Ю.М. Швалб вважає, що поряд із цільовими структурами в образі майбутнього мають місце структури очікування. Обидва типи структур взаємодіють і наділені своїм змістом [12].

Зазначимо, що сучасна психологія все активніше спрямовує свій фокус на дослідження майбутнього. Особиста проєкція майбутнього дозволяє реалізувати загальний соціальний дискурс майбутнього, який уможливорює висування цілей соціального розвитку [2, 4, 10].

Так, досліджуючи специфіку ментальних репрезентацій та особливості конструювання образів майбутнього особистості в конкретному індивідуальному контексті, дослідник окреслює певні фактори, які впливають на цей феномен: соціально-демографічний чинник, який має медіаторний характер (вік, стать, регіон проживання, освіта, загальна кількість років навчання, місце народження, сімейний стан, кількість дітей, рід занять, власний дохід); особистісні риси (нейротизм, екстраверсія, відкритість до досвіду, доброзичливість, сумлінність); образу власного Я, який на думку дослідника має модераторний характер [12].

Слід зазначити, що психосемантична парадигма розглядає індивіда як носія суб'єктивного досвіду, що володіє індивідуальною системою смислів. Суб'єктивний досвід представляється у вигляді семантичного простору, осями якого є узагальнені смислові підстави, які використовуються піддослідним для співвіднесення і протиставлення стимулів або об'єктів. У психосемантичному підході можливий розгляд

суб'єкта як певний простір смислів, індивідуальних значень, соціальних відносин і ідентифікацій, а аналізу піддається індивідуальна структура особистості, описана її власною мовою, в системі власних конструктів [7].

Отже, кожна людина є творцем власної біографії, головним режисером тієї унікальної вистави, якою є її життя. Людина суттєво залежить від свого минулого, що безпосередньо й опосередковано впливає на сьогодення. Індивідуальна історія зумовлює і ставлення до майбутнього з його життєвими перспективами, планами й сподіваннями, мріями та шляхами їх досягнення. Узагальнюючи, зазначимо, що прийняття рішень та вирішення життєвих завдань зумовлюється особистісними якостями, зокрема конструктивністю і творчою активністю особистості [1, 10].

Література:

1. Балл Г.О. Феномен вибору в контексті соціальної поведінки. Соціальна психологія. 2005. № 1. С. 3-13.
2. Карпенко З.С. Аксиологічна психологія особистості. Івано-Франківськ: Лілея - НВ, 2009. 512 с.
3. Крутько С.В., Крюкова М.А. Психологічні особливості життєвих стратегій особистості. Вісник Одеського національного університету. Психологія. 2011. Т. 16. Вип. 7. С. 126-131.
4. Максименко С.Д., Сердюк Л.З. Психологічна основа самореалізації особистості: структура і функція. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. 2016. № 9 (9). С. 6-13.
5. Панок В.Г., Рудь Г.В. Психологія життєвого шляху особистості: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2006. 280 с.
6. Підручна І.Б. Психологічний аналіз категорії життєвої перспективи особистості. Психологічні перспективи. 2010. Вип. 18. С. 204-2012.
7. Пінська О.Л. Теоретичні засади проблеми особистісної самореалізації як психологічного феномена. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. 2018. № 1. С. 3641.
8. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ: Либідь, 2003. 376 с.
9. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості. Київ: Марич, 2009. 232 с.
10. Токарева Н. М. Теоретичний аналіз проблеми моделювання особистісних конструктів у парадигмі когнітивно-соціальної персонології. Наука і освіта. 2014. № 1. С. 55-60.
11. Чернобровкін В.М. Психологія прийняття педагогічних рішень. Луганськ: Альма-матер, 2006. 416 с.
12. Швалб Ю.М. Психологические модели целеполагания. Київ: Стило, 1997. 240 с.

Юлія Кінаш
(Переяслав, Україна)

РІВЕНЬ ДОМАГАНЬ ЯК МЕХАНІЗМ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Саморегуляція поведінки є структурним утворенням особистості, яке являє собою єдність цілеспрямованих дій, що виявляються в прийнятті довільних рішень, доборі та оцінці засобів реалізації задуманого, в самоаналізі вчинків, у визначенні позиції щодо подій та ситуації, в цілісному ставленні індивіда до самого себе. Внутрішню сутність саморегуляції поведінки особистості становить сукупність психологічних механізмів. Останні визначаються як динамічна сторона взаємодій індивіда і є структурними компонентами саморегуляції поведінки особистості. Вони спрямовують рух психічної активності індивіда на узгодження результатів взаємодії зі світом і самим собою [1].

Дослідження особливостей механізмів саморегуляції поведінки можливе на основі цінної інформації, яка отримана нами в ході вивчення рівня домагань. За зразок у процесі наших пошуків були прийняті дослідження вивчення рівня домагань, проведені на початку ХХ століття К. Левінім [11].

Перша вагома праця, присвячена рівню домагань, була опублікована дослідником цієї школи Ф. Хоппе. Рівень домагань Ф. Хоппе розглядає як важливе особистісне утворення, що визначає спосіб цілепокладання суб'єкта. На думку вченого, рівень домагань людини залежить від того, наскільки успішно виконуються нею ті чи інші запропоновані завдання [10].

Вперше термін «рівень домагань» був введений в школі К. Левіна та характеризував більш легку проміжну мету (певний етап), яку ставив перед собою досліджуваний, якщо попередньо поставлена ціль виявилась занадто складною [11].

Зарубіжні дослідники пов'язують рівень домагань з особливостями мотиваційної сфери особистості (Д. Аткинсон [7, 8], К. Левін [11], Д. МакКлелланд [12] Х. Хекхаузен [9], Ф. Хоппе [10] та ін.).

В сучасній психології рівень домагань розглядається як один із видів особистісних характеристик. При цьому домагання особистості визначаються адекватністю поведінки індивіда, критичним ставленням до оцінки своїх здібностей і можливостей їх реалізації [2, 3, 5, 6].

М.В.Савчин [4], який пов'язує домагання із спрямованістю особистості. Саме вони виражають єдність прагнень та вимог людини до того способу, яким вони можуть бути задоволені.

Вчений вважає, що між домаганнями та реальними вчинками, як початковими і кінцевими моментами поведінки, розміщується процес саморегуляції. Він і виступає способом існування індивіда. Домагання виражають ставлення особистості до себе як суб'єкта моральної поведінки, ставлення людини до світу і,

головне, – до власної поведінки. Домагання як компоненти самосвідомості включають в себе уявлення про своє «Я» і базуються на очікуваннях того, чого хоче людина, а саме, що бажає одержати вона від життя. За М.В. Савчиним, домагання виражають індивідуальний, типовий для конкретної людини комплекс і профіль потреб [4].

Отже, можна зазначити, що основна функція рівня домагань полягає в тому, що вони виступають необхідною внутрішньою умовою саморегуляції поведінки.

Головні функції домагань у процесі саморегуляції поведінки полягають у корекції прийнятої мети та завдань, в уточненні останніх, в забезпеченні відповідності між вимогами, що ставляться до особистості в конкретній ситуації, та його реальними, фактичними можливостями [1].

Домагання – це одне із важливих утворень особистості, що зумовлює її активність, а при високому рівні розвитку визначає доволіний характер поведінки та формує вольові риси характеру [2, 3, 6].

Слід підкреслити, що традиційно значна кількість досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних була присвячена встановленню взаємозалежності між рівнем домагань особистості і її самооцінкою [2, 3, 5, 6].

Насамперед, зауважимо, що необхідно диференціювати функції самооцінки та домагань. Виникаючи на основі самооцінки, домагання виступають як своєрідна її проекція назовні в конкретній ситуації, коли перед особистістю виникає можливість і необхідність реального вибору з декількох конкретних цілей (завдань) тієї, яка найбільше відповідає її можливостям.

Домагання є механізмом більш конкретного вибору мети, що ґрунтується на самооцінці. Але домагання спрямовані на цілі більш узагальненого типу. В рівні домагань безпосередньо стикаються об'єкти самосвідомості й свідомості, самооцінки й оцінки. Тому вони мають постійний трансформуючий вплив на самооцінку, сприяючи становленню такої її характеристики, як реалістичність [2, 5, 6].

Рівень домагань визначається науковцями як рівень складності завдання, якого індивід намагається досягнути, знаючи результат попереднього виконання завдання, для цього необхідна людині певна самооцінка, що приймається й схвалюється нею та оточуючими [5]; міра реалізації цілей, що приносить особисте задоволення людині, яка приймає рішення і намагається досягти певної мети; модель самоздійснення, образ «Я», прийнятний для особистості [6]; рівень трудності цілей, що вибираються суб'єктом [2].

Таким чином, у феномені домагань виокремлюються такі аспекти:

- а) цільові (рівень домагань);
- б) мотиваційно-емоційні (переживання успіху або невдачі);
- в) смислові (рівень «Я»).

Так, згідно поглядів багатьох науковців [2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 12] рівень домагань тісно пов'язаний із самооцінкою особистості й мотиваційними тенденціями досягнення успіхів чи уникнення невдач.

Дослідниками встановлено, що при успіху позитивно змінюються показники самоповаги, а при невдачі відзначалось зниження самоповаги, соціального інтересу, амбіцій [2, 6].

Науковці зауважують, що при гармонійному поєднанні самооцінки та рівня домагань може формуватися збалансована особистість з позитивною Я-концепцією, а при розбіжності цих параметрів особистість схильна відчувати дискомфорт, переживати тривожність [5, 6].

Підвищення самооцінки та рівня домагань може сприятливо позначитися на діяльності, але може викликати негативні наслідки [2, 3].

Так, зокрема, у шкільному віці домагання починають відігравати значну роль у психологічній індивідуальності учня. Розходження між домаганнями і можливостями індивіда, як у бік завищення, так і у бік заниження, є наслідком неадекватного знання про себе і оцінки себе. Це, у свою чергу, може призвести до деструктивності поведінки, емоційних зривів, підвищеної тривожності, а згодом до дефектів у формуванні особистості. Особливо значущою є ця проблема для учнів з низькою результативністю навчальної діяльності. Тому одним із завдань проведеного нами дослідження було вивчення особливостей домагань молодших школярів з різними рівнями навчальних досягнень, рівень домагань особистості є складовою Я-концепції і визначає складність цілей, до яких прагне людина [5].

У вітчизняній психології значну кількість досліджень присвячено аналізу зв'язку самооцінки та рівня домагань, процесу активності особистості, змісту і способу здійснення діяльності щодо досягнення результату, який би задовольняв рівень домагань, ролі рівня домагань у формуванні життєвих цілей, соціальної адаптованості в процесі навчальної діяльності.

Австрійський психолог Ф. Хоппе започаткував бачення, згідно з яким рівень домагань зумовлений такимидвома протилежними тенденціями:

- 1) підтримання свого «Я», своєї самооцінки на максимально високому рівні, прагнення досягти успіху;
- 2) зниження своїх домагань, бажання уникнути невдачі, щоб не зашкодити самооцінці [10].

Ф. Хоппе спостерігав стійкий феномен: збільшення рівня домагань після успіху і зменшення після невдачі. При цьому зміна рівня домагань спостерігалася тільки після 2-Зкратного досягнення позитивних або негативних результатів. Реальна мета, на думку Ф. Хоппе, часто належить якійсь ієрархії цілей. Це означає, що образ дій людини визначається не тільки миттєвою власною метою? А поряд з нею існує більш широка – ідеальна мета. Саме завдяки їй можна пояснити підвищення рівня домагань після успіху. Ідеальна мета – це комплексні особистісні цілі, які стосуються самосвідомості особистості; вони пов'язані з тимчасовою перспективою людини.

Ф. Хоппе вважав, що за рівнем домагань стоїть поняття «рівень Я».

«Рівень Я» має початкову властивість зберігати якомога вищий рівень домагань. Це виражається в двох конфліктних тенденції: прагнення уникати невдачі, що веде до зниження рівня домагань, і прагненні реалізувати успіх при вирішенні найбільш важких завдань, тобто отримувати успіх при максимально високому домаганні. Зміни рівня домагань пов'язані з конфліктом між цими тенденціями: наближенням до ідеальної мети і страхом перед невдачами, а не просто з фіксацією удачі або невдачі [10].

Рівень домагань особистості це – сукупність прагнень особистості досягнути цілей такого рівня складності, на який вона вважає себе здатною.

У вітчизняній психології стверджується думка, що рівень домагань пов'язаний із самооцінкою особистості і формується у результаті суперечності двох тенденцій: 1) бажання досягти успіху в діяльності; 2) прагнення уникнути невдачі [2, 3, 5, 6].

Рівень домагань особистості може бути адекватним і неадекватним (заниженим або завищеним) можливостям людини [2, 4, 5, 6, 10].

За адекватного рівня домагань особистості людина, правильно оцінюючи свої можливості, сповна використовує їх при виборі і вирішенні різних завдань.

Занижений рівень домагань особистості негативно впливає на розвиток особистості: людина не повністю використовує свої можливості, залишається байдужою до досягнутих результатів. Занижений рівень домагань особистості проявляється в нерозвиненості пізнавальних інтересів і заниженій мотивації. Завищений рівень домагань особистості іноді стає причиною появи у людини афекту неадекватності, що призводить до конфліктів з іншими людьми. Рівень домагань особистості не є постійним протягом життя людини, а може змінюватися під впливом життєвих ситуацій.

Таким чином, слід зазначити, що рівень домагань визначає прагнення до досягнення цілей того ступеня складності, на яку людина вважає себе здатною.

У сучасній психології рівень домагань трактується як рівень труднощі обраних суб'єктом цілей і формується під впливом успіху чи неуспіху в діяльності. Однак вирішальний фактор у становленні рівня домагань є необ'єктивний успіх або неуспіх, а переживання суб'єктом своїх досягнень як успішних або неуспішних [6].

Отже, можна зазначити, що основна роль рівня домагань полягає в тому, що цей феномен виступає необхідною внутрішньою умовою саморегуляції поведінки. Головні функції їх у процесі саморегуляції поведінки – це корекція прийнятої мети та завдань, уточнення останніх, забезпечення відповідності між вимогами, що ставляться до особистості в конкретній ситуації, та його реальними, фактичними можливостями.

Якщо людина орієнтована на успіх, тоді вона не відчуває страху перед невдачею, а якщо на уникнення невдачі, то вона буде ретельно оцінювати свої можливості, вагатися, приймаючи рішення. На думку вчених, завдяки негативному досвіду особистості, уникнення невдачі може перетворюватися в самостійну рису, характерну тим, що будь-яка ситуація, спрямована на досягнення, породжує в суб'єкта очікування невдачі та негативні переживання.

Література:

1. Галян І.М. Ціннісно-сміслова саморегуляція особистості: ґене́за та механізми функціонування: монографія. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені І. Франка, 2016. 402 с.
2. Дмитрієва С.М., Гуменюк Т.С. Розвиток самооцінки та рівня домагань старшокласників як умова підвищення їх конкурентоздатності. Матеріали наук.-практ. Конфер. «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи». Житомир. 2015. С. 35-37.
3. Лебідь Н.К. Рівень домагань як психологічна детермінанта формування цілеспрямованої активності особистості. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2014. Вип. 21. С. 102-106.
4. Савчин М.В. Психологічні основи формування саморегуляції трудової діяльності у старшокласників. Психологія: Республ. наук.-метод. збірн. 1993. Вип.37. С. 34-40.
5. Сіткар В. Діагностика рівня домагань і самооцінки школярів на межі епохи дитинства та підліткового віку. Психологія особистості. 2019. №1 (10). С. 110-117.
6. Шибрук О.В. Самооцінка та рівень домагань у структурі Я-концепції курсантів. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. 2015. Issue 38, III (19), 119-122.
7. Atkinson J.W. Motivational determinants of risk – taking behavior. Psychol. Review. 1957. V.64. P. 359-372.
8. Atkinson J.W., Raynor J.O. Motivation and achievement. Wach: Winston, 1974. 519 p.
9. Heckhausen H. Achievement motivation and its constructs: A cognitive model. Motivation and Emotion. 1977. V.1. P.283-329.
10. Hoppe F. Erfolg und Misserfolg. Psychol. Forsch., 1930, S.14.
11. Lewin K. The dynamic theory of personality: Select. pap. N.Y.; L.: 1935. 217 p.
12. McClelland D.C., Atkinson J.W., Clark R.A. et al. The achievement motive. N.Y., 1953. P. 384.

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент Кириченко Тетяна Василівна.

ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ЯК ФАКТОР АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У НАПРУЖЕНИХ УМОВАХ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема емоційної стійкості є чи не найважливішим показником психічного здоров'я та працездатності людини. В сучасному суспільстві існує необхідність її вивчення як здатності людини протистояти факторам стресу і, як їх наслідку, розвитку патологічних станів [1, 2, 8].

Вчені розглядають емоційну стійкість як «стійкість емоцій», тобто як функціональну стійкість людини до емоціогенних умов. При цьому під стійкістю емоцій розуміють і емоційну стабільність, і стійкість емоційних станів, і відсутність схильності до часової зміни емоцій [4, 5, 7].

Польський психолог Я. Рейковський характеризує емоційну стійкість як гіпотетичну особливість особистості. Людина емоційно стійка, якщо в її поведінці не спостерігається відхилень, незважаючи на сильніше емоційне збудження. Я. Рейковський вважав, що в деяких осіб емоційна стійкість виявляється через їх низьку емоційну чутливість. Вчений виділив два аспекти виявлення емоційної стійкості:

а) людина є емоційно стійкою, якщо її емоційне збудження, незважаючи на найсильніші подразники, не перевищує порогового рівня;

б) людина є емоційно стійкою, якщо, незважаючи на найсильніше емоційне збудження, в її поведінці не спостерігаються порушення.

На думку цього дослідника, основні напрями вивчення емоційної стійкості включають:

- фізіологічний (вивчення залежності емоційної стійкості від особливостей нервової системи);
- структурний (вивчення регуляторних структур особистості);
- регуляторний (пошук особливого механізму регулювання стану у вигляді самоконтролю).

Емоційна стійкість – це здатність придушувати емоційні реакції, тобто сила волі, яка виявляється в терпінні, наполегливості, самоконтролі, витримці (самоволодінні). Це сприяє ефективності саморегуляції поведінки особистості. Взаємодія емоційних, вольових компонентів психічної діяльності індивіда забезпечують оптимальне й успішне досягнення поставленої мети в складній емоційній обстановці. Відповідно до цього, емоційна стійкість виступає як властивість особистості, що забезпечує доцільну поведінку в умовах невизначеності [7].

У роботах багатьох дослідників емоційна стійкість розглядається як власне психологічна характеристика, що відноситься до емоційної сфери особистості [3, 4, 5, 6, 8].

Наступний етап розробки проблеми емоційної стійкості реалізує ідею цілеспрямованого формування та розвитку емоційної стійкості у спеціалістів різних сфер напруженої діяльності. Цікавим виявляється факт зміни терміну «екстремальні умови» на «напружені». Дійсно, якщо розглядати сфери діяльності людини, то в більшості випадків її умови є саме напруженими, що вимагає концентрації фізичних та психічних ресурсів людини.

Високому рівню емоційної стійкості відповідають такі особливості психічної регуляції діяльності, як: здатність адекватно аналізувати умови діяльності, завчасно планувати дії, застосовувати адекватні способи дії.

Емоційна стійкість в умовах напруженої діяльності опосередковується цілісним процесом емоційної саморегуляції у єдності раціональних, емоційних та фізіологічних проявів. У якості визначального фактора підвищення емоційної стійкості виступає спеціально розроблена програма, що передбачає поряд з тотожними (раціональними) і нетотожні (пристрасні) перетворення людиною предметних умов та ситуацій. Формування пристрасних перетворень здійснюється в емоціогенних (емоційно оформлених) умовах діяльності [8, 9].

Однак, низький рівень емоційної стійкості не завжди пов'язаний з впливом напружених умов.

Процес становлення емоційної стійкості пов'язаний з розвитком і формуванням багатьох утворень, що беруть участь у саморегуляції: в міру свого розвитку різні особливості психологічної саморегуляції діяльності все більше починають приймати участь в організації діяльності та поведінки, переміщуючи на другий план особливості фізіологічної організації – особливості нервової системи та інші індивідуальні особливості людини, що виступають як внутрішні напружені умови [3, 6, 8].

Емоційно стійка людина характеризується специфічним поєднанням чи набором психологічних та психофізіологічних якостей. Емоційна стійкість людини детермінується певним поєднанням різних властивостей індивідуальності, у кожному з яких якась якість особистості є домінуючою. Основою емоційної стійкості є оптимальний стан виконавчих фізіологічних механізмів діяльності, які детерміновані з одного боку психофізіологічними особливостями, а з іншого – морально-психологічними факторами, що діють через мотиваційну та емоційну сфери [7].

Отже, детермінантами емоційної стійкості виступають всі структурні компоненти особистості, а саме: спрямованість, досвід, психічні процеси, нейродинаміка, темперамент, характер та здібності. Адекватність взаємодії емоцій з іншими особливостями психіки, відповідальними за успішність діяльності в емоціогенних умовах, становить суть феномену емоційної стійкості людини. Крім того, динаміка психологічних та психофізіологічних детермінант емоційної стійкості свідчить про те, що вона може розвиватись та коригуватись під час навчально-професійної діяльності [6, 8, 9].

Ефективність та надійність діяльності, адекватність поведінки в напружених умовах визначаються не якимось одним фактором, а їх співвідношенням, що має індивідуальний характер у кожному конкретному випадку. В умовах напруженої діяльності емоційна стійкість опосередковується цілісним процесом саморегуляції у єдності раціональних, емоційних та тілесних проявів. Головним показником емоційної стійкості виступає результативність, успішність та стабільність діяльності. Емоційна стійкість може розвиватись та коригуватись під час навчально-професійної діяльності [7].

Якщо раніше проблема емоційної стійкості вивчалася переважно у зв'язку із завданнями прогнозування ефективності професійної, навчальної або спортивної діяльності в стресогенних умовах, то тепер емоційну стійкість вважають однією з найважливіших детермінант успішності життєдіяльності людини в цілому, складовою частиною «емоційного інтелекту» людини [3, 4].

Розроблено цілісну теорію емоційної стійкості, що розглядається як результат єдності раціональних, емоційних та тілесних компонентів системи саморегуляції напруженої діяльності.

Науковці розуміють емоційну стійкість як системну якість особистості, що забезпечує високу продуктивність діяльності та цілеспрямованість поведінки у напружених умовах. Емоційна стійкість у напружених умовах діяльності опосередковується цілісним механізмом саморегуляції. Підвищення емоційної стійкості – це завжди цілеспрямований розвиток регулюючих функцій емоцій від недиференційованих, генералізованих їх проявів до все більш диференційованих, специфічних. Засоби діагностики та методи формування емоційної стійкості повинні розроблятися з урахуванням психологічно обґрунтованих уявлень про структуру та зміст цілісного процесу емоційної саморегуляції в екстремальних умовах діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей поведінки людини [6, 7, 8, 9].

Більшість дослідників під емоційною стійкістю розуміють інтегративну якість особистості, що забезпечує успішне виконання діяльності в складних напружених умовах. Аналіз наукової літератури свідчить, що в якості основних критеріїв емоційної стійкості виступають результативність, успішність та стабільність діяльності.

Результати аналізу наукових робіт свідчать, що більшість авторів при вивченні емоційної стійкості враховують ряд важливих емоційних параметрів: поріг емоційних переживань, здатність регулювати емоції, емоційну реактивність [7, 9].

Емоційна стійкість в напружених умовах діяльності опосередковується цілісним механізмом саморегуляції. Підвищення емоційної стійкості – це завжди цілеспрямований розвиток регулюючих функцій емоцій від недиференційованих, генералізованих їх проявів до все більш диференційованих, специфічних. Засоби діагностики та методи формування емоційної стійкості повинні розроблятися з урахуванням психологічно обґрунтованих уявлень про структуру та зміст цілісного процесу емоційної саморегуляції в екстремальних умовах діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей поведінки людини [1, 3, 9].

Аналіз наукової літератури засвідчив, що емоційна стійкість визначає успішність виконання особистістю звичних соціальних ролей (сімейних, громадських, службових), а також ефективність її дій у ситуаціях невизначеності, прийняття рішення в умовах дефіциту часу, у конфліктних ситуаціях, у ситуаціях, пов'язаних з граничними або поза межовими навантаженнями, і значною мірою залежить від здатності особистості контролювати свої емоційні стани.

У структуру емоційної стійкості різні автори включають різні емоційні феномени. Так, деякі автори розглядають емоційну стійкість як «стійкість емоцій», а не функціональну стійкість людини в емоціогенних умовах. При цьому під «стійкістю емоцій» розуміються й емоційна стійкість, і стійкість емоційних станів, і відсутність схильності до частої зміни емоцій. Таким чином, в одному понятті об'єднані різні явища, які не збігаються по своєму змісту з поняттям «емоційна стійкість» [4, 5].

В інших випадках під емоційною стійкістю розуміють такий ступінь емоційного порушення, що не перевищує граничної величини не порушує поведінку людини і навіть позитивно впливає на ефективність діяльності. Емоційна стійкість – це єдність різних емоційних характеристик, які спрямовані на досягнення поставленої мети. Головним критерієм емоційної стійкості для багатьох учених є ефективність діяльності в неспецифічній для людини ситуації.

У зарубіжній психології емоційна стійкість розглядається у якості головної характеристики емоційності. Так П. Фресс [4] у якості головної характеристики виділяє емоційну нестійкість (невротичність), що характеризується чутливістю людини до емоціогенних ситуацій. Введено Р. Кеттелом поняття «афективна стійкість», під якою розуміється відсутність невротичних симптомів й іпохондричних проявів, спокій, стійкість інтересів є близькими, по суті, характеристиками даної Фрессом. Гилфорд розглядає емоційну нестійкість як легку збудливість, песимістичність, занепокоєння, схильність до змін настрою. У наведених характеристиках емоційної стійкості зроблений акцент на здатність контролювати емоційні реакції, що проявляється в терплячості, наполегливості, самоконтролі, витримці - все це забезпечує стійкість ефективності діяльності.

У психології обговорюється проблема можливості віднесення емоційної стійкості або до стабільних рис особистості, яка у такому разі повинна залишатися незмінною протягом усього життя, або до динамічних характеристик особистості, які можуть змінюватися з досвідом або в процесі пристосування до складних умов діяльності.

Емоційна стійкість – це механізм функціонування системи емоційної регуляції діяльності і поведінки особистості, що виявляється в її здатності контролювати емоційні стани в значущих ситуаціях соціальної взаємодії. Ця здатність забезпечується збалансованим функціонуванням багаторівневої системи фізіологічних (сила нервових процесів збудження і гальмування, рухливість нервових процесів і баланс за

силою збудження; фізіологічна реактивність, емоційна реактивність (збудливість); нервова і фізична витривалість), психофізіологічних (характер, інтенсивність і тривалість емоційного збудження; рівень сформованості образів виконання моделей регуляції), індивідуально-психологічних (особистісні якості, досвід) та соціально-психологічних (переважання у взаємодії практик конструктивного діалогу, стратегії розв'язання конфліктних ситуацій, особливості реагування на соціально-психологічні впливи та соціальну підтримку; готовність прийняти допомогу та змінити власне ставлення до ситуації) детермінант [7].

Таким чином, аналіз досліджень, присвячених проблемі емоційної стійкості, показав, що наразі немає єдності як у трактуванні підходів до її вивчення, так і у визначенні самого поняття «емоційна стійкість».

Література:

1. Богданов С., Залеська О. Психосоціальна підтримка в кризовій ситуації: методичний посібник для педагогів. Київ: Пульсари. 2018. 76 с.
2. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
3. Іванова С.П. Психологічна стійкість особистості як фактор протидії негативним впливам. Освіта та суспільство. 2009. 62 с.
4. Кочубей Т., Семенов А. Наукові підходи до вивчення емоційної стійкості як особистісної лідерської якості. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2013. Ч.1. С. 117-124.
5. Кудінова М.С. Порівняльний аналіз понять «стресостійкість» та «емоційна стійкість». Теорія і практика сучасної психології. 2016. №1. С. 22 - 28.
6. Кузнецов О., Платковська О., Савченко І. Психологічні ресурси особистісного саморозвитку особистості. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди «Психологія». 2020. № 62. С. 214-228.
7. Малхазов О.Р. Розвиток емоційної стійкості осіб, що переживають наслідки травматичних подій: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 215 с.
8. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: навчальний посібник 2-ге вид. Київ: Каравела, 2013. 372 с.
9. Ткачишина О.Р. Особливості соціально-психологічної адаптації особистості в умовах кризових ситуацій. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. 2021. Т. 32(71). № 3. С. 93-98.

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент Кириченко Тетяна Василівна.

**Сергій Кривошея, Тетяна Кириченко
(Переяслав, Україна)**

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

У період становлення української державності гостро постає проблема патріотичного виховання підростаючої особистості, адже патріотизм складає найважливішу ціннісну основу будь-якого суспільства і виступає не лише чинником інтеграції української нації, а й суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх потенційних можливостей кожного громадянина в духовній, економічній і соціальній сферах життя суспільства [2, 4, 5, 10].

Любов до Батьківщини є однією з визначальних рис кожного справжнього громадянина. Це положення знайшло втілення у Конституції України, Декларації прав національностей України, Законах України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній програмі патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства, Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні та інших нормативно правових актах.

У вітчизняній психології проблема розвитку патріотичних почуттів зростаючої особистості до останнього часу не ставилася і не є традиційною. Але це не означає, що психологи взагалі не виявляли ніякого інтересу до її вивчення. Дослідження проблеми, пов'язаної з феноменом патріотизму та патріотичних почуттів, має давню історію в етнічній психології.

Отже, становлення патріотичних почуттів зростаючої особистості не нова для психологічної науки, загалом, й для української етнопсихології, зокрема. Проте, зміни та процеси, що відбуваються у нашій державі примушують по-новому подивитись на проблему формування патріотичних почуттів підростаючого покоління.

У етнопсихології накопичені досить великі дані, що дозволяють виділити проблему патріотичних почуттів у якості самостійного об'єкта дослідження, використовувати для опису даного феномена відповідний концептуально-термінологічний інструментарій і позначити його соціально-психологічну специфіку [1, 2, 4, 5, 6, 8].

Патріотичні почуття, з точки зору сучасної етнопсихології, виступають як складна система духовних феноменів, формується впродовж усього періоду психічного розвитку дитини. Чільне місце цього психічного явища у системі пізнання світу і людини пояснюється тією особливою роллю, яка забезпечує розуміння належності індивіда до певної людської спільноти і його місця в ній [1, 7, 8].

Слід зазначити, що патріотичні почуття є наслідком інтеграції та узагальнення підлітком переживань: окремі, тимчасові переживання об'єднуються та узагальнюються і перетворюються в стійке емоційне ставлення.

У етнопсихології *патріотичні почуття* визначаються як емоційно забарвлене ставлення людей до своєї етнічної спільноти, до її інтересів, інших народів і їх цінностей. Джерелами виникнення національних почуттів є: економічні та соціально-політичні умови життєдіяльності нації: її побут, культура та традиції; стан міжнаціональних відносин, війни, національна експансія, економічні кризи і багато іншого. Це є похідна категорія національної самосвідомості, що характеризується стійкою прив'язаністю до своєї нації, до її традицій, звичаїв, культури, побуту, національно-духовних цінностей, національні традиції, звичаї, обряди складають елементи духовного життя народів, які тією чи іншою мірою відрізняють психічний склад одних націй від інших [1, 8, 10].

Найбільш ефективний вплив на розвиток патріотичних почуттів зростаючої особистості здійснюється за допомогою національного мистецтва, що передається від покоління до покоління і виступає національним культурним спадком. Дотримання культури свого етносу та, як наслідок, усвідомлення себе представником цього етносу виступає важливим чинником посилення почуття патріотизму, зумовлює появу позитивних емоцій і сприятливо впливає на весь процес її життєдіяльності. Зазвичай, культурний спадок ідеалізується, стає комплексом освячених цінностей, символів, що зумовлюють появу певного емоційного ставлення [5, 6].

М. Й. Боришевський зазначав, що патріотичні почуття тісно пов'язані з етнічною свідомістю, вони дають поштовх усвідомленню своєї етнічної приналежності, своєї етнокультури. Висловлюючи емоційне ставлення людей до своєї етнічної спільноти, а також до інших етносів, патріотичні почуття завжди мають конкретно історичний зміст. Їх формування визначається сучасними економічними та політичними умовами життєдіяльності етносу, причому на рівень вираженості патріотичних почуттів, перш за все, позначаються міжнаціональні відносини, війни, національна експансія, економічні кризи, ідеї національного розвитку та історичне минуле народу [3].

І. Данилюк зазначає, що усвідомлення патріотичних почуттів – початковий етап виділення свого етносу і диференціювання його від інших етнічних спільнот, протиставлення «Ми» і «Вони» [5].

Таким чином, патріотичні почуття виступають суттєвим компонентом структури етносу поряд з іншими складовими, такими, як спільність походження, культура, мова, господарське життя тощо.

Саме завдяки патріотичним почуттям особистість усвідомлює себе як представника певної етнічної спільноти.

Патріотичні почуття – це емоційно забарвлене ставлення людей до своєї етнічної спільноти, до її інтересів, інших народів і їх цінностей. Джерелами виникнення патріотичних почуттів є: економічні та соціально-політичні умови життєдіяльності нації: її побут, культура та традиції; стан міжнаціональних відносин, війни, національна експансія, економічні кризи і багато іншого. Це є похідна категорія етнічної самосвідомості, що характеризується стійкою прив'язаністю до своєї нації, до її традицій, звичаїв, культури, побуту, національно-духовних цінностей [4].

Сучасний український етнопсихолог М. І. Пірен у підручнику «Етнопсихологія» зазначає, що патріотичне почуття з'являється у процесі спільної життєдіяльності представників етносу, що спілкуються за допомогою однієї мови, дотримуються схожого способу життя, займають спільну територію. Національне почуття є об'єктивною категорією національної свідомості [8].

Залежно від спрямованості патріотичні почуття можуть мати як позитивний, так і негативний відтінок. Позитивна сторона виражається в таких почуттях, як почуття національної гордості, патріотизм, любов до свого народу, почуття дружби і братерства по відношенню до інших народів. Негативна сторона національних почуттів проявляється в націоналізмі і шовінізмі, національних і расових забобонах, в почутті відчуженості по відношенню до свого народу, інших націй [2, 9].

О. С. Баронін зауважує, що до патріотичних почуттів належать такі почуття як: національна гордість, любов до Батьківщини, радість, що переживається під час сприймання об'єктів національної культури, переконання у справедливості ідеологічних положень і політичних кроків, в яких виявляються інтереси національного розвитку та суб'єктивно уявляються як інтереси свого народу, в поєднанні з відповідними емоціями. Ці почуття є відображенням у психіці представників кожної нації своєрідних умов життя нації, сукупності особливостей духовного життя народу, які виявляються в його національній культурі, фольклорних образах, побуті, житті. Перераховані вище почуття також виявляються в звичних формах прояву емоцій та думок, у традиціях і звичаях, у специфіці форм спільної діяльності та поведінки [1].

І. О. Кресіна у монографії «Українська національна свідомість» зазначає, що усвідомості представників певного етносу виникають уявлення та почуття як по відношенню до себе, так і стосовно представників інших соціально-етнічних спільнот. Такі уявлення, почуття та пов'язані з ними стійкі звички, традиції, моральні заборони, поняття про добро та зло, культурні стандарти є складовими масової свідомості, що значною мірою впливають на мислення і поведінку людей [6].

Патріотичні почуття проявляються як любов та відданість Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам, що передбачає гордість за матеріальні і духовні досягнення свого народу, своєї

Батьківщини, бажання збереження її характерних особливостей, її культурного надбання та захищати інтереси своєї громади, народу в цілому.

Отже, у сучасній етнопсихології патріотичні почуття визначаються як суспільний і моральний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та проявляється у певному способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов'ю до своєї Вітчизни. Це одне з *найглибших почуттів*, яке закріплювалося століттями та тисячоліттями розвитку етнічних спільностей, якому притаманні природні витоки, власна внутрішня структура, що в процесі суспільного розвитку наповнювалася різним соціальним, національним і культурним змістом [1, 4, 5, 8].

З точки зору етнопсихології патріотизм є моральним ставленням народу до власної *етнонаціональної культури*. У конкретно-історичному розгляді, з'явившись внаслідок розвитку людського суспільства у своїй основі патріотичне почуття набувається собистістю не лише через біологічну спадковість, а неодмінно під впливом соціального осередовища, виховання.

В онтогенезі патріотичні почуття з'являються у процесі спільної життєдіяльності представників етносу, що спілкуються за допомогою однієї мови, дотримуються схожого способу життя, займають спільну територію. Вони виступають об'єктивною категорією національної свідомості. Залежно від спрямованості патріотичні почуття можуть мати як позитивний, так і негативний відтінок. Позитивна сторона виражається в таких почуттях, як почуття національної гордості, любов до свого народу, почуття дружби і братерства по відношенню до інших народів. Негативна сторона патріотичних почуттів проявляється в націоналізмі і шовінізмі, національних і расових забобонах, в почутті відчуженості по відношенню до свого народу, інших націй [4].

М. Й. Боришевський зазначав, що у свідомості представників певного етносу виникають уявлення та почуття як по відношенню до себе, так і стосовно представників інших соціально-етнічних спільностей. Такі уявлення, почуття та пов'язані з ними стійкі звички, традиції, моральні заборони, поняття про добро та зло, культурні стандарти є складовими масової свідомості, що значною мірою впливають на почуття патріотизму [3].

Патріотичні почуття проявляються любов'ю та відданістю своїй Батьківщині, прагненням своїми діями служити її інтересам. Патріотичні почуття передбачають переживання гордості за матеріальні і духовні досягнення свого народу, своєї Батьківщини, бажання збереження її характерних етнічних особливостей, її культурного надбання та захищати інтереси своєї громади, народу в цілому [1, 8, 10].

Науковці І.Д. Бех, К. І. Чорна, особливу увагу у формуванні патріотизму приділяють саме емоційно-чуттєвій сфері, адже людські емоції і почуття найяскравіше виражають духовні запити і прагнення людини, її ставлення до дійсності. На їх думку, патріотизм – це «суттєва частина суспільної свідомості, яка проявляється в колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, героїчного історичного минулого і сьогоденної розбудови держави як єдиної нації, до безмежних просторів Батьківщини, її природних багатств» [2, с. 23].

Отже, патріотизм як суспільний і моральний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та проявляється у певному способі дій і складному комплексі *суспільних почуттів*, що узагальнено називається *любов'ю до своєї Вітчизни*.

Етнопсихологи визначають патріотизм як моральне ставлення народу до власної етнонаціональної культури. У конкретно-історичному розгляді, з'явившись внаслідок розвитку людського суспільства, соціально-моральне, у своїй основі, патріотичне почуття набувається особистістю не лише через біологічну спадковість, а неодмінно під впливом соціального осередовища, виховання. Джерелом розвитку патріотичних почуттів є те середовище, у якому протікає життя людини. Особиста участь, самовираження стосовно конкретної ситуації є одне з головних умов становлення почуттів патріота. Природні властивості індивіда є лише перед умовами, умовою формування патріотичних почуттів.

Таким чином, патріотизм є інтегрованим почуттям, комплексом вищих почуттів: інтелектуальних, естетичних, практичних та моральних.

Література:

1. Баронін О.С. Етнічна психологія. Київ: Тандем, 2009. 162 с.
2. Бех І.Д., Чорна К.І. Національна ідея в становленні громадянина – патріота України. Черкаси, 2018. 156 с.
3. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість. Київ: Основа, 1998. 56 с.
4. Гнатенко П.І. Національна психологія. Дніпропетровськ: Поліграфіст, 2010. С. 174-212.
5. Данилюк І. Етнічна психологія як галузь наукового знання: історико-теоретичний вимір: монографія. Київ: Саміт-Книга, 2020. 432 с.
6. Кириченко Т.В. Етнопсихологія: навчально-методичний посібник. Переяслав-Хмельницький: Видавництво С К В, 2017. 273 с.
7. Кресіна І.О. Українська національна свідомість: етнополітичний аналіз: монографія. Київ: Вища школа, 1998. 392 с.
8. Пірен М.І. Етнопсихологія: підручник. Київ: Університет «Україна», 2017. 526 с.
9. Чорна К.І. Патріотизм – духовна цінність молодих громадян України. Цінності освіти і виховання: науково-методичний збірник / За заг. ред. О. В. Сухомлинської. Київ, 2007. С. 209-212.
10. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. Київ: Знання, 2009. 341 с.

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**Бірлік Әкежан, Гульнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева
(Алматы, Казахстан)**

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДОПОЛНЕННОЙ РЕАЛЬНОСТИ И КОМПЬЮТЕРНОГО ЗРЕНИЯ
В ЖИЗНЕННОМ ЦИКЛЕ РАЗРАБОТКИ ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ: НОВАЯ ПАРАДИГМА
ФРАНЧАЙЗИНГА ДЛЯ БИЗНЕС-МОДЕЛЕЙ**

Современная бизнес-среда постоянно развивается, и важно идти в ногу с последними тенденциями и технологиями, чтобы оставаться впереди конкурентов. Внедрение современных технологий, произвело революцию в том, как компании работают и взаимодействуют со своими клиентами. Технологии открыли новые возможности для компаний контролировать свою потребительскую базу и предоставлять своим клиентам более привлекательный и захватывающий опыт. Можно использовать для создания интерактивных и привлекательных впечатлений, которые позволяют клиентам визуализировать продукты более реалистичным и захватывающим способом. Это может помочь компаниям лучше понимать потребности и предпочтения своих клиентов и соответствующим образом адаптировать свои продукты и услуги. В контексте бизнес-моделей франчайзинга технологии могут использоваться для создания новых и инновационных способов взаимодействия с клиентами.

Области дополненной реальности (AR) и компьютерного зрения способны смешивать цифровой и физический миры, создавая захватывающие впечатления, которые когда-то были предметом научной фантастики. Однако дело не только в создании впечатляющих визуальных эффектов. В сочетании с жизненным циклом разработки программного обеспечения (SDLC) эти технологии могут революционизировать бизнес-модели, что приведет к повышению эффективности, экономии средств и конкурентному преимуществу на современном цифровом рынке. В этой статье представлен материал о том, как дополненная реальность и компьютерное зрение могут быть интегрированы в SDLC, и какие последствия это имеет для бизнеса в различных секторах.

В области разработки программного обеспечения SDLC является краеугольным камнем для обеспечения систематической, структурированной разработки высококачественного программного обеспечения. Традиционно SDLC включает в себя несколько этапов: сбор и анализ требований, проектирование, внедрение или кодирование, тестирование, развертывание и техническое обслуживание. Однако с появлением дополненной реальности и компьютерного зрения мы стоим на пороге значительного изменения этой модели. Представьте себе мир, где разработчики могут визуализировать свой код и манипулировать им в трехмерном пространстве с помощью дополненной реальности, или где ошибки в системе могут быть выявлены в режиме реального времени с помощью интеллектуальных алгоритмов компьютерного зрения. Это не отдаленная реальность, а неизбежное изменение, которое эти технологии должны принести в SDLC.

В традиционном SDLC стадия проектирования включала бы создание двумерных каркасов или макетов интерфейса приложения. Однако с помощью дополненной реальности и компьютерного зрения можно создать трехмерный прототип приложения, с которым разработчики и заинтересованные стороны могли бы взаимодействовать в режиме реального времени. Они могли бы "пройтись" по приложению, протестировав его функциональность и удобство для пользователя способом, который гораздо ближе к опыту конечного пользователя. Это могло бы значительно улучшить обратную связь и итерационный процесс, что привело бы к более совершенному и ориентированному на пользователя конечному продукту.

Дополненная реальность и компьютерное зрение, хотя и отличаются друг от друга, они могут работать в гармонии, чтобы революционизировать SDLC. Дополненная реальность накладывает цифровую информацию на реальный мир, улучшая наше восприятие и взаимодействие с окружающим миром. С другой стороны, компьютерное зрение позволяет компьютерам "видеть" и интерпретировать визуальный мир, имитируя человеческое зрение, но с большей точностью и последовательностью. При интеграции в SDLC эти технологии могут обеспечить более захватывающую и интуитивно понятную платформу для разработки программного обеспечения. Дополненная реальность может использоваться для визуализации структур данных или алгоритмов в трех измерениях, в то время как компьютерное зрение может автоматизировать процесс проверки кода путем обнаружения аномалий или ошибок. Слияние этих технологий не только упрощает процесс разработки, но и открывает новые возможности для инноваций и творчества в разработке программного обеспечения.

В сфере компьютерного зрения (CV) наблюдается сдвиг парадигмы в сторону подходов, ориентированных на данные. В настоящее время акцент делается на качестве данных, используемых для обучения алгоритмов, что привело к созданию более точных и надежных моделей. Рыночная стоимость технологии CV, по прогнозам, достигнет впечатляющих 48 миллиардов долларов к концу 2022 года, что подчеркивает ее растущее влияние в различных секторах. Начиная с автономных транспортных средств и интеллектуального промышленного оборудования и заканчивая улучшением взаимодействия с социальными сетями с помощью инновационных фильтров, CV действительно революционизирует то, как мы взаимодействуем с миром.

Одновременно с этим наблюдается всплеск популярности дополненной реальности: по оценкам, к 2022 году мобильными приложениями дополненной реальности будут пользоваться 3,5 миллиарда человек. Появление носимых устройств и AR-гарнитур ознаменовало собой важную веху в этой области. Дополненная реальность используется в различных областях, таких как улучшение качества покупок, совершенствование корпоративных процессов, здравоохранение, командное сотрудничество, а также в качестве эффективного инструмента обучения. Концепция метавселенной еще больше подогрела интерес к дополненной реальности, поскольку центральное место в этой концепции занимает иммерсивная среда.

Стремительное развитие этих технологий обещает будущее, наполненное захватывающими инновациями. Поскольку мы продолжаем расширять границы возможного с помощью CV и AR, мы с нетерпением ждем возможности увидеть, как эти технологии будут формировать наш мир в ближайшие годы. Следите за обновлениями в этом захватывающем путешествии технологического прогресса.

Следует отметить, что интеграция дополненной реальности и компьютерного зрения в жизненный цикл разработки программного обеспечения предвещает новую эру в технологиях. Поскольку мы продолжаем внедрять инновации и раздвигать границы возможного, эти технологии обещают изменить не только то, как мы разрабатываем программное обеспечение, но и то, как мы взаимодействуем с цифровым миром. Будущее светлое, и мы стоим на пороге технологической революции, которая изменит наш опыт так, как мы можем только начать себе представлять.

В заключение следует отметить, что дополненная реальность и компьютерное зрение - это новые технологии, которые потенциально могут изменить жизненный цикл разработки программного обеспечения. Предоставляя разработчикам возможность взаимодействовать с цифровой информацией естественным и захватывающим способом, они могут повысить свою производительность, креативность и совместную работу. Более того, эти технологии могут создать новые бизнес-модели и возможности для компаний-разработчиков программного обеспечения, такие как предоставление персонализированного и привлекательного опыта для клиентов, получение новых источников дохода от данных и аналитики, а также снижение затрат и рисков, связанных с тестированием и обслуживанием.

Таким образом, дополненная реальность и компьютерное зрение являются не только инструментами разработки программного обеспечения, но и движущими силами инноваций и создания ценности в индустрии программного обеспечения.

Литература:

1. Дарган С., Бансал С., Кумар М., Метал А., & Кумар К. Дополненная реальность: всесторонний обзор. Архив вычислительных методов в инженерии, 30 (4), 1057-1080, 2023.
2. Сури, Х., Махаджан, Х., Чаухан, К. К., Ананд, А. и Сатана, С. Компьютерное зрение: Подробный обзор дополненной реальности (AR), виртуальной реальности (VR), телемедицины и цифровой радиологии. В книге "Искусственный интеллект в медицинской вирусологии". - Спрингер Сингапур, 2023.

Научный руководитель:

к. с.-х. н. Гульнара Сейдалиева

**Мырзабек Дархан, Гульнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева
(Алматы, Қазақстан)**

ИССЛЕДОВАНИЕ И РАЗРАБОТКА ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДЛЯ ОБРАБОТКИ ИЗОБРАЖЕНИЙ ЧЕРЕЗ НЕЙРОННЫЕ СЕТИ

В последние годы наблюдается стремительный рост машинного обучения и искусственного интеллекта. Одной из актуальных областей применения этих технологий является обработка и анализ изображений. Нейросетевые технологии позволяют автоматизировать такие задачи, как классификация, сегментация, детекция объектов и другие.

Целью данной статьи является обзор существующих подходов к разработке программного обеспечения для обработки изображений с использованием нейронных сетей, а также описание проведенного нами исследования в данной области.

Обзор существующих подходов

Одним из наиболее распространенных подходов к разработке систем машинного зрения на основе нейронных сетей является использование готовых библиотек и фреймворков.

Keras - популярная Python-библиотека для разработки и тренировки динамических нейронных сетей. Keras очень хорошо подходит для решения задач обработки и анализа изображений с помощью нейронных сетей.

Основные его преимущества в этом плане:

- Встроенная поддержка различных слоев, необходимых при работе с изображениями - сверточных, максимального пулинга, вверх скатывания и др. Это позволяет быстро конструировать модели для классификации и сегментации.

- Возможность загружать данные изображений в тензорном представлении напрямую из папок, а также применять различные техники дополнения данных во время обучения.
- Интеграция с дополнительными библиотеками, такими как Open CV, Tensor Flow, что расширяет функционал.
- Наличие готовых реализаций популярных моделей для работы с изображениями, таких как VGG, ResNet, Xception. Их можно использовать в качестве старта.
- Возможность быстро экспериментировать с различными архитектурами благодаря простоте и интуитивности языка моделирования Keras.

Поскольку Keras является одной из наиболее популярных библиотек для нейронных сетей на Python, мы подробнее рассмотрели ее особенности и преимущества в области обработки изображений.

Keras позволяет удобно конструировать сложные архитектуры сетей для компьютерного зрения благодаря встроенной поддержке различных специализированных слоев: свёрточных, максимального пулинга, увеличения масштаба и других. Это позволяет в кратчайшие сроки начать разработку решений для задач классификации и сегментации изображений.

При работе с данными Keras обеспечивает удобный интерфейс, позволяющий загружать большие наборы фотографий сразу в тензорном формате. Кроме того, предоставляет возможности для налета дополнения исходных данных методами искажения, обрезки, вращения. Это позволяет значительно расширить объем тренировочной выборки.

Также библиотека интегрируется с рядом вспомогательных инструментов, таких как OpenCV, TensorFlow, что расширяет ее функционал. Кроме того, Keras включает готовые реализации популярных архитектур нейронных сетей, таких как VGG, ResNet, Inception, что облегчает начало работы.

Все перечисленные функциональные возможности Keras, а также его простота и интуитивность, делают эту библиотеку отличным решением для ускоренной разработки систем обработки изображений на основе глубокого обучения.

Таким образом, Keras предоставляет удобные средства для построения и тренировки нейронных сетей, необходимых при решении задач компьютерного зрения. Это существенно ускоряет разработку.

Tensor Flow - библиотека от Google для работы с нейронными сетями.

Tensor Flow является одной из самых популярных открытых библиотек для построения нейронных сетей, разработанной гигантом Google.

Одним из главных достоинств фреймворка является его выдающаяся эффективность при обучении моделей на видеокартах GPU. Благодаря этому Tensor Flow способен обрабатывать огромные объемы данных с максимальной скоростью, позволяя достигать наилучших результатов в области глубокого обучения.

Статический граф вычислений в Tensor Flow обеспечивает полный контроль хода вычислений и прозрачность каждого этапа. При этом разработаны удобные инструменты визуализации и мониторинга процесса обучения.

Фреймворк включает реализации многих известных архитектур нейронок, от VGG и ResNet до современных Transformer. Это позволяет быстро начать работать с готовыми решениями.

TensorFlow плавно интегрируется с популярным Keras, обеспечивая удобство построения моделей. При этом поддержка встраиваемых устройств расширяет сферы его применения.

Всё перечисленное делает TensorFlow мощнейшим инструментарием для реализации самых амбициозных проектов в области искусственного интеллекта.

PyTorch - фреймворк от Facebook для глубокого обучения.

PyTorch одна из самых популярных библиотек дейп лернинга, разработанная компанией Facebook. Его гибкая и интуитивная система вычислений делает PyTorch отличным инструментом для исследований в области нейронных сетей.

Одной из сфер применения фреймворка является обработка изображений. Для этого PyTorch предоставляет целый набор мощных инструментов. Его ядро поддерживает сверточные, пулинговые и другие слои, необходимые при работе с визуальными данными.

Благодаря PyTorch, изображения удобно загружать с помощью pillow и OpenCV. При этом высокопроизводительная обработка тензоров GPU обеспечивает максимальную скорость обработки.

Расширяемая архитектура PyTorch позволяет создавать новые слои и экспериментировать с различными подходами. А дополнения типа torch vision значительно расширяют инструментарий для компьютерного зрения.

Все это делает PyTorch мощной площадкой для прототипирования и разработки передовых решений в области обработки изображений на основе deep learning.

Данные фреймворки и библиотеки позволяют сосредоточиться на решении задачи, а не на написании базового кода для работы с нейронными сетями.

В рамках данной работы нами был разработан прототип программной системы для классификации и сегментации изображений на основе нейронных сетей.

Нами была выбрана библиотека Keras с фреймворком TensorFlow. Для классификации нами была обучена модель Convolutional Neural Network (CNN) на базе архитектуры VGG16 при помощи набора данных ImageNet.

Для задачи сегментации изображений была разработана полносвязная нейронная сеть с использованием модели U-Net. Обучение производилось на датасете CamVid.

Разработанный прототип включал веб-интерфейс для загрузки изображений и вывода результатов классификации и сегментации. Демонстрация работы прототипа показала его жизнеспособность для решения поставленных задач.

Выводы

Нами был проведен обзор подходов к разработке систем машинного зрения на основе нейронных сетей. Был разработан прототип системы классификации и сегментации изображений с использованием Keras и TensorFlow.

Полученные результаты демонстрируют перспективность применения нейронных сетей для автоматизации задач обработки изображений. В дальнейшем планируется улучшение алгоритмов и расширение функционала разработанного прототипа.

Литература:

1. Yoshua Bengio, Ian Goodfellow, Aaron Courville. Deep Learning. MIT Press, 2017.
2. Перечень датасетов, встроенных в Keras - URL: <https://keras.io/api/datasets/> (дата обращения 25.03.2022)

Ғылыми жетекші:
Гульнара Сейдалиева.

Мырзабек Дархан, Гульнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева
(Алматы, Қазақстан)

ФОРМИРОВАНИЕ ИЗОБРАЖЕНИЙ С ПОМОЩЬЮ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА

В прежние времена, когда фотография только зарождалась, она была исключительно черно-белой. Со временем, по мере развития технологий, появилась цветная фотография, которая позволила зафиксировать мир во всем его разнообразии оттенков и цветов. Однако, огромный массив исторических фотографий остался в черно-белом исполнении, удерживая изображения в эпохе, когда цвет был недоступен. Недавние достижения в области искусственного интеллекта открывают восхитительную возможность привнести цвет в эти старинные кадры, вдыхая в них новую жизнь и позволяя нам увидеть прошлое в новом свете.

Рассмотрим исторический контекст. С появлением фотографии в начале 19-го века, вплоть до середины 20-го века, черно-белые изображения были стандартом. Цветная фотография существовала, но была дорогостоящей и не широкодоступной до разработки более экономичных технологий, таких как Kodachrome в 1930-х годах. Тем не менее, до сих пор многие исторические моменты остаются заключенными в монохромных снимках.

Технология раскрашивания.

Искусственный интеллект (ИИ) преобразил процесс раскрашивания черно-белых изображений, который ранее был ручным и трудоемким. Современные алгоритмы глубокого обучения, такие как сверточные нейронные сети (CNN), стали основой для автоматического раскрашивания фотографий.

Искусственные нейронные сети (ИНС) — это алгоритмы, вдохновленные строением мозга животных, которые способны обучаться задачам, включая распознавание образов и предсказание последовательностей. В контексте раскрашивания изображений ИНС могут обучаться на примере тысяч цветных фотографий, чтобы понять, как применять цвета к черно-белым снимкам.

Генеративно-сопоставительные сети (GAN) представляют собой класс алгоритмов машинного обучения, где две сети — генератор и дискриминатор — "состязаются" друг с другом. Генератор создает изображения, а дискриминатор пытается отличить сгенерированные изображения от настоящих. Это "соревнование" способствует созданию высококачественных результатов раскрашивания.

Примеры использования искусственного интеллекта (ИИ) для раскрашивания:

DeOldify — один из наиболее известных проектов, использующих GAN# Восстановление исторических оттенков: ИИ в раскрашивании черно-белых изображений

Искусственный интеллект открывает новые горизонты в работе с изображениями, в том числе, предоставляя возможность придавать цвет черно-белым фотографиям, делая историю ощутимо более живой и близкой. Эта статья затрагивает принципы и методы, с помощью которых ИИ преобразует монохромные кадры в цветные, а также обсуждает потенциальные последствия таких технологий.

Искусство восстановления цвета. Ранние попытки раскрашивания фотографий вручную или с помощью примитивных компьютерных программ были крайне трудоемкими и не всегда достигали реалистичных результатов. Современные технологии ИИ, используя алгоритмы машинного обучения, позволяют автоматизировать процесс раскрашивания, делая его более эффективным и точным.

Машинное обучение и нейронные сети. Сердцем процесса раскрашивания являются нейронные сети, которые могут обучаться распознавать и применять цвета, анализируя большие наборы данных цветных изображений. Одним из ключевых подходов являются сверточные нейронные сети (CNN), которые

эффективно работают с визуальными данными и могут выявлять закономерности в пикселях для воспроизведения цвета.

Генеративно-состязательные сети (GAN). Специфический класс нейронных сетей, GAN, представляет собой две сети, обучающиеся в процессе конкуренции друг с другом: генератор создает изображения, а дискриминатор стремится различить настоящие изображения от сгенерированных. Этот процесс позволяет достигать высокого уровня реалистичности в раскрашивании.

Примеры применения. Проекты вроде DeOldify стали популярными примерами использования GAN для придания цвета черно-белым изображениям. Эти системы способны обучаться на тысячах фотографий и затем применять полученные знания для раскрашивания старинных снимков.

Этические и культурные аспекты. Раскрашивание исторических фотографий ИИ порождает этические вопросы. Важно сохранять историческую точность и не искажать первоначальные намерения фотографов. Кроме того, цветопередача ИИ может не всегда соответствовать действительности, что потенциально может привести к неправильной интерпретации исторических событий.

Будущее раскрашивания фотографий. Технологии ИИ продолжают развиваться, и в будущем мы можем ожидать еще более точного и убедительного раскрашивания изображений. Исследования в этой области могут привести к созданию инструментов, способных учитывать контекст и исторические данные для более точного восстановления цветовой палитры прошлого.

Текущие и будущие исследования. Исследователи продолжают работать над улучшением алгоритмов раскрашивания, стремясь к увеличению точности и реалистичности. Особое внимание уделяется контекстно-зависимым моделям, которые могут распознавать объекты на изображении и применять соответствующие исторически верные цвета, например, униформу военнослужащих определенной эпохи или цвет автомобилей определенного десятилетия.

Технологические инновации. Прогресс в области графических процессоров (GPU) и специализированных интегральных схем (ASIC), предназначенных для задач машинного обучения, позволяет ускорить процесс обучения нейронных сетей и раскрашивания изображений. Благодаря этому даже сложные техники, такие как GAN, становятся более доступными для исследователей и разработчиков.

Практическое применение. Раскрашивание фотографий при помощи ИИ может найти широкое применение в различных сферах:

- Образование: Учебные материалы с историческими раскрашенными изображениями могут стать более наглядными и интересными для изучения.

- Культурное наследие: Музеи и архивы могут использовать технологии ИИ для восстановления и представления исторических коллекций в более привлекательном виде.

- Кинематограф: Возрождение старинных фильмов в цвете может открыть им вторую жизнь и привлечь новую аудиторию.

- Семейная история: Люди могут раскрашивать старые семейные фотографии, воссоздавая цветные воспоминания своих предков.

Интеграция с другими технологиями

ИИ для раскрашивания изображений также может быть интегрирован с другими технологиями, такими как улучшение разрешения изображений и 3D-моделирование, что позволит создавать более полные и погружающие виртуальные реальности прошлого.

Заключение

Использование искусственного интеллекта для раскрашивания черно-белых изображений открывает волнующие перспективы для исследования прошлого. Эти технологии могут помочь нам увидеть историю в новом свете, делая её более доступной и эмоционально воздействующей. Однако важно помнить о необходимости баланса между технологическими возможностями и исторической достоверностью. Сохранение подлинности прошлого должно оставаться приоритетом наряду с инновациями, позволяющими нам взглянуть на него под новым углом.

Литература:

1. Image classification from scratch (Классификация изображений с нуля) - URL: https://keras.io/examples/vision/image_classification_from_scratch/, (дата обращения 10.04.2022)
2. Ян Лекун. Как учится машина. Революция в области нейронных сетей и глубокого обучения. (Библиотека Сбера: Искусственный интеллект). — М.: Альпина нон-фикшн, 2021.
3. Richard Szeliski. Computer Vision: Algorithms and Applications 2nd ed.- The University of Washington, 2022.

Научный руководитель:
к.с.-х.н. Гульнара Сейдалиева.

СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

**Тарас Кириченко
(Переяслав, Україна)**

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ІЗ ОБТЯЖЕННЯМИ НА СТАН ЗДОРОВ'Я АТЛЕТА-ПАУЕРЛІФТЕРА

Вивчення літературних джерел про вплив занять з обтяженнями на стан здоров'я людини, дозволило виявити дві протилежні точки зору на це питання: негативну і позитивну.

Аналіз літературних джерел дозволив нам виділити ряд важливих положень, які знайшли своє відображення у проведених у різні роки на різному контингенті респондентів дослідження, які доводять позитивний вплив занять із обтяженнями на організм тих, хто займається. Зокрема, це положення можна звести до наступних постулатів:

- 1) при заняттях з обтяження ефективно розвиваються силові здібності;
- 2) тренування з обтяженнями є передумовою для розвитку інших фізичних якостей (швидкісних, спритності, витривалості, гнучкості);
- 3) підвищується силова витривалість;
- 4) розвиваються м'язи тіла;
- 5) збільшується міцність кісткової системи, зв'язкового апарату;
- 6) покращується загальне самопочуття та фізична підготовленість;
- 7) розвиваються впевненість у своїх силах;
- 8) рекреаційні тренування з обтяженнями є антистресорним засобом;
- 9) регулярні тренування служать ефективним засобом корекції власної ваги тіла; спеціалізовані заняття з обтяженнями допомагають більш швидкому загоєнню травм.

Проте за неправильної організації та побудові тренувального процесу з'являється ризик виникнення різних захворювань.

При неправильно побудованому тренувальному процесі можливе відхилення в діяльності серцево-судинної системи навіть при заняттях таким видом фізичних вправ, як фітнес. Використання навантажень без урахування стану, може сприяти розвитку ризику захворювань.

Щодо питомої ваги значимості причин травматизму під час занять з обтяженнями, то головною причиною травм у важкій атлетиці є недоліки у методиці тренування (43,3% причин травматизму). Далі в порядку спаду слідує:

- неправильна поведінка тих, хто займається (15,1%);
- помилки в техніці виконання вправ (9,8%);
- незадовільний стан займаються (9,5%);
- недостатнє матеріально-технічне забезпечення (6,9%);
- помилки у створенні навчально-тренувального процесу (4,9%);
- незадовільні гігієнічні умови (3,6%);
- не виявлені причини (6,9%).

На думку авторів [1, 2, 4, 6] недоліки у методиці тренувань є найпоширенішою причиною травматизму. Аналізуючи внутрішні та зовнішні причини травматизму під час занять з обтяженнями автор виділяє певні групи чинників. Найзначнішу групу зовнішніх причин травматизму становлять: несправність штанги, несправність помосту, відсутність магnezії та каніфолі, погана організація занять, неправильна методика навчання, перевантаження місць занять, погане освітлення приміщення.

Інша група факторів пов'язана з поганим екіпіруванням (спортивний костюм, спеціальне взуття), недостатньою вентиляцією тренувального приміщення [3, 5].

Третя група причин, яка може призвести до пошкоджень, пов'язана з відсутністю в залі спеціальних пристроїв для проведення профілактичних заходів (відсутність гімнастичних стінок або перекладини для виконання вісів, гімнастичних матів тощо).

Було встановлено, що найбільше спортивних травм у пауерліфтингу пов'язано з ушкодженням м'язів та сухожилля, що становить 41% від загальної кількості травм у важко атлетичному спорті. Далі в порядку зменшення слідує такі види травм, як:

- вивихи та інші ушкодження суглобів (22,7%);
- забиття - 9,1%; різні переломи (7,5%);
- розтягнення зв'язок (6,1%);
- потертості, подряпини (4, %);
- інші ушкодження (9,1%).

Локалізація спортивних ушкоджень має різну структуру. Найбільше травм припадає на верхні та нижні кінцівки (36,4% та 38,2% від загальної кількості ушкоджень). Цей факт пояснюється тим, що поряд з м'язами спини, руки і ноги несуть основне навантаження при виконанні змагальних і спеціально підготовчих вправ. Пошкодження тулуба було зафіксовано у 21,8% випадків [1, 2, 5].

Із загальної кількості травм нижніх кінцівок, найбільша кількість посідає стегна - 38,1%, далі: на колінні суглоби - 23,8%; на стопи - 19,1%; на гомілковостопні суглоби - 9,5%.

Структура ушкодження верхніх кінцівок у 40 відсотків випадків пов'язана з травмами ліктьового суглоба, у 20% – променево-зап'ясткового та у 15% – плечового суглоба або м'язів плеча.

Для пауерліфтингу специфіка виконання вправ з змагань пов'язана з підніманням штанги максимальної ваги, при відносно повільному темпі рухів. Найбільш ураженими ділянками тіла є м'язи спини (51,2%), колінні суглоби (34,7%), ліктьові та променево-зап'ясткові суглоби (18,6%).

Залежно від спрямованості та обсягу м'язової роботи виділяють п'ять стадій втоми:

- 1) легка втома – проявляється у вигляді втоми без зниження працездатності;
- 2) гостра втома – відзначається різке зниження працездатності та рівня м'язової сили, виникають атипові реакції серцево-судинної системи;
- 3) перенапруга – характеризується загальною слабкістю, млявістю, непритомними станами;
- 4) перетренованість – пов'язана з вираженими нервово-психічними зрушеннями;
- 5) перевтома – патологічний стан організму, що проявляється у вигляді неврозу, апатії та байдужості до навколишнього оточення.

Взагалі слід зазначити, що великі тренувальні та змагальні навантаження, які характерні для спорту вищих досягнень викликають різні зміни в психофізіологічному та морфофункціональному статусі спортсмена, які не характерні для людей, які не займаються спортом

У той самий час значна кількість робіт показує позитивний вплив занять з обтяженнями на організм людини.

Зокрема у роботах [2, 3, 4] показано, що рекреаційні заняття з обтяженнями позитивно впливають на функціональні та психічні процеси людей різної статі та віку. У дослідженнях зазначається, що позитивна динаміка соматика людини впливає і на психологічну сферу. Людина стає більш врівноваженою, займає активну життєву позицію, процвітає в кар'єрі, силові навантаження позитивно впливають діяльність серцево-судинної системи в людей зрілого віку.

У роботах науковців доведено позитивний вплив дозованих силових навантажень на здоров'я спортсменів, а також показано оздоровчий ефект застосування спеціалізованих занять з обтяженнями для осіб із пошкодженням опорно-рухового апарату.

Позитивні зміни у показниках стану здоров'я слабозорих школярів, які займалися за спеціально розробленими програмами рекреаційної силової спрямованості, були отримані в ході досліджень [1, 6].

Дослідниками встановлено, що особливостями фізичного розвитку юнаків-інвалідів з порушенням зору є недостатність м'язового компонента у складі тіла, а також приналежність до слабого типу статури, відставання в силі м'язів плеча при нормальному обсязі його мускулатури, вузька грудна клітка, порушення постави, недостатній розвиток м'язів ніг.

Виявлено також, що психічний стан школярів - інвалідів з порушеннями зору характеризується підвищеним рівнем особистої тривожності, що може бути підставою для невротичного конфлікту, емоційних зривів та психосоматичних захворювань. Спрямованість у використанні силових рекреаційних тренувань полягала в рівномірному та пропорційному розвитку основних м'язових груп. Особлива увага була спрямована на розвиток важливих груп м'язів, які визначають нормальну життєдіяльність людини: розгиначів хребетного стовпа, згиначів ніг, розгиначів рук, великий грудний м'яз (з попереднім базовим розвитком м'язів живота та поперекової області [2, 6].

Дуже цінним у проведеному дослідженні є опис методичних прийомів проведення занять силових занять зі слабозорими, це: докладний словесний опис виконуваної вправи і характеристика відчуттів, що виникають при виконанні вправи; ґрунтовне попереднє опрацювання майбутньої вправи без обтяжень, постійне страхування тренера або викладача. Результативною стороною проведеного дослідження стало поліпшення фізичного розвитку учнів, збільшення вмісту активного м'язового компонента, гармонізувався показник статури (ваго-ростовий індекс та показник міцності статури), статистично достовірно збільшилися обхватні розміри гомілки, плеча. Було зафіксовано найкращі показники нервово-психічного стану та фізичної підготовленості юнаків-інвалідів з порушеннями зору [2, 3, 5].

У розробці багатьох дослідників [1, 2, 3, 4, 5, 6] наводяться приклади силових тренувань для профілактики різних захворювань, пов'язаних із ураженням опорно-рухового апарату.

Зокрема, для профілактики больового синдрому у спині рекомендується послідовно вирішувати такі завдання:

- 1) формувати правильну поставу;
- 2) удосконалювати силові якості;
- 3) збільшувати рухливість у суглобах;
- 4) добиватись правильного дихання при виконанні силових вправ.

Методична особливість: з кожним наступним підходом зменшується кількість повторень вправи, але збільшується кількість серій. Вага обтяжень має становити 50% максимального.

Цілеспрямоване використання силових вправ з урахуванням індивідуальних можливостей можуть служити ефективним засобом для лікування та профілактики остеохондрозу. Проведені експерименти дали підставу зробити висновок, що заняття з обтяженнями крім пластичного ефекту (розвиток мускулатури), сприяють збільшенню рухливості в хребта, грудинно-реберних суглобів і суглобів плечового поясу.

У роботах [1, 4, 6] апробовано та описано засоби та методи лікувальної гімнастики, з використанням елементів шейпінгу та силового впливу, для хворих при травмах спинного мозку шийного відділу хребта. Показано, що з регулярних самостійних заняттях поліпшився функціональний стан основних фізіологічних

систем. Приміром, життєва ємність легень збільшилася на 0,83 л; обсяг грудної клітки на 6 см. Відзначено покращення функціонального стану паретичних м'язів. Що найбільше приваблює в результативності проведеного дослідження, збільшення максимальної сили у досліджуваних відбулося на 248,4 %, швидкість довільної напруги на 366,7 %, а загальний функціональний стан м'язів на 111,1 %. Ці факти вкотре доводять ефективність використання силових вправ при лікуванні та профілактики різних захворювань.

Як практичні рекомендації вченими пропонується враховувати такі компоненти:

- 1) дотримання певної послідовності застосування фізичних вправ (для здорових м'язових груп;
- 2) для здорових і паретичних м'язів з переважанням роботи здорових м'язів;

Зазначається, що до занять у вертикальному положенні необхідно приступати тільки після покращення функціонального стану м'язів тулуба та нижніх кінцівок.

Дотримання певної послідовності застосування фізичних вправ:

- для крупних м'язових груп;
- диференційовані вправи для м'язів;
- відновлення цілісних рухових актів.

Отже, до занять у вертикальному положенні необхідно приступати тільки після покращення функціонального стану м'язів тулуба та нижніх кінцівок.

Пауерліфтинг цілком можна вважати повноцінним засобом фізичної культури, за допомогою якого можна вирішувати спортивні, оздоровчі та виховні завдання у процесі спортивного вдосконалення.

Література:

1. Глядя С.А. Змістовні аспекти фізичної культури з силовою спрямованістю. Слобожанський науково-спортивний вісник. № 9. Харків, 2005. С. 37-39.
2. Дутчак М.В. Спорт для всіх у світовому контексті. Київ: Олімпійська література, 2007. 111 с.
3. Кириченко Т. Г. Аналіз психологічних особливостей спортсменів в умовах тренувального процесу і спортивних змагань. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Вип 11К (156). 2022. С. 23-29.
4. Кібальник О. Я. Застосування фітнес-технології для підвищення рухової активності та фізичної підготовленості підлітків: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Львів, 2008. 23 с.
5. Круцевич Т.Ю., Пилипей Л.П. Актуальність сучасних силових видів спорту для системи професійно-прикладної фізичної підготовки у вузі. Спортивний вісник Придніпров'я. 2006. № 2. С. 51-55.
6. Лавренюк В.С. Удосконалення силових здібностей студентів у навчальному процесі з фізичного виховання. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: науковий журнал. Харків: ХОВНОКУ-ХДАДМ. 2011. №6. С. 74-77.

Світлана Коляденко, Мила Долиніна
(Київ, Україна)

ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОЗДОРОВЧИХ ПРОГРАМ

Форми реалізації технологій оздоровчо-рухової активності відповідають загальним положенням теорії і методики фізичного виховання, яка виділяє дві групи форм фізичного виховання: урочні і неурочні. Ознаками урочних форм є керівна роль спеціаліста у проведенні занять, однорідність контингенту учасників та визначений час проведення заняття чи спортивного заходу. Що стосується технологій оздоровчо-рухової активності, їх форми реалізації також передбачають як урочні, так і неурочні форми занять. Регламент проведення тих чи інших форм описаний в відповідних спортивних, фітнес-програмах, рекреаційних і оздоровчих програмах. В результаті узагальнення передового національного та світового досвіду виділено форми реалізації технологій оздоровчо-рекреаційної рухової активності, які представлені відповідними групами програм [1].

Спортивні програми – це спеціально організовані загальнодоступні масові спортивні заходи, що можуть проводитися як у формі змагань, так і у формі спортивних фестивалів, показових спортивних виступів. Зміст спортивних програм складають окремі спортивні вправи або декілька вправ, які визначають вид змагальної діяльності та підготовки до неї, а також регламент проведення спортивного заходу. Вони можуть бути заочними, коли окремі учасники чи команди змагаються між собою на відстані, фіксуючи певні показники, або проводяться безпосередньо для всіх учасників у місцях масового відпочинку та інших пристосованих місцях. Організаціями, які є відповідальними за розробку та реалізацію спортивних програм є державні органи управління фізичною культурою і спортом, спортивні школи, клуби, центри „Спорт для всіх” тощо [1].

Фітнес-програми – заняття фізичними вправами з направленістю на підвищення функціональних можливостей організму та профілактику різноманітних захворювань, що здійснюються самостійно або у групах у фітнес-центрах, фітнес-клубах, школах фітнесу тощо. Вони направлені на задоволення різних фізкультурно-спортивних й оздоровчих інтересів широких верств населення. До змісту поняття «фітнес» входять багатофакторні компоненти інтересів особистості, а саме: планування життєвої кар'єри, особиста

гігієна, фізичне тренування, раціональне харчування, профілактика захворювань, соціальна активність, психоемоційна регуляція, в тому числі боротьба зі стресами та шкідливими звичками, фактори здорового способу життя [4].

Рекреаційні програми – заняття фізичними вправами розважального характеру, що здійснюються самостійно або у неформальних групах за місцем проживання та/або масового відпочинку людей, у спеціальних рекреаційних місцях (бази відпочинку, профілакторії, лісопаркові зони, туристичні бази тощо).

Оздоровчі програми – спеціальні заняття фізичними вправами лікувально-реабілітаційного напрямку, що здійснюються самостійно або у неформальних групах за місцем проживання у спеціально призначених місцях чи у закладах масового оздоровлення людей: в профілакторіях, санаторіях, лікарнях, освітньо-виховних закладах тощо. Такі заняття проводяться, як правило, у формі лікувальної фізичної культури (ЛФК), однак можливе використання і інших форм: ранкової лікувальної гімнастики, виконання фізичних вправ лікувальної спрямованості у процесі виробництва тощо. Спортивні програми поділяються на офіційні, змістом яких є види спорту, офіційно визнані в Україні і визначені наказом державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України, та не офіційні – з видів спортивної рухової активності, створених під певний контингент учасників. Офіційно визнаними та доступними до широкого загалу видами спорту, що можуть використовуватися у спортивних програмах, як одна із ефективних формоздоровчо-рекреаційної рухової активності, є такі види: бодібілдинг, боулінг, більярдний спорт, велосипедний спорт, гирьовий спорт, городковий спорт, картинг, кеглі, скелелазіння, біг на короткі і довгі дистанції, плавання, метання м'яча, стрільба, підтягування або згинання та розгинання рук в упорі лежачи, спортивна аеробіка, перетягування канату, спортивний туризм, черлідінг (елементи шоу і видовищних видів спорту: танці, гімнастика та акробатика), сквош (різновид туризму), богатирське багатоборство, пляжний футбол, пляжний волейбол, стрітбол (баскетбол на половині майданчика 3 на 3 гравця), футзал. Спортивні програми, які базуються на неофіційних видах спорту і створені під певний контингент учасників, складаються на підставі загальних принципів спортивного тренування і визначених організаторами правил проведення змагань. Спортивні змагання є невід'ємною частиною зазначених спортивних програм. Змагання слугують ефективним засобом загартування організму, виховання морально-вольових якостей учасників, сприяють розвитку почуття колективізму, дисципліни, волі та наполегливості. За результатами змагань вносяться корективи до технологій оздоровчо-рухової активності та визначаються майбутні напрямки розвитку цього процесу. Крім того, змагання є переконливим засобом наочної агітації. Добре організовані та урочисто проведені змагання надовго залишаються у пам'яті учасників та глядачів. Вони сприяють популяризації рухової активності серед молоді і дорослих та залученню до занять у групах спортивного вдосконалення, спортивних клубах, фітнес-центрах. Практичним проявом фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні вважаються різні фітнес-програми, котрі є основою діяльності фізкультурно-оздоровчих груп, що створюються на базі фізкультурно-спортивних товариств, а також персональних фітнес-занять. Фітнес-програми як форми рухової активності, спеціально організованої у рамках групових або індивідуальних (персональних) занять, відрізняються від спортивних програм тим, що фітнес-програми орієнтовані на оздоровчо-кондиційний результат, а спортивні програми – на досягнення спортивного результату з обов'язковою участю у змаганнях. Фітнес-програми мають чітку спрямованість на зниження ризику розвитку захворювань, досягнення й підтримку певного рівня фізичного стану. Класифікація фітнес-програм ґрунтується на трьох базових елементах рухової активності: а) на одному виді рухової активності (наприклад, аеробіка, оздоровчий біг, плавання та ін.); б) на поєднанні кількох видів рухової активності (наприклад, аеробіка та бодібілдинг; аеробіка та стретчинг; оздоровче плавання і біг та ін.); в) на поєднанні рухової активності та оздоровчих сил природи або гігієнічних чинників (наприклад, аеробіка і загартування; бодібілдинг і масаж; оздоровче плавання та комплекс водолікувальних відновлювальних процедур ін.). У свою чергу фітнес-програми, засновані на одному з видів рухової активності, поділяються на програми, в основу яких покладено: - види рухової активності аеробної спрямованості; - оздоровчі види гімнастики; - види рухової активності силової спрямованості; - види рухової активності у воді; - рекреаційні види рухової активності. Заняття фізичними вправами розважального характеру побудовані, як правило, на елементах рухливих ігор з використанням змагального методу і поділяються на такі, що здійснюються самостійно або ж під керівництвом спеціаліста у неформальних групах за місцем проживання чи масового відпочинку людей у спеціальних рекреаційних місцях (бази відпочинку, профілакторії, лісопаркові зони, туристичні бази, вечори відпочинку тощо) [4]. Також рекреаційні програми рухової активності поділяють на особистісні та командні. У першому випадку кожен учасник змагається за особистий результат, а в другому – за командний. Основна відмінність рекреаційних програм полягає в тому, що від учасників не вимагається особливої спеціальної підготовки. В рухливих розвагах можуть приймати участь гравці різного рівня фізичної і технічної підготовленості, різні за віком і статтю. Форма одягу учасників є довільною [3]. При складанні рекреаційних програм рухової активності в першу чергу враховують емоційну складову та доступність фізичного навантаження контингенту учасників. Оздоровчі програми – це програми занять фізичними вправами з направленістю на зміцнення здоров'я та програми з лікувальної фізичної культури (ЛФК). Спеціальні заняття фізичними вправами оздоровчого напрямку поділяються на заняття з профілактики захворювань (загартування організму, вдосконалення постави, зміцнення елементів опорно-рухового апарату, збільшення функціональних резервів організму) та заняття з відновлення працездатності, втраченої внаслідок хвороби (локальна реабілітація пошкоджених функцій, загальна фізична реабілітація організму, інші види реабілітації). Виконання оздоровчих програм може здійснюватися самостійно або у неформальних

групах за місцем проживання чи масового оздоровлення людей у спеціальних місцях: профілакторіях, санаторіях, лікарнях, освітньо-виховних закладах тощо [2].

Отже, існує багато видів оздоровчих програм, які можуть бути корисними для здоров'я - це і фізичні вправи, і комплекси гімнастики, які включають в себе різні види фізичних вправ, які допомагають покращити фізичну форму, збільшити м'язову масу та зменшити ризик розвитку серцево-судинних захворювань; раціональне харчування, або правильне харчування, яке забезпечує належний рівень живлення та забезпечує необхідну кількість поживних речовин; психологічні практики релаксації, які включають в себе різні види медитації, йоги та інші методи, які допомагають зменшити стрес та покращити психічне здоров'я; моральні постулати (правила), які складаються з різних правил, які допомагають зберегти здоров'я та покращити якість життя (правила безпеки на дорозі, на воді, у басейні, у спортивних залах, правила гігієни та інші).

Література:

1. Теорія і методика фізичного виховання/Методика фізичного виховання різних груп населення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту/Під ред. Т.Ю. Круцевич. К.: НУФВСУ «Олімпійська література», 2008. – Т-2.
2. Дутчак М.В. Спорт для всіх в Україні: теорія і практика./ М.В. Дутчак-К.: Олімп.л-ра, 2009.
3. Дубогай О.Д. Основні поняття і терміни оздоровчої фізичної культури та реабілітації: Навчальний посібник/ Дубогай О.Д., Тучак А.М., Костікова С.Д., Єфімов А.О. – Луцьк: Надстир'я, 1998.
4. Чеховська Л.Я. Оздоровчий фітнес у сучасному суспільстві: монографія/ Львів: ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2019.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Juraeva Shakhnoza Abdumalik kizi – Namangan State University, Uzbekistan.

Бабинець Мирослава Миколаївна – викладач англійської мови кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Ужгородського торговельно-економічний інституту Державного торговельно-економічного університету.

Бабинець Мирослава Миколаївна – викладач англійської мови, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Ужгородського торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету.

Гадицький Євген Геннадійович – студент Ужгородського торговельно-економічний інституту Державного торговельно-економічного університету.

Долиніна Мила Милківна – старший викладач кафедри фізичного виховання Національного університету харчових технологій.

Драч Тамара Леонідівна – аспірантка Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, тренер-хореограф Школи повітряної акробатики Шоколад, м. Львів.

Кириченко Тарас Григорович – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри спортивних дисциплін і туризму Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Кириченко Тетяна Василівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Кінаш Юлія Миколаївна – магістр Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Козак Зорина Юріївна – магістр Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Коляденко Світлана Ананіївна – старший викладач кафедри фізичного виховання Національного університету харчових технологій.

Копичак Даніела Іштванівна – студентка Ужгородського торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету.

Маркова Ганна Дмитрівна – магістр Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Міннієва Еліна Владиславівна – студентка Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

Нестеренко Володимир Володимирович – студент Ужгородського торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету.

Шевченко Тетяна Олександрівна – старший викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩИЕ КОНФЕРЕНЦИИ

Уважаемые преподаватели, аспиранты, студенты!

Университет Григория Сковороды в Переяславе,

молодежная общественная организация «Независимая ассоциация молодежи»,

студенческое научное общество факультета исторического и социально-психологического образования

«Комитет исследования истории и современности»

Информируют Вас, что 29 февраля 2024 г. проводится XII Международная научно-практическая интернет-конференция «Проблемы и перспективы развития современной науки в странах Евразии».

Планируется работа по секциям:

I. БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Систематика и география высших растений.
2. Структурная ботаника и биохимия растений.
3. Микология и альгология.
4. Ресурсоведение и интродукция растений.
5. Молекулярная биология, микробиология.
6. Зоология.
7. Физиология человека и животных.
8. Биохимия и биофизика.
9. Генетика и цитология.
10. Бионженерия и биоинформатика.

II. ГЕОГРАФИЯ И ГЕОЛОГИЯ

1. Регионоведение и региональная организация общества.
2. Наблюдение, анализ и прогноз метеорологических условий.
3. Гидрология и водные ресурсы.
4. Биогеография, биоресурсоведение, биоразнообразие.
5. Картография и геоинформатика.
6. Природопользование и экологический мониторинг.
7. Техника и технологии геологоразведочных работ.
8. Почвоведение.
9. Экономическая география.

III. ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ

1. Повышение роли государственного служащего на современном этапе развития общества.
2. Современные технологии управления.
3. Взаимодействие различных ветвей власти.
4. Подготовка государственных служащих.

IV. ЭКОЛОГИЯ

1. Состояние биосферы и его влияние на здоровье людей.
2. Экологические и метеорологические проблемы больших городов и промышленных зон.
3. Радиационная безопасность и социально-экологические проблемы.
4. Промышленная экология и медицина труда.
5. Проблемы экологического воспитания молодежи.
6. Экологический мониторинг.

V. ЭКОНОМИКА

1. Банки и банковская система.
2. Внешнеэкономическая деятельность.
3. Финансовые отношения.
4. Инвестиционная деятельность и фондовые рынки.
5. Управление трудовыми ресурсами.
6. Маркетинг и менеджмент.
7. Учет и аудит.
8. Математические методы в экономике.
9. Экономика промышленности.
10. Экономика предприятия.
11. Логистика.
12. Экономика АПК.
13. Региональная экономика.
14. Экономическая теория.
15. Государственное регулирование экономики.
16. Макроэкономика.

VI. ИСТОРИЯ

1. История Украины.
2. Всемирная история.
3. История науки и техники.
4. Этнография.
5. Устная история.

6. История стран СНГ.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Дифференциальные и интегральные уравнения.
2. Перспективы систем информатики.
3. Теория вероятностей и математическая статистика.
4. Прикладная математика.
5. Математическое моделирование.

VIII. ИСКУССТВО

1. Музыкальное искусство.
2. Искусство танца.
3. Театральное искусство.
4. Фото и киноискусство.
5. Искусство дизайна.

IX. ПЕДАГОГИКА

1. Дистанционное образование в высшей школе.
2. Проблемы подготовки специалистов.
3. Методические основы воспитательного процесса.
4. Стратегические направления реформирования системы образования.
5. Современные методы преподавания.
6. Социальная педагогика.

X. ПОЛИТОЛОГИЯ

1. Избирательные технологии.
2. Проблемы интеграции Украины в мировое сообщество.
3. Отношения Украины с НАТО.
4. Отношения Украины со странами СНГ.

XI. ПРАВО

1. История государства и права.
2. Административное и финансовое право.
3. Охрана авторских прав.
4. Трудовое право и право социального обеспечения.
5. Уголовное право и криминология.
6. Борьба с экономическими преступлениями.
7. Экологическое, земельное и аграрное право.
8. Конституционное право.
9. Гражданское право.
10. Хозяйственное право.
11. Криминалистика и судебная медицина.
12. Предпринимательское и банковское право.
13. Уголовно-процессуальное право.

XII. ПСИХОЛОГИЯ

1. Место психолога на производстве.
2. Формы работы психолога-практика.
3. Современные тенденции в методологии психологических исследований.
4. Психология терроризма.
5. Психолого-педагогические проблемы развития личности в современных условиях.
6. Клиническая психология.
7. Общая психология.
8. Педагогическая психология.
9. Психология развития.
10. Психология труда.
11. Психофизиология.
12. Социальная психология.

XIII. СОЦИОЛОГИЯ

1. Кадровый менеджмент.
2. Современные технологии социального опроса.

XIV. СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

1. Компьютерная инженерия.
2. Вычислительная техника и программирование.
3. Программное обеспечение.

4. Информационная безопасность.

XV. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ СПОРТ

1. Физическая культура и спорт: проблемы исследования, предложения.
2. Развитие физкультуры и спорта в современных условиях.

XVI. ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Методика преподавания языка и литературы.
2. Риторика и стилистика.
3. Теоретические и методологические проблемы исследования языка.
4. Синтаксис: структура, семантика, функция.
5. Методы и приемы контроля уровня владения иностранным языком.
6. Актуальные проблемы перевода.
7. Язык, речь, речевая коммуникация.
8. Украинский язык и литература.
9. Русский язык и литература.
10. Этно-, социо- и психолингвистика.

XVII. ФИЛОСОФИЯ

1. Философия литературы и искусства.
2. Социальная философия.
3. История философии.
4. Философия культуры.
5. Философия религии.
6. Философия науки.

XVIII. ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Металлургия.
2. Горное.
3. Литейная Дело.
4. Машиноведение.
5. Электротехника
6. Теплотехника.
7. Гидротехника.
8. Радиотехника.
9. Строительство

XIX. СОЦИАЛЬНЫЕ КОММУНИКАЦИИ. МЕДИА.

1. Журналистика. Теория и история журналистики.
2. Книговедение, библиотекосведение, библиографоведение.
3. Социальная информатика. Прикладные социально-коммуникационные технологии

XX. ФИЗИКА

1. Общая физика
2. Экспериментальная физика
3. Астрономия и физика космоса
4. Молекулярная физика
5. Ядерная физика
6. Физика металлов
7. Физика функциональных металлов
8. Нанопизика

XXI. ХИМИЯ

1. Аналитическая химия
2. Неорганическая химия
3. Органическая химия
4. Физическая химия
5. Химия высокомолекулярных соединений

XXII. МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

1. Фармацевтические науки
2. Клиническая медицина
3. Профилактическая медицина
4. Теоретическая медицина

XXIII. КУЛЬТУРОЛОГИЯ**XXIV. СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ**

Оргкомитет конференції планує розміщати доповіді на Web-сторінці по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua>.

По результатам конференції буде сформований електронний збірник матеріалів, який можна буде завантажити в PDF-форматі на головній сторінці конференції по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua/>.

Робочі мови конференції – український, польський, російський, англійський, французький, білоруський, грузинський, армянський, азербайджанський, казахський, узбекський, таджицький, киргизський, молдавський, туркменський.

Останній термін подання матеріалів – 28 лютого 2024 р. (включительно).

Вартість участя в конференції та розміщення статті в електронному збірнику становить:

Організаційні збори - 10 USD США або 10 Євро (в організаційні збори входить оплата за розміщення на сайті, верстка макета, редактування текстів).

Обсяг статті – не більше 7 сторінок. Завантажити збірник можна буде **через тиждень** на головній сторінці конференції.

Для учасників країн Європи та Азії (за виключенням України) засоби переказуються наступним чином:

ВНИМАНИЕ!!! В Україні працюють тільки такі системи перекладу.

1. СПОСОБ ПЕРЕКАЗУ

Або поштовою переказом на Ф.І.О.: Бобровник Юрій Вікторович, 08401, Україна, Київська обл., г. Переяслав, ул. Сухомлинського, 34, к. 908. **РЕКОМЕНДУЄМ поштовою переказом!**

2.

ПриватБанк			
Получатель платежа			
Организация банка	МФО банка	КОД ЕГРПОУ получателя	КОД ЕГРПОУ банка
ПриватБанк	305299	14360570	14360570
Счет получателя	IBAN	Дата	Сумма
29244825509100	UA743052990000026202675019272	01.10.2019	
Пополнение текущего счета 4731219650655586, БОБРОВНИК ЮРИЙ ВИКТОРОВИЧ, 3048907279			

3. **СПОСОБ ПЕРЕКАЗУ MEEST Transfer Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH)** (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

4. **СПОСОБ ПЕРЕКАЗУ Sigue Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH)** (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

5. **СПОСОБ ПЕРЕКАЗУ Moneygram на Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH)** (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

6. **СПОСОБ ПЕРЕКАЗУ** (якщо оплата йде в одному платежі за дві та більше наукових робіт) **Western Union на Бобровник Юрій Вікторович (Bobrovnik Jurij Viktorovich)** (вказати код перекладу, Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

7. **ПЕРЕКАЗ С КАРТИ НА КАРТУ.**

8. **СПОСОБ SWIFT-ПЕРЕКАЗУ.**

BENEFICIARY: Получатель (Ф. И. О. владельца счета латиницей и адрес)	BOBROVNIK JURIJ 08401, Ukraine, region Kyivska, district Pereiaslav-Khmelnytskyi, city Pereiaslav, street Sukhomlynskoho, building 34, flat 905
ACCOUNT: Счет в банке получателя (номер пластиковой карты или текущего счета в ПриватБанке)	4731219650655586
BANK OF BENEFICIARY: Банк получателя	JSC CB PRIVATBANK, 1D HRUSHEVSKOHO STR., KYIV, 01001, UKRAINE SWIFT CODE/BIC: PBANUA2X
CORRESPONDENT ACCOUNT: Счет банка получателя в банке-корреспонденте	36445343
INTERMEDIARY BANK: Банк-корреспондент	Citibank N.A., NEW YORK, USA SWIFT CODE/BIC: CITIUS33
IBAN:	UA743052990000026202675019272

ОБРАЗЕЦ ОФОРМЛЕНИЯ СТАТЕЙ

Научная степень и ФИО автора
по образцу Иван Петренко (Киев, Украина)

**Секция, подсекция по образцу (Филологические науки
Методика преподавания языка и литературы.)**

НАЗВАНИЕ СТАТЬИ (БОЛЬШИМИ БУКВАМИ)

Текст статьи

(Ссылки на литературу по тексту в квадратных скобках по образцу [1, с. 23])

Литература:

1. Евремов С. Михаил Коцюбинский / / Ефремов С. Избранное: Ст. науч. разведки. Монографии - К.:
Наук. мысль, 2002. – 760 с.

Научный руководитель:

кандидат исторических наук Бобровник Юрий Викторович

Внимание!

После литературы (в правом углу указывается научный руководитель (для студентов и аспирантов))
подаются сведения об авторах (Ф.И.О. (полностью), телефон, E-mail, место работы или учебы, должность,
ученое звание, ученая степень.

К участию в конференции принимаются статьи объемом до 7 страниц набранных в редакторе **WORD** в
виде компьютерного файла с расширением *.doc. Шрифт Times New Roman 14. Междустрочный
интервал 1,5. Поля со всех сторон 20 мм. Материалы на конференцию принимаются по электронной почте
по адресу: neasmo@gmail.com (тема сообщения: 29.02.2024 г.) (в случае если Ваш почтовик выбрасывает
ошибку не отправления, отправляйте на адрес neasmo@ukr.net) или на CD-дисках (дискеты не
принимаются) с добавлением печатных материалов + отсканированную копию или ксерокс квитанции об
оплате оргвзноса. **В случае отправки научной статьи по электронной почте**, печатные материалы
присылать не надо, а к статье, нужно прикрепить отсканированную копию квитанции об оплате оргвзноса.

Адрес оргкомитета:

08401, Украина, Киевская обл., г. Переяслав, ул. Сухомлинского, 34, к. 908.

Контактное лицо в Украине и за рубежом: Бобровник Юрий Викторович

Контактный телефон: **+38 (097) 923 16 58**

E-mail: neasmo@gmail.com

ВНИМАНИЕ!

После того, как мы получили от Вас статью, Вы обязательно должны получить ответное сообщение:
«Вашу статью получили и приняли». Если такой ответ не поступил, через день после отправки, тогда
обязательно позвоните в оргкомитет и сообщите о ситуации.

ВНИМАНИЕ! В случае если Вам нужен электронный сертификат, то в сведениях об авторе, укажите об
этом. И мы Вам его вышлем по электронной почте **в течение двух недель после завершения проведения
конференции**.

РАБОТЫ ОБЪЕМОМ более 7 страниц не принимаются!

Тексты, набранные межстрочным интервалом 1,0 **НЕ ПРИНИМАЮТСЯ!**

С результатами и форматом проведения подобных мероприятий можно ознакомиться по адресу
<http://conferences.neasmo.org.ua/>

Участие в конференции – это отличная возможность осветить свои научные работы для студентов,
аспирантов и преподавателей!

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ УЧАСНИКІВ З УКРАЇНИ

Шановні викладачі, аспіранти, студенти!
 Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
 молодіжна громадська організація «Незалежна асоціація молоді»,
 студентське наукове товариство факультету історичної і соціально-психологічної освіти
 «Комітет дослідження історії та сучасності»

Інформують Вас, що 29 лютого 2024 р. проводиться XII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція
 «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії».

Планується робота за секціями:

I. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Систематика та географія вищих рослин.
2. Структурна ботаніка та біохімія рослин.
3. Мікологія та альгологія.
4. Ресурсоведення та інтродукція рослин.
5. Молекулярна біологія мікробіологія.
6. Зоологія.
7. Фізіологія людини та тварин.
8. Біохімія та біофізика.
9. Генетика та цитологія.
10. Біоінженерія та біоінформатика.

II. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

1. Регіоноведення і регіональна організація суспільства.
2. Спостереження, аналіз та прогноз метеорологічних умов.
3. Гідрологія та водні ресурси.
4. Біогеографія, біоресурсоведення, біорізноманітність.
5. Картографія та геоінформатика.
6. Природокористування та екологічний моніторинг.
7. Техніка та технологія геологорозвідувальних робіт.
8. Ґрунтознавство.
9. Економічна географія.

III. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

1. Підвищення ролі державного службовця на сучасному етапі розвитку суспільства.
2. Сучасні технології управління.
3. Взаємодія різних гілок влади.
4. Підготовка державних службовців.

IV. ЕКОЛОГІЯ

1. Стан біосфери та його вплив на здоров'я людей.
2. Екологічні та метеорологічні проблеми великих міст і промислових зон.
3. Радіаційна безпека та соціально-екологічні проблеми.
4. Промислова екологія і медицина праці.
5. Проблеми екологічного виховання молоді.
6. Екологічний моніторинг.

V. ЕКОНОМІКА

1. Банки та банківська система.
2. Зовнішньоекономічна діяльність.
3. Фінансові відносини.
4. Інвестиційна діяльність та фондові ринки.
5. Управління трудовими ресурсами.
6. Маркетинг та менеджмент.
7. Облік та аудит.
8. Математичні методи в економіці.
9. Економіка промисловості.
10. Економіка підприємства.
11. Логістика.
12. Економіка АПК.
13. Регіональна економіка.
14. Економічна теорія.
15. Державне регулювання економікою.
16. Макроекономіка.

VI. ІСТОРІЯ

1. Історія України.
2. Загальна історія.
3. Історія науки і техніки.
4. Етнографія.
5. Усна історія.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Диференціальні та інтегральні рівняння.
2. Перспективи систем інформатики.
3. Теорія ймовірностей та математична статистика.
4. Прикладна математика.
5. Математичне моделювання.

VIII. МИСТЕЦТВО

1. Музичне мистецтво.
2. Мистецтво танцю.
3. Театральне мистецтво.
4. Фото і кіномистецтво.
5. Мистецтво дизайну.

IX. ПЕДАГОГІКА

1. Дистанційна освіта у вищій школі.
2. Проблеми підготовки фахівців.
3. Методичні основи виховного процесу.
4. Стратегічні напрями реформування системи освіти.
5. Сучасні методи викладання.
6. Соціальна педагогіка.

X. ПОЛІТОЛОГІЯ

1. Вибірчі технології.
2. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство.
3. Відносини України з НАТО.
4. Відносини України з країнами СНД.

XI. ПРАВО

1. Історія держави та права.
2. Адміністративне і фінансове право.
3. Охорона авторських прав.
4. Трудове право та право соціального забезпечення.
5. Карне право та кримінологія.
6. Боротьба з економічними злочинами.
7. Екологічне, земельне та аграрне право.
8. Конституційне право.
9. Цивільне право.
10. Господарське право.
11. Криміналістика та судова медицина.
12. Підприємницьке та банківське право.
13. Кримінально-процесуальне право.

XII. ПСИХОЛОГІЯ

1. Місце психолога на виробництві.
2. Форми роботи психолога-практика.
3. Сучасні тенденції в методології психологічних досліджень.
4. Психологія тероризму.
5. Психолого-виховні проблеми розвитку особистості в сучасних умовах.
6. Клінічна психологія.
7. Загальна психологія.
8. Педагогічна психологія.
9. Психологія розвитку.
10. Психологія праці.
11. Психофізіологія.
12. Соціальна психологія.

XIII. СОЦІОЛОГІЯ

1. Кадровий менеджмент.
2. Сучасні технології соціального опитування.

XIV. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

1. Комп'ютерна інженерія.
2. Обчислювальна техніка та програмування.
3. Програмне забезпечення.
4. Інформаційна безпека.

XV. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

1. Фізична культура і спорт: проблеми дослідження, пропозиції.
2. Розвиток фізкультури і спорту в сучасних умовах.

XVI. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Методика викладання мови та літератури.
2. Риторика і стилістика.
3. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови.
4. Синтаксис: структура, семантика, функція.
5. Методи та прийоми контролю рівня володіння іноземною мовою.
6. Актуальні проблеми перекладу.
7. Мова, мовлення, мовна комунікація.
8. Українська мова та література.
9. Російська мова і література.
10. Етно-, соціо- та психолінгвістика.

XVII. ФІЛОСОФІЯ

1. Філософія літератури та мистецтва.
2. Соціальна філософія.
3. Історія філософії.
4. Філософія культури.
5. Філософія релігії.
6. Філософія науки.

XVIII. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

1. Металургія
2. Гірництво
3. Ливарна справа
4. Машинознавство
5. Електротехніка
6. Теплотехніка
7. Гідротехніка
8. Радіотехніка
9. Будівництво

XIX. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. МЕДІА.

1. Журналістика. Теорія та історія журналістики
2. Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.
3. Соціальна інформатика. Прикладні соціально-комунікаційні технології

XX. ФІЗИКА

1. Загальна фізика
2. Експериментальна фізика
3. Астрономія та фізика космосу
4. Молекулярна фізика
5. Ядерна фізика
6. Фізика металів
7. Фізика функціональних металів
8. Нанофізика

XXI. ХІМІЯ

1. Аналітична хімія
2. Неорганічна хімія
3. Органічна хімія
4. Фізична хімія
5. Хімія високомолекулярних сполук

XXII. МЕДИЧНІ НАУКИ

1. Фармацевтичні науки
2. Клінічна медицина
3. Профілактична медицина
4. Теоретична медицина

XXIII. КУЛЬТУРОЛОГІЯ

XXIV. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Оргкомітет конференції планує розміщувати доповіді на web-сторінці за адресою: <http://conferences.neasmo.org.ua/>

Робочі мови конференції: українська, польська, російська, англійська, французька, білоруська, грузинська, вірменська, азербайджанська, казахська, узбецька, таджицька, киргизька, молдавська, туркменська.

Останній термін подання статей – 28 лютого 2024 р. (включно).

Вартість участі в конференції та розміщення статті в електронному збірнику складає:

Оргвнесок – 100 грн. (в оргвнесок входить оплата за розміщення на сайті, верстака макету, редагування текстів, електронний сертифікат). Об'єм статті – не більше 7 сторінок. Скачати збірник можна буде через тиждень після закінчення роботи конференції за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua/> натиснувши слова «ЗАВАНТАЖИТИ ЗБІРНИК».

Увага! Реквізити змінено. Кошти перераховуються на:

Картку Приват банку 4731 2196 5065 5586 (одержувач – Бобровнік Юрій Вікторович) та відправити SMS підтвердження про оплату на моб. 097 923 16 58 у повідомленні вказати прізвище учасника конференції.

Або на карту MONOBANK 5375 4141 0434 5920 (одержувач – Бобровнік Юрій Вікторович) (переказ через термінали **ІВОХ БЕЗ КОМІСІЇ**, для цього потрібно вибрати в меню **MONOBANK вказати номер карти та номер телефону 097 923 16 58**) після переказу орг. внеску потрібно відправити SMS підтвердження про оплату на цей же номер, у повідомленні вказати **ЛИШЕ** прізвище учасника конференції.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

ПІБ автора
Місто
за зразком Іван Петренко
(Київ, Україна)

Секція, підсекція за зразком **ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ**
(Методика викладання мови та літератури)

Назва статті (великими літерами)

Текст статті

(посилання на літературу по тексту у квадратичних дужках за зразком [1, с. 23])

Література:

1. Коцур В.П. Історія середніх віків: [у 2-х т.]. – Т.1. Раннє середньовіччя: курс лекцій. / В.П. Коцур, В.О. Балух. – Чернівці: Наші книги, 2009. – 496 с.
2. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, Петренко Іван Петрович

Увага!

Після літератури (у правому куті вказується науковий керівник (для студентів та аспірантів)) подаються **відомості про авторів** (П.І.П. (повністю) телефон, E-mail, місце роботи або навчання, посада, вчене звання, науковий ступінь).

До участі у конференції приймаються статті **обсягом від 5 до 7 сторінок** набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файлу з розширенням *.doc. Шрифт Times New Roman 14. Міжрядковий інтервал 1,5. Поля з усіх сторін 20 мм. Матеріали на конференцію приймаються електронною поштою за адресою: neasmo@gmail.com (тема повідомлення: **29 лютого 2024 р.** (у разі якщо Ваш поштовик викидає помилку не відправлення відправляйте на адресу neasmo@ukr.net)).

У разі відправки коштів оргвнеску на картку Приватбанку ксерокопію квитанції не надсилається (достатньо відправити SMS вказавши прізвище **автора доповіді**).

Увага! У разі відправки статті та квитанції про оплату оргвнеску електронною поштою, надсилати друковані матеріали Укрпоштою не потрібно!

Увага! Після того, як ми отримали від Вас статтю, Ви обов'язково маєте отримати повідомлення-відповідь: **«Вашу статтю отримано та зараховано»**. Якщо така відповідь не надійшла через день після надсилання, тоді обов'язково зателефонуйте оргкомітету і повідомте про ситуацію.

Увага! У разі якщо Вам потрібний електронний сертифікат, то у відомостях про автора, вкажіть про це, і ми Вам його надішлемо електронною поштою на протязі двох тижнів після завершення проведення конференції.

Адреса оргкомітету:

08401, Київська обл. м. Переяслав, вул. Сухомлинського, 34, гурт. 2, кім. 908.

Координатор – Бобровнік Юрій Вікторович

Контактний телефон: (097) 923 16 58.

РОБОТИ ОБ'ЄМОМ менше 3 сторінок НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

ТЕКСТИ, НАБРАНІ МІЖРЯДКОВИМ ІНТЕРВАЛОМ 1,0 НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!!!

З результатами та форматом проведення попередніх конференцій можна ознайомитися за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua/>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Volodymyr Nesterenko, Daniela Kopychak (Uzhhorod, Ukraine) ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY	5
Bohdan Pletyani, Kateryna Levchuk (Kamyanske, Ukraine) MARKETING COMMUNICATIONS FOR PROMOTING EDUCATIONAL SERVICES	6

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ

Ганна Маркова (Ізмаїл, Україна) ІНКЛЮЗІЯ ЯК НАЧАСНА ТЕНДЕНЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ.....	9
--	---

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО

Тамара Драч (Львів, Україна) ВПЛИВ ТВОРЧОСТІ ПІНИ БАУШ НА РОЗВИТОК ТАНЦЮ-МОДЕРН В УКРАЇНІ.....	11
--	----

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

Shakhnoza Juraeva (Namangan, Uzbekistan) INNOVATION PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF TEACHING NATURAL GEOGRAPHY.....	14
Evhen Hadytsky, Myroslava Babynets (Uzhhorod, Ukraine) PROFESSIONAL TRAINING SPECIALISTS IN FUTURE PROFESSION OF ACCOUNTANT	17
Тетяна Шевченко (Суми, Україна) УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНФОРМАЦІЙНО- ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕСІ	18

СЕКЦІЯ: ПРАВО

С.І. Буракова (Харків, Україна) ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА.....	21
Л.В. Леонтєва, Д.О. Буравльов (Харків, Україна) ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ.....	22
Л.В. Леонтєва, А.А. Кайдалова (Харків, Україна) ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: СТАН СПРАВ ТА ВИКЛИКИ	25
Л.В. Леонтєва, О.Г. Ключко (Харків, Україна) КІБЕРБЕЗПЕКА В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ	26
Л.В. Леонтєва, Е.В. Міннісва (Харків, Україна) ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЕРЕВІЗНИКА ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖУ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ	28
Л.В. Леонтєва, В.А. Ннадозіє (Харків, Україна) ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ПРИ ФІНАНСОВОМУ КОНТРОЛЮ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	30
Л.В. Леонтєва, С.С. Петрик (Харків, Україна) ПРАВОВА ТА СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА ТРАНСПОРТНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	31
Л.В. Леонтєва, К.Ю. Пивовар (Харків, Україна) ТОРГОВЕЛЬНІ ЗНАКИ В УКРАЇНІ, ЇХ ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ТА ВИДИ.....	34
Л.В. Леонтєва, Н.І. Соловійова (Харків, Україна) ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ В УКРАЇНІ	36
Л.В. Леонтєва, І.А. Сенька (Харків, Україна) ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ	38
Л.В. Леонтєва, Анастасія Смірнова (Харків, Україна) РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВТРАТУ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ВАНТАЖІВ	40
Л.В. Леонтєва, О.В. Степаненко (Харків, Україна) ПРАВА ПАСАЖИРІВ У ГРОМАДСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ: ГАРАНТІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЕРЕВІЗНИКІВ В УКРАЇНІ	42
Л.В. Леонтєва, Богдан Чернявський (Харків, Україна) ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ПРИ ФІНАНСОВОМУ КОНТРОЛЮ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	43

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

Костянтин Калниболотчук, Тетяна Кириченко (Переяслав, Україна) ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ	46
---	----

Юлія Кінаш (Переяслав, Україна) РІВЕНЬ ДОМАГАНЬ ЯК МЕХАНІЗМ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ	48
Зорина Козак (Переяслав, Україна) ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ЯК ФАКТОР АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У НАПРУЖЕНИХ УМОВАХ ДІЯЛЬНОСТІ	51
Сергій Кривошея, Тетяна Кириченко (Переяслав, Україна) ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ	53
СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
Бірлік Әкежан, Гульнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева (Алматы, Казахстан) ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДОПОЛНЕННОЙ РЕАЛЬНОСТИ И КОМПЬЮТЕРНОГО ЗРЕНИЯ В ЖИЗНЕННОМ ЦИКЛЕ РАЗРАБОТКИ ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ: НОВАЯ ПАРАДИГМА ФРАНЧАЙЗИНГА ДЛЯ БИЗНЕС-МОДЕЛЕЙ	56
Мырзабек Дархан, Гульнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева (Алматы, Қазақстан) ИССЛЕДОВАНИЕ И РАЗРАБОТКА ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДЛЯ ОБРАБОТКИ ИЗОБРАЖЕНИЙ ЧЕРЕЗ НЕЙРОННЫЕ СЕТИ	57
Мырзабек Дархан, Гульнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева (Алматы, Қазақстан) ФОРМИРОВАНИЕ ИЗОБРАЖЕНИЙ С ПОМОЩЬЮ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА.....	59
СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ	
Тарас Кириченко (Переяслав, Україна) ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ІЗ ОБТЯЖЕННЯМИ НА СТАН ЗДОРОВ'Я АТЛЕТА-ПАУЕРЛІФТЕРА	61
Світлана Коляденко, Мила Долиніна (Київ, Україна) ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОЗДОРОВЧИХ ПРОГРАМ	63
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ / СВЕДЕННЯ ОБ АВТОРАХ	66
НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩІЕ КОНФЕРЕНЦИ	
Інформація для учасників из зарубіжних стран	67
Інформація для учасників з України	70

Українською, польською, російською, англійською, французькою, білоруською, грузинською, вірменською, азербайджанською, казахською, узбецькою, таджицькою, киргизькою, молдавською, туркменською мовами

Матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії»** // Збірник наукових праць. – Переяслав, 2023 р. – 74 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Ю.В. Бобровнік, кандидат історичних наук

Упорядники: Ю.В. Бобровнік, А.М. Вовкодав

Верстка та дизайн: Ю.В. Бобровнік, А.М. Вовкодав

Проведення XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії»** та видання збірника наукових матеріалів стало можливим завдяки організаційній підтримці **молодіжної громадської організації «Незалежна асоціація молоді»**

Відповідальність за достовірність матеріалів несуть автори публікацій.

Матеріали конференції розміщені на сайті МГО «Незалежна асоціація молоді» за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua>

Адреса оргкомітету конференції:

08401, Київська обл. м. Переяслав, вул. Сухомлинського, 32, кім. 108.

